

**DIE VIGESIMA TERTIA IUNII
DE S. ETHELDREDA REGINA VIRGINE,
ABBATISSA ELYENSI IN ANGLIA.
ACTA PROLIXIORA**

**Auctore Thoma Monacho Elyensi. Ex Ms.
Duaceno, collato cum editionibus Parisiensi
& Londinensi.**

PROLOGUS.

**Ad totam Historiam Monasterii Elyensis,
de partitione operis;
& situ, natura, ac fortuna insulæ Ely.**

[1] Cum animadverterem excellentiam Elyensis insulæ, & animo versarem quæ ob merita sanctarum Virginum, in ea quiescentium, collata & conscripta sunt admiranda opera; & eventus insulæ, ac gesta Magnorum; animum contuli ad ea, quæ minus per seriem annorum & temporum; [Elyensem Historiam universam scripturus,] & Regum atque Dominorum insulæ inclyta gesta, quæve disperse vel confuse Anglico stylo inserta sunt, & bona facta atque miracula Sanctorum Sanctarumque ibidem Deo militantium, secundum ordinem in hac Historia explicare tentavi: apud nos enim hujusmodi congesta per ordinem & insimul historialiter scripta adhuc minime habentur (nisi Vita & Miracula Sanctarum illic quiescentium) de Historiis, de Cronicis, de scriptis Anglicis & Latinis, de testamentis, de relatione collecta fidelium. Unde exarare cæpi aliqua, ne quæ digne prædicanda sunt, inscripta remanerent, quasi incognita seu vetustate consumpta atque abolita. [vel potius scripturo paraturus materiam,] Nam diu expectatus Philosophus aut bonus Historiographus, dum stylum advertere tentaverit, in

multis materiam non inveniet. Et si forte quis opusculum istud exprobrare tentaverit; oramus ut manus myrrham distillantium apponat, & opus poëtæ suscipiat, ut in memoriam posteris, si explicaverit, relinquatur.

[2] De cetero pravitatem scribendi, & prolixitatem tractandi ne causetur quæso; sciens in brevi velut repente, facta plurimorum & tempora comprehendere non posse, nisi Lectorem magis fastidiret & ingrueret. Nam & regio Anglorum, cum & una terra sit, plures in ea per provincias vario sub eventu principabantur: [petit attentum lectorem,] & contigit ut ad regnandi emolumentum primum Ducibus, deinde Regibus subesset una eademque Britannia. Sed nisi flexibilem seriem Lector sedulo intendat, nunc de uno, nunc de altero regno, ac Regum nomina varie disserentem, ordinem non facile advertet. Idcirco Historiam in duos libros distincte per Capitula partiri aggressus sum, ac singula in suis locis & quorum temporibus contigerunt enarrare. Liber vero primus constat de situ insulæ, & de gloriosa Regina Etheldreda, [& opus in duos libros partitur;] & de succedentibus ei sanctis Virginibus, quibusve infortuniis insula subjacuit usque ad ingressionem Monachorum in Ely. Secundus autem de temporibus Monachorum in Ely, & de libertate loci, & quomodo ecclesia renovata fuit, & de obsidione Normannorum, usque ad tempora Episcoporum, quod nunc est. Et quoniam ad hujusmodi narrationem divertere Fratrum sollicitudo & gratia provocaverunt me, necessarium reor opus memorabile caritatis & quæ sumus experti, [uni] volumini commendare; quo puritas caritatis, operi inserta, propensius enitescat, pulchra varietate distincta, & sic initium experiar, cooperatorem omnium invocans Deum.

[3] Omnes præclari Nobiles suum penitus oppidum decorare & magnificare contendunt, & statum provinciæ atque suorum facta majorum memoria digna litteris

commendare nonnulli intendunt; quod recte fit. [incipiens a nomenclatura loci,] Nos autem majorum facta sequentes, priusquam interius progrediatur Historia, videtur congrui ordinis de loci nomine narrationem incipere: quia Ely, stagnantium maxima Insularum [dicitur], quam omni dignam titulo prædicare incipimus, opibus & oppidis magnificam, silvis, vineis, & aquis æque laudabilem, omni fructu, fœtu ac germine uberrimam. Dicimus autem [quod] Ely Anglice, id est [Insula] anguillarum a copia earum quæ in eisdem capiuntur paludibus, nomen sumpsit; [ab anguillis nuncupati:] sicut Beda Anglorum disertissimus docet; quæ mutato nomine meliorando, Ely nuncupatur modo, scilicet digna Dei domus, cui nomen convenit ejus. Inter civitates & regiones Angliæ decentissima atque nominatissima, miraculis famosa, Reliquiis quibus gloriosa utile & quietum videtur præferre habitaculum, &, ut vere fatear, valida virorum præmunita manu atque bellicosa, animis & armis hostibus ad resistendum parata.....

[4] De domesticis animantibus, de feris silvarum, de volucribus, [cujus plurimis laudibus prætermisissis] de piscibus multis & magnis, qui per circuitum sæpe capiuntur in aquis, quæ maria vocantur, quanta ibi copia sit diceremus, [nisi] in libro hujus operis secundo juxta seriem, ubi legitur a Normannis insula fuisse subacta, singula memorarentur. Et quid amplius? Interius ubere gleba satis admodum læta [est], hortorum nemorumque amœnitate gratissima, ferarum venatione insignis, pascuis pecorum & jumentorum non mediocriter fertilis, & piscosis fluminibus maximis undique circumdata. Non enim insula maris est, sed stagnorum refusionibus & paludibus inaccessa. [situm terminosque definit,] Navigio adiri poterat: sed quoniam volentibus illuc ire quondam periculosum navibus; nunc facta via per palustre arundinetum, pedibus transitur. Restat autem insula, in longitudine milliaribus VII, a Contingelade usque ad

Littleporte vel ad Abbotesdelf, nunc vero Biscopesdelf vocitatum; & in latitudine quatuor, hoc est a Cherchewere usque ad mare de Straham cum adjacentibus insulis per gyrum, præter Duddington, quæ etiam insula est, in qua villulæ sunt, & nemora cum insulanis pertinentiis, cum aliis non sine semine incolis, cum pascuis uberrimis. Nominatur etiam ad prædictam insulam Chateriz, ubi Abbatia est Sanctimonialium; & pagus Witleseya, atque Abbatia Monachorum de Thorneia.

[5] Dicitur autem insula nunc esse in Comitatu Cantebrigiæ duorum centuariatum: sed unum est cum appendiciis, [nunc pertinentis ad Comitatum Cantabrigien,] quæ deforis sunt: Atque his metis [continetur], juxta [quod] antiquitus infra se constare perhibetur atque dignoscitur (hoc est a medietate pontis Detro usque ad Upwere, & a Biscopesdelf) usque ad fluvium juxta Burch quod vocatur Niën in Provincia Girviorum (Girvii [autem] sunt omnes Australes Angli, in magna palude habitantes, in qua est insula de Orlii) sed verius, secundum Bedæ attestationem, de Provincia est Orientalium Anglorum, in ejusdem ingressu Provinciæ sita. [sed olim ad Orientalium Anglorum Provinciam:] Antiquitus autem (ut fertur) villa apud Cratendune, id est vallem Crati, sita fuit; ab urbe quæ nunc est milliario distans, ubi ferramentorum utensilia, & Regum numismata multoties reperiuntur antiquorum: & quod illic hominum diu fuerit habitatio, nonnullis designatur indiciis. At [postquam] Deo amabilis Etheldreda, accepta jure dotis insula a Tonberto primo sponso suo, illic mansionem elegit, prope fluentis alveum in loco eminentiore habitacula posuit; [ubi olim a S. Augustino erecta ecclesia,] illic deinceps constructa urbe potius ac decentius habitatur. In primitiva etenim Ecclesia nascentis fidei & christianitatis, in honorem semper Virginis Mariæ monasterium ibi fuerat fabricatum, per S. Augustinum Anglorum Apostolum: cujus operis Rex

Æthelbritus primus fundator extitit: in quo ministros, Dei officium complentes, instituit; quos Penda Regis exercitus, patriam atque viciniam devastans, inde postea fugavit, locumque in solitudinem commutavit. [a Penda Rege eversa,] Talibus itaque fundatoribus Elge monasterium primitus fundatum est, ut in antiquis legimus scriptis.

[6] Quamquam beata Etheldreda, post longam desolationem, suum hic mereatur primatum, ubi Christo servante usque in præsentiæ sentiarum habetur ecclesia, [ab Etheldreda restituta fuit,] quam sedem Episcopalem postea factam novimus, & ipsius Metropolitim fore provinciæ. Ab omnium namque judicio & potestate insula admodum libera est, quod neque Episcopus neque alicujus exactionis minister, sine advocacione Fratrum, se intromittat, vel rem Sanctæ inquietare præsumat: quod per privilegia & munimenta suis locis plenius inseremus; dignum ducentes prius Historiam tractare famosæ insulæ, quæ floruit ac floret Christo patrocinate, præsentia, beneficiis, atque miraculis sanctarum feminarum Etheldredæ videlicet, Withburgæ, Sexburgæ, & Ermenildæ: quarum suffragiis feliciter gratulatur. Continentur illic etiam Sanctorum Sanctarumque plurimarum Reliquiæ, quæ post ipsas Christo famulantes in ecclesia successerant, usque ad tempora Danorum, videlicet Inguaræ pagani Regis ac sociorum ejus: qui habitatricibus partim peremptis, partim fugatis, [rursumque a Danis eversa.] locum penitus subverterunt. Sunt autem in gremio insulæ duodecim ecclesiæ, cum villis campestribus & modicis insulanis, quæ ab antiquo ad cœnobium, tamquam capellæ ad matricem ecclesiam pertinent; nec extra cœnobium nisi sero ad ecclesias facta sunt cœmeteria. Sed apud Ely ex tota insula defunctorum sepeliebantur corpora.

ANNOTATA D. P.

A Prologum hunc, a reliquo avulsum corpore exhibet Whartonus in Præfatione num. XLVIII, cum quo eum contulimus.

Scriptum erat tres, contra expressam hic assertionem Auctoris; sed ita faciendum videbatur librario, inter utrumque librum posituro librum Miraculorum, licet Auctoris manifesto diversi.

Y sive Ey, Anglis Insula est; a forma scilicet ovi, undique præcisa, quæ Belgis composite Eylant, quasi terra ovalis: iisdem etiam anguilla dicitur Ael, Anglis Eel. Dicitur etiam & scribitur Elige, & contractim Elge, quasi Elgey, vel Eligey, id est Anguillosa insula. Vide annotata Henschenii ad Cap. 5 litt. O.

Quia Eli in Euangelio, Matth. 27, interpretatum legitur Deus meus.

Operæ pretium fuerit Cambdenum in Icenis legere, describentem situm, ingenium, fertilitatem, & amœnitatem regionis.

Malmesburiensis eam viam esse docet ad Schamvillam, ubi S. Felix, Orientalium Anglorum Episcopus, primam suam Sedem collocavit: quæ villa a Monasterio ad Orientem distat 3 p.m. seu miliaribus Anglicanis, quæ simul sumpta uni horariæ leucæ æquivalent.

Non ausim spondere, propria nomina omnia recte a librariis expressa esse, cum etiam alibi frequentia appareant menda discrete supplenda aut emendanda, ut Lectorum fastidio consulatur. In nominibus autem locorum peculiaris est difficultas, cum ea vel in usu esse desierunt, vel non exprimuntur in tabulis, uti hic Contingelade,

terminus insulæ Occidentalis, respectu Little porte Orientali termino, & 4 millibus ab Ely distante, cui ad Boream jacet.

Neque hoc nomen invenitur: sed nomen videtur habere a Caro fluvio, insulæ Occiduum latus perstringente, seque Usæ miscenti apud Erith; unde usque Straham, melius Stratham, alias Stretham latitudo hic dicta invenitur, estque hic Australis limes insulæ.

Optime ea exprimitur in tabula Comitatus Huntingtonensis, uti & Charteris, de qua infra, atque Mepelo, similes insula, alibi non sic expressæ.

Distat hic per modum insulæ, duobus a Peterburgo, ab Ely 12 miliaribus.

Thorneia ultra prædictum pagum versus Boream fere 4 mill: est tamen & aliud Thomey, solum 2 miliaribus distans monasterio, ideoque hic non aptum intelligi.

Anglicani Comitatus passim in Hundreda dividuntur; sic dicta, quod in singulis essent centum pacis Regiæ fidejussores sive Judices, de quibus vide Spelmannum in Glossario.

In tabulis Upwel, ad 12 miliaria supra Ely ad Boream: sed pontem hic nominatum non invenio: nisi nominis vestigium sit in Trokenhole, 8 mill. a dicto Upwel in Occidentem.

Saxoni Grammatico Ivarus, aliis Inguar, filius Reineri, ejus qui primus Angliam subjugavit, cæso exercitu in Hibernia captus, in pœnam eversæ fidei recens ad Danos inductæ, cujus fidei filius etiam ejus fuit acerbus hostis.

Totam insulæ fortunam usque ad an. 1289 sic descriptam invenio in fronte Chronicæ: Fuerunt in Ely & vixerunt

Sanctimoniales, 189 annis; postmodum Clerici seculares, 100 annis; postea Abbates, 139 annis: & anno Domini 1289 a mutatione Abbatiae in Episcopatum [transit spatium] 180 annorum.

Nunc quoniam in pauciora capita partituri hæc Acta sumus, veteris partitionis titulos hic accipe, cum relatione ad nostram partitionem.

VETUS DIVISIO

Libri

I Caput I Est-anglorum Regum series. 7

II Quod pater & matri S. Etheldredæ sanctam genuere sobolem. 9

III Quod S. Etheldreda in infantia sancte vivere cœpit. 12

IV Quomodo S. Etheldreda primum data est viro. 13

V Quod Beda exemplum posuit de S. Etheldreda & sponso ejus Tomberto 16

VI De transitu Felicis Episcopi, & ubi sepultus jacuit. 18

VII De interitu Annæ Regis, & quod fratres sui post eum regnaverunt. 19

VIII Quomodo Etheldreda iterum datur viro, videlicet Regi Northanhymbrorum; & qui cum illa venerunt, & quam sancte vixit. 23

IX Quomodo Rex non potuit uti Virginis connubio, & per S. Wilfridum ejus animum sibi illicere tentabat; sed ipse monita castitatis prætendit. 29

X Quomodo Regina Etheldreda, monitis beati Præsulis edocta, divortium a Rege diu postulaverit; sed vix obtinens monasterium subiit, & velamen sanctitatis ab eo suscepit. 32

XI Quod Rex Egfridus de monasterio eam eripere laboravit, sed Dei miseratione salvatur. 35

XII Insigne testimonium virginitatis ejusdem. 39

XIII Quomodo Etheldreda tetendit ad Ely, & quid in itinere ei contigit. 41

XIV Quod ecclesia Colludi, post illius discessum, igne consumpta est. 33

XV Quod S Etheldreda in Ely ad possessionem propriam rediit, cœtum utriusque sexus sub Monachili habitu congregavit, quorum auxiliis illic fabricavit ecclesiam. 45

XVI Quomodo S. Etheldreda in Ely a S. Wilfredo facta est Abbatissa. 50

XVII Quomodo virgo Domini Werburga, habitum Religionis in Ely sub Etheldreda suscepit. 51

XVIII De adventu B. Sexburgæ in Ely. 52

XIX Quomodo S. Etheldreda prophetiæ spiritum habuit, & Wilfridus Romam perrexit; sed rediens, illam obiisse cognovit. 54

XX Quod infirmata palam cunctis pœnituit. 56

XXI Qualiter majoribus aggravata doloribus, spiritum cœlo reddidit, ad tertium diem. 57

XXII De S. Huna Sacerdote. 60

XXIII Quod quidam minister beatæ Virginis, per Sacrificium salutare, non potuit vinculis teneri. 61

XXIV Quod Virgo Domini Werburga, de Ely assumpta, quibusdam ecclesiis præficatur. 62

XXV Post obitum Etheldredæ, soror ejus Sexburga in Ely facta est Abbatisa: & divinitus inspirata, levare ossa de sepulcro jussit. 63

XXVI Sexburga quosdam de Fratibus misit, lapidem quærere sepulcralem. 64

XXVII Quod corpus sacratissimæ Virginis Etheldredæ incorruptum invenit; & (quod mirabile, fuit vulnus in carne ejus mortua curatum. 66

XXVIII Quod divinitus lapis sepulcralis virgineæ glebæ coaptatur, & posito operculo compago non apparet. 69

XXIX Quod de vestimentis Virginis Etheldredæ beneficia præstantur. 71

XXX De locello, in quo sepulta fuit, miracula narrantur. Ibid.

XXXI Quod fons oritur de sepulcro. Ibid.

XXXII Oratio Auctoris ad Dominam suam beatissimam Etheldredam. 72

XXXIII Quod de ipsa Historia Beda primum composuit, etiam versibus asseruit. 73

XXXIV Quod Beda non solum in Historiæ Anglorum libro; sed etiam in illo, quem de temporibus condidit, de illa scripsit. 75

XXXV De obitu B. Sexburgæ Abbatissæ. 77

XXXVI Quod Ermenilda postea facta est Abbatissa, & Werburgæ filiæ suæ ecclesiam de Repeya commendavit. 78

XXXVII Quod Virgo Domini Werburga, post obitum matris suæ Ermenildæ, monasterium Elge regendum suscepit, & ibi sepulturam elegit. 79

XXXVIII Quod apud Ely cultus divini operis sub [regimine] sanctarum floruit feminarum, donec igne & flamma vastabatur a Danis. Ibid.

XXXIX In quorum temporibus Dani devastaverint Angliam, & de illorum interitu. 80

XL Quod Dani ad Ely applicantes, monasterium ambusserunt; & quoscumque invenerunt, neci tradiderunt. 83

XLI Quod Paganus foramen fecerit in sepulcro Virginis, sed mox ultione divina percussus est. 85

XLII De victoria Regum Angliæ, & de nativitate Eadgari Regis. 87

XLIII Exhortatur Sacerdos Archipresbyterum suum, narratis ei quæ sequuntur miraculis, cupiens eum

amovere de sua temeritate; de quadam matrona, de juvene muto, de puella cæca, de quodam juvene, de ancilla Sacerdotis. 88

XLIV Quod iudicium Dei in prædicto Archipresbytero & consortibus suis eluxit. 92

XLV Quomodo Rex Eduardus regnaverit. 108

Explicit liber primus de historia Elyensis insulæ in vitam Beatissimæ Virginis Etheldredæ & quomodo fabricaverit illic ecclesiam, & a quibus destructa fuerit.

Post hunc primum, ut Auctor Thomas appellat, librum, sequitur in ecgrapho Duaceno, necnon in Cottoniano codice Liber secundus, quem Prologus generalis promittit futurum de temporibus Monachorum in Ely, & de libertate loci; & quomodo ecclesia renovata fuit; & de obsidione Normannorum, usque ad tempora Episcoporum quod nunc est. Sed interponitur, De secunda Translatione S. Etheldredæ Virginis, cum ceteris Virginibus, quæ facta est a Richardo Abbate, decimo & ultimo, post quem (ut est in Chronico) Anno Domini MCVIII, Henrici Regis primi anno IX, facta est transmutatio Abbatiae in Episcopatum, per Papam Paschalem anno Pontificatus sui X. Sequitur deinde prolixus valde Liber miraculorum, ac denique Liber secundus Historiæ Elyensis insulæ, & quomodo ecclesia est restaurata vel a quibus dedicata.

Cap. I Quomodo Ecclesia de Ely per S. Etelwoldum restaurata fuit, Rege præcipiente Edgardo.

II Quomodo Rex Edgarius, quibusdam petentibus eundem locum dare denegavit.

III Quomodo B. Ethelwoldus totam insulam de Ely emit a Rege Edgardo.

IV Quomodo Rex Edgarus dedit S. Etheldredæ Hattfielde.

V Quomodo B. Ethelwoldus emit Hendon, Hille, Nicham, & Wilbertun.

VI Quomodo B. Ethelwoldus emit septem hidas in Stretham.

Ac sic porro, absque alio titulo, agitur de reliquis, per eundem Sanctum Episcopum, Elyensi loco comparatis, aut per Abbates acquisitis, vel per alios liberaliter donatis possessionibus. Hinc vero, mutato stylo, sequitur merum Chartularium, cui præponitur Charta Regis Eduardi, de omnibus quæ possidet ecclesia de Ely; quam confirmat Privilegium Victoris Papæ, de omni libertate loci. Hic autem est Victor II, ab anno 1054 ad 1057 Romanus Pontifex. Inde vero sursum ascenditur ad chartas Regis Edgari, & porro deducitur earum series usque ad S. Thomam Cantuariensem & annum circiter 1163.

Post hæc incipiunt Chronica Abbatum & Episcoporum Elyensium, quibus præmittitur brevis Chronologia, ab anno Domini CLVI, quo Lucius illustris Rex Britonum, audita fama Christianitatis, Epistolas misit Pape, Euletherio: ubi cum dictum esset, quod anno Dominicæ Incarnationis DCCCLXX ecclesia Elyensis a Paganis combusta est, & anno DCCCCLXX B. Ethelwoldus Wintoniæ Episcopus ... destructam innovavit, Presbyteros inde expulit, Monachos introduxit, & virum religiosum, nomine Brithnodum, eis ordinavit Abbatem ... qui anno decimo regiminis sui a Regina Elstritha martyrizatus est. Hæc inquam cum dicta essent, addit Auctor, Floruit autem sancta Religio, sub sanctorum Abbatum regimine, centum triginta & novem annis: tum indicata mutatione Abbatiae in Episcopatum, Incipit libellus breviter computatus, in quo continetur Genealogia & Vita S. Etheldredæ &

sororum suarum, & de statu Elyensis ecclesiæ usque ad hæc tempora nostra; incipit autem hoc modo: Anna Rex Orientalium Anglorum filius Eny de regio genere &c. sicut legere est in Monastico Anglicano tom. 1 pag. 87 sub finem usque 93; & sequuntur singulorum Abbatum gesta, ac deinde Episcoporum: sed a diversis Auctoribus scripta, uti in Comm. prævio ex Whartono notavi. Mihi congruum videtur, Libro 1 Historiæ Elyensis, sive Actis S. Etheldredæ, subjungere initium Libri secundi; & dimissa acquisitione fundorum singulorum, cum subsequenti Chartulario, continuare eundem Librum per Gesta Abbatum, licet alterius fortassis scriptoris quam Thomæ; ut sic ordinate sequatur Translatio secunda, tempore ultimi Abbatis Richardi facta; ac deinde Liber miraculorum. Translationis porro secundæ Historia sub his titulis invenitur.

Cap. I Deest titulus proprius.

II Quomodo Abbas in suis votis Dei auxilio sit adjutus.

III Quomodo Sanctas invenerit, & qualiter eas reliquerit Abbas.

IV Quod ante Translationis hujus solennitatem, propter opus dilatandum, sepulcrum SS. Sexburge atque Ermenildæ, de loco pristino, ubi eas collocaverat B. Ethelwoldus, removit: similiter Withburgæ tumbam dimovit, quam casu ministri imprudentes fregerunt.

V Quo tempore translatae sint beatæ Virgines, & de obitu Richardi Abbatis.

Liber porro Miraculorum sub his titulis decurrit, quibus numeri nostri hic expressi respondent. Prologus in miracula S. Etheldredæ.

Cap. I De nostro Monacho, ab æstu febrium liberato. 5

II Quomodo Rex Edgarus, divinitus inspiratus, per sanctum Pontificem Ethelwoldum, Elyensem restauravit ecclesiam.

0

III Privilegium Edgari gloriosi Regis. 0

IV Quam districte Deus vindicaverit injurias dilectæ suæ Virginis Etheldredæ. 8

V Iterum quomodo Deus vindictam fecerit de hostibus B. V. Etheldredæ. 10

VI De quodam Fratre, qui mente excesserat, meritis S. V. Etheldredæ sanato. 12

VII De duobus mutis. 17

VIII De Picoto Vice-comite, qui multa incommoda huic gessit ecclesiæ. 19

IX De Gervasio, qui homines S. Etheldredæ valde infestabat & cruciabat. 22

X Quod Dominus Deus, precibus S. V. Etheldredæ placatus, indignationem suam & iram de hoc loco averterit. 25

XII Quod turris S. Etheldredæ, ad portam ecclesiæ, ab igne fulguris erepta est. 32

XIII De captivo, per B. Etheldredam soluto. 33

XIV Quomodo quidam a dolore dentium curatur. 42

XV De Magistro Radulpho, ab inflammatione gutturis sanato. 44

XVI Quod quidam membris omnibus destitutus, pristinae redditur sanati. 51

XVII Quod apparens S. Etheldreda infirmanti, sanitatem promisit. 57

XVIII Quod S. Etheldreda a muliere visa est, in quadam ecclesia. 61

XIX Quomodo captivus per S. Etheldredam liberatus evasit. 66

XX Quae damna extranei loco intulerint. 69

XXI De puella, dextro oculo caecata, ad S. Etheldredam illuminata. 72

XXII Quod mulier, invocata S. Etheldreda, curatur. 85

XXIII Quod quidam languens ad vitam rediit. 86

XXIV De hydropico curato. 87

XXV Quomodo nefandorum proditio, ad stuporem omnium, per S. Etheldredam detegitur. 88

XXVI De muliere caecata & illuminata. 99

XXVII De Presbytero, qui festum S. Etheldredae servare noluit. 100

XXVIII De puero infirmo & sanato. 102

XXIX De quodam Fratere, a morte erepto. 103

XXX De quodam puero Monacho, per S. Etheldredam sanato. 108

XXXI De dæmoniaco, per S. Etheldredam liberato. 109

XXXII Quam severa ostensa est visio de hostibus ecclesiæ S. Etheldredæ. 111

XXXIII Quomodo Deus disperdidit hostes sanctæ suæ Virginis Etheldredæ. 113

XXXIV De homine erecto. 116

XXXV Quam benigne Virgo Etheldreda, cuidam se diligenti, per visionem apparere dignata est. 117

XXXVI De Agricolario S. Etheldredæ, per visionem ostenso. 122

XXXVII de quodam, ad fontem S. Etheldredæ sanato. 124

XXXVIII Quod mulier cæca, ad fontem S. Etheldredæ illuminata est. 129

XXXIX Quod quædam virgo, in fontem S. Etheldredæ lapsa, nil mali passa est. 131

XL Quomodo Crux sancta loquelas edidit, in protectione Monachorum. Ibid.

XLI Quomodo corpus B. Witburgæ Virginis allatum est in Ely. 0

XLII De hoste juste punito. 136

XLIII Miraculum de Cruce. 128

**XLIX Quod per S. Etheldredam multi sanantur a febre.
139**

XLV Quod quidam exanimis vitæ reformatur. 140

XLVI De paralytica curata. 142

XLVII Quod elingui redditur loquela. 145

XLVII De cæca illuminata a S. Etheldreda. 147

XLIX Qualiter manus arida reformatur. 148

L Quod inimicus ecclesiæ divina ultione punitur. 149

LI De manu mulierculæ sanata. 153

**LII Quod quidam dolosus per S. Etheldredam est devictus.
156**

**LIII Miraculum B. Etheldredæ valde jucundum, quod in
vita ejus contigisse legitur. 158**

**LIBER PRIMUS De vita & obitu Sanctæ, corporis incorrupti
elevatione & miraculis, & fortuna loci ad usque inductos
illuc Monachos.**

**CAPUT I. Regium genus Sanctæ, pia adolescentia,
conjugium cum Tonberto Principe.**

CAP. I.

**[7] Angli, secundum a veteres historias, tempore Martiani
Principis, annos centum quinquaginta sex ante beatorum
Augustini sociorumque ejus adventum in Britanniam (quæ
nunc Anglia dicitur) sunt advecti; [Angli Britanniam**

invadunt:] qui de tribus Germaniæ fortissimis populis, id est, Saxonibus, Anglis & Jutis advenerant. De Jutarum origine, sunt Cantuarii; de Saxonibus, Orientales Saxones; de Anglis vero, hoc est de ista patria quæ Angulus appellatur, Orientales Angli sunt exorti, & Orientalem ipsius insulæ partem (quæ usque hodie lingua Anglorum Eastangle dicitur) sortito nomine sunt adepti, & funiculo hereditatis potiuntur. Ex quorum stirpe multarum provinciarum Regium genus originem duxit: [primis Regibus Orientalium Anglorum] a quibus præcelsa Virgo Eteldreda carne propaganda extitit, quæ tam eximia sanctitate mirabilis, quam Regia dignitate spectabilis, feliciter emicuit. Quod celsius apparet, cum singula ex Beda vel historiis comprobantes, Reges adnumerando provinciæ, ortum beatæ Virginis ita retexendum aggredimur. Fuit autem Rex Estangliæ Redwaldus nomine, dudum in Cantia Fidei Sacramentis imbutus, sed frustra: nam ab uxore sua deductus, habuit posteriora pejora prioribus. Sed licet actu ignobilis, tamen natu erat nobilis, filius videlicet Tytili, cujus pater fuit Wlfa, a quo Reges Orientalium Anglorum Wlfinges appellant. Jam dicto vero Redwaldo successit Artawaldus filius ejus: qui persuadente Rege Northanhumborum Ædwino, Fidem Christi & Sacramenta primum suscepit cum eadem provincia: sed non post multum temporis occisus est. Cujus frater Sigebertus, vir per omnia christianissimus atque doctissimus, cum regno potitus est, provinciam, tribus annis in errore versatam, ad rectam fidem & opera justitiæ per S. Felicem Episcopum perduxit. Is illi in Gallia exulanti familiaris effectus, Angliam cum eo post mortem Artwaldi venit, & Estanglorum Episcopus efficitur, accepta Sede in Civitate Dummoc; quam sua prædicatione, a longa iniquitate atque infelicitate, juxta nominis sui sacramentum, liberavit.

[8] Interea Rex idem, relictis regni negotiis, & cognato Ægerico commendatis, qui & antea partem ejusdem

Regni tenebat; Monasterium quod in Betricheswurde sibi fecerat, intravit; acceptaque tonsura, æterno Regi multo tempore devote servivit. Quod dum faceret, [post interitum Sigeberti & Ægerici,] contigit gentem Merciorum, duce Rege Penda nomine, adversus Orientales Anglos in bellum procedere. Qui dum inferiores se esse in bello prospicerent, rogaverunt Sigebertum ad confirmandum militem secum venire in prælium. Illo vero nolente ac contradicente, invitum monasterio eruentes, duxerunt in certamen; sperantes minus militum animos trepidare; minus, præsentem Duce quondam strenuissimo, posse fugam meditari. Sed professionis suæ vir sanctus non immemor, dum opimo esset vallatus exercitu, non nisi virgam tantum in manu voluit habere; occisusque est una cum Rege Ægerico, & cunctus eorum insistentibus Paganis cæsus sive dispersus exercitus. Acta sunt hæc anno ab Incarnatione Verbi Dei sexcentesimo tricesimo septimo. Successor * autem regni illorum factus est Anna, [succedit Anna pater Etheldredæ:] filius Eni, de regio genere, vir optimus atque optimæ sobolis genitor, Etheldredæ jam dictæ atque sororum ejus, sicut sequentia declarant. Qui Regnum adeptus, monasterium quod vir Domini Furseus (de quo mirabilia leguntur) a præfato Rege Sigeberto acceperat in castro, quod lingua Anglorum Cnobheresburch dicitur, Rex provinciæ illius Anna, ædificiis & donariis pluribus adornavit.

CAP. II.

[9] Rex igitur Anna uxorem, tanto condignam sponso, sortitus est gloriose, non disparem natalibus, admodumque moribus egregiam, pluribus antequam Regnum adeptus est annis. Horum vitam & mores tam copiosa Deus benedictione locupletavit, ut per virtutum incrementa semper animos elevarent ad supera; pauperibus Christi officium sedulo impendentes, eorum

ministeriis inhærebant; & talibus dediti operum exercitiis, ingenua carnalis genituræ successione ditantur. Nati sunt eis liberi, quos vita laudabilis & mors nihilominus pretiosa commendat; filii autem duo, [hujus sex liberi:] Aldulfus & sanctus Jurminus; ac filiæ quatuor; primogenita videlicet Sexburga, femina incomparabilis; Ædelberga, Etheldreda, atque Withburga; quæ propter Dominum carnis illecebras respuentes, inter prudentes virgines oleum in vasis suis habere meruerunt. Aldulfus vero, quod fuerat Annæ Regis filius, ut in præsentî contexitur opere, nonnullis designatus indiciis; etiam juxta Bedam atque historias, si attendimus, comprobatur. Jurminus autem, quem sanctitas vitæ & justitiæ meritum beatum commendant, sicut in Gestis Pontificum Angliæ legitur, frater fuisse Virginis Etheldredæ perhibetur.

[10] Sed jam qualia prædictarum fuerint primordia feminarum, qualis progressus, quis finis, diligenter inspiciendum. Hæc namque mater, de qua progenies tanta prodiit, filia fuit Hererici, nepotis Regis Edwini Northanhumbrorum, & nomen ejus Hereswitha. Etenim in Vita sanctæ Virginis Milburgæ legitur: Sexburga, major Annæ Regis filia, [uxor Hereswita.] Erconberto Regi Cantuariorum datur in conjugium, soror sanctæ Virginis Etheldredæ, cujus mater Hereswitha dicebatur. Neque alia tunc temporis in tota Anglorum historia, sed neque in Chronicis Anglicis vel Latinis reperitur, quæ tali nomine censeretur, præter hanc sanctarum genitricem feminarum, (quam Beda procul dubio matrem Aldulfi Regis asserit) de qua in Annalibus scriptum legimus.

[11] Rege Estanglorum Ædelwoldo defuncto successit Aldulfus. Cujus mater Hereswitha, soror S. Hildæ Abbatissæ, quarum pater Herericus, cujus pater Ædfridus, cujus pater Edwinus. Ipsa namque (sicut Beda testatur) de viro altero filiam habuit nomine Sederridam, quæ virgo sancta permansit. [Lib. 3. c. 8.] Sexburga vero (ut

præmissum est) nupsit viro anno quinto regni patris ejus, Erconberto Regi Cantuariorum: altera autem filia Ædelberga, Deo dilecta, perpetuæ virginitatis gloriam in magna continentia servavit [in Francia]. Nam eo tempore, necdum multis in regione Anglorum monasteriis constructis, multi de Britannia; monasticæ conversationis gratia, Francorum monasteria adire solebant; sed & filias suas erudiendas, ac Sponso cælesti copulandas, eisdem mittebant; maxime in Brige, & in Cale, & in Andigalam monasterio: inter quas erat prædicta Sedrida, filia uxoris Annæ Regis Orientalium Anglorum, de alio genita viro; & filia naturalis ejusdem Regis Ædelburga, serviens Domino in loco qui dicitur Brige. Withburga vero, adolescentior filiarum, Regum natos & parentum honores contemnens, humilem locum in paterna provincia, post interfectionem patris, apud Dyracham, solitarie volens vivere, elegit. Hæc, prout series competit, licet breviter attexentes, de singulis Lector propria volumina sufficienter inveniet. [Ibid.]

CAP. III.

[12] Beata [ergo] & gloriosa Virgo Etheldreda, apud Orientales Anglos, in loco famoso Æreninge nuncupato, [S. Etheldreda pie educata:] nobilissimis parentibus ut venerabilis Doctor & veracissimus Historiographus testatur Beda, Annæ Regis Orientalium Anglorum extitit filia, de matre vocabulo Hereswitha (sicut supra dictum est) genita. Generis itaque prosapia nobiliter sublimata, nobilitatem meritis & gloria sanctitatis decoravit. Nam in ipsa infantia, vivens bona in omnium oculis, crevit semper in melius, prætendens aliquid in se dono Dei futurum. Crescebat Etheldreda, a Deo præelecta, bonæ indolis, domi adulta, ut assolet ætas illa, cum parentum copiis; nulli unquam molesta, verum suavis, dulcis omnibus ac mitis. Sed hoc mirabile valde est & laudabile, quod ab ipsis infantiaæ rudimentis sobrietati & pudicitiaæ

indulgens, nunc parentum vestigia comitata, nunc sola ecclesiae frequentans limina, neglectis puellarum otiis, Deum sedulo exorare gaudebat. Mirantur parentes filiam suam talibus delectari studiis, eam potius intelligentes gratia Dei ampliore virtutum munere donandam. Non enim lasciviam complexa mundi, imo cursum viteae praesentis in virginitate consummare, pie, sancte, religioseque vivendo elegit atque contendit; ut de ea in aevo jam imbecilliore dictum Sapientis appareret, *Ætas senectutis vita immaculata.* [Sap. 4. 9.]

CAP. IV.

[13] Cumque beata Virgo, laudabilis vite, processu, pueriles annos transegisset; & ipsa jam adulta nubilis appareret, atque fama divulgante sanctitudo animi ac pulchritudo corporis illius longe lateque celebris existeret; accedunt plurimi, atque formae virginis excellentiam admirantes, virgineae puritatis titulos egregia laude prosequuntur. Innumeris etenim ejus pulchritudo Principibus complacebat, & venusta facies ejus ad puellares permovebant amplexus. Illa solius Dei suspirabat ad thalamum, cui virgineum solemniter epithalamium concinebat, & jugis in cantico, suae carnis jugi ante Deum insudabat holocausto. Interea superno Judice providente ad festivum Virgo disponitur Etheldreda conjugium, & ad thalamum diversis organis solemniter festivum. Nec hoc agebatur ut ejus pudicitia laederetur, sed quo majore in hoc certamine probaretur patientia, eo ampliore atque pretiosiore Martyrii coronaretur victoria. [nupta Principi Tonberto,] Tandem postulatur in conjugium a Tonberto Principe Australium Girviorum: qui in amorem Virginis animum informandum instituit, suoque eam matrimonio copulari a patre Rege donari exposcit. Assentit votivo petentis juvenis desiderio, & ei satisfacere Rex fidelis intendit. Quod illa audiens multum perhorret,

diu recusat, diu denegat, utpote quae omni desiderio vitam in virginitate optabat implere.

[14] Sed vincit parentum auctoritas, imo animi ejus sententiam Divina immutat providentia, quae eam praesciebat ex matrimonii sarcina gloriosiore coronandam castitatis laurea. Desponsatur itaque apparatusse biennio ante interfectionem patris sui, alligatur licet in vita conjugali copule; (sicut scriptum reperitur) insulam Elge ab eodem sponso ejus accepit in dotem: quo facto perpetuo manet virgo. Ecce quod insolitum mundo miratur omnis homo, ut quaevis virgo desponsata viro maneat immaculata: sed nulli fiat ambiguum in cogitatu hominum, apud Deum fieri facillimum, quidquid ejus aspectus elegerit potissimum. Desponsata igitur Matrem Domini meruit imitari, ut ex concupiscentia carnis invicta esset, sancta corpore ac spiritu. Etenim cum inter dotales tabulas incorrupta virgo corruptibilis vitae premeretur angustiis, per caelestia quotidie desideria ineffabili coronabatur martyrio. Et licet donaretur a patre sponsa marito (si tamen maritus dicendus est, qui pudicitiae damna non intulit) crebris autem precibus & eleemosynarum fructibus intenti in omni justitia & sanctificatione, non in impudicitis aut superbia vitae ducebant dies suos: uterque enim noverat juxta legum condita ex pari voto sanctiora fore conjugia.

[15] Sed illo post modicum temporis (sicut Beda testatur) ex quo eam accepit defuncto, etsi pro merito castitatis coronam vitae percepit a Domino; tamen in virginis contubernio, ut a veridicis vulgatum est, homo ille justus & ad testimonium conjugale semper mansurae virginitatis electus, atque constitutus, sub jugo maritali ferme triennio vixit: in quorum copula non commixtione carnis unum corpus, [permanet Virgo,] sed (ut creditur) in Christo unus erat animus, dum uterque Apostoli consilium tenuit, nec tamen dissidium aut discordia aliquando

intercessit. Et quamvis Virgo pie excidium defleverit sociale, gaudebat potius solutam se esse in Christi libertate de jugo conjugii, sperans sic evasisse impedimenta mundi. Hinc precibus & eleemosynis se Deo thurificat, lacrymas & aromata fragrat, Christum caelosque reboat: & cum vix aut numquam potest quælibet reperiri, quæ concupiscentiæ non subjiciatur illecebris; hæc ad nuptias speciose pervenit, sed ignara maritalis negotii, indefessis precibus apud. Deum obtinuit, ut illam custodiret immaculatam. Sed non diffidendum est, nostra ætate fieri potuisse, quod ævo præcedente aliquoties factum fideles narrant historieæ.

CAP. X.

[16] Quaerunt nonnulli in qua pagina sive historia reperitur, quod Beda in testimonium Tonberti ac sponsi illius & Etheldredæ factum aliquoties asseruit, sicut fideles narrant historie; videlicet quinam vir & mulier, in conjugio degentes, immaculati ab alterutro perseverassent. Quibus præ omnibus & super omnes benedictas mulieres Domini nostri Genitricem cum suo marito castum conjugium servasse (sicut sacra nobis Evangelia præbent indicia) singularem virginem præsignamus Mariam, [exemplo Deiparæ,] & alias quarum commemorationem sancta veneratur Ecclesia. Verum nonnulli propter hujus rei assertionem, aliunde probatione magnifice contendunt audire. Unde sedulo librorum volumina inquirentes, exemplum illorum advertere cupientes, sed potius more solito in libro, quem Collationes Patrum nominant, studium adhibentes, optatum ac diu quaesitum præ manibus invenisse contigit, quod ad narrationis seriem convenienter adducimus. Duo quidam Patrum rogaverunt Deum, ut ostenderet eis in quam pervenissent mensuram. Et venit illis vox dicens: Quia in villa illa quæ est in Ægypto, est illic secularis quidam Eucharistus nomine, & uxor ejus

vocatur Maria; nondum pervenistis ad mensuram ipsorum. Exsurgentes illi duo senes venerunt in vicum illum: & percunctantes invenerunt cellam ipsius. Et videns illos senex, paravit mensam: misitque aquam in pelvim ut lavaret pedes eorum. Et dixerunt ei: Non gustabimus quidquam nisi indicaveris nobis operationem tuam.

[17] Tunc ille cum humilitate dixit eis: Ego sum Pastor ovium, & hæc uxor mea est. [& conjugum 2 in Ægypto,] Cum vero perseverassent illi seniores rogantes eum ut omnia denuntiaret eis, & ipse nolebat dicere; dixerunt ei: Deus nos misit ad te. Audiens autem hoc verbum timuit, dixitque: Ecce oves istas habemus a parentibus nostris: & quidquid ex ipsis donaverit Deus nobis, facimus illud in tres partes, partem unam pauperum, aliam in susceptionem peregrinorum, tertiam vero ad usum nostrum. Ex quo autem accepi eam uxorem, neque ego pollutus sum, neque ipsa; sed virgo est: singuli autem a nobis remoti dormimus. Et quidem in nocte induimus saccos, in die vero vestimenta nostra; & usque huc nemo hominum hæc cognovit. Cumque hæc audissent illi Patres, [divinitus indicatorum.] admirati sunt, & recedentes glorificaverunt Deum. Exemplum autem hoc ex librorum auctoritate propter antiquitatem non inutiliter ponitur, ut qui Tonbertum & ejus sponsam Etheldredam in conjugium & post, docente Beda, stolam legunt servasse castitatis, & in istis (sicut dictum est) aliquoties factum non diffidant. Et quoniam non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente, in omni ordine, in omni gradu, in omni dignitate novit Dominus qui sunt ejus; & quos prædestinavit, illos justificavit; ut nec paupertas, nec divitiæ adimant sanctitatem, nec perfectum obscuritas, nec reprobum caritas faciat.

CAP. VI.

[18] Felix etenim Orientalium Anglorum Episcopus, de quo præmissum est, dum decem & octo annis eidem provinciæ Pontificali regimine præfuisset, ibidem apud Dummoc in pace vitam finivit anno duodecimo regni Annæ Regis. Hic autem locus ad introitum insulæ de Ely dicitur esse, [S. Felicis Episcopi transitus & sepultura.] ubi monasterium magnum & famosum fuit, in quo non minima congregatio monachorum a quodam venerabili Ditone-Lugtingo nomine constructa ordinem sanctæ Regulæ sub Abbate Wereferto observavit. In Anglico quippe legitur, quod sanctus Felix vetus Monasterium apud Seham & Ecclesiam in Redham primitus condidit: sed Paganorum gens crudelis & impia veniens de Danemarchia, desæviens in omnes fines Angliæ locum prædictum ac quæque per circuitum ferro ac flamma depopulans, in solitudinem postea commutavit. Unde [cum esset] locus a Divino cultu diutius evacuatus, tempore Regis Canuti Reliquiæ sanctissimi Felicis Confessoris in Ramesciense Cœnobium sunt translatae, & digno cum honore reconditæ. Scribere autem de hoc Confessore Domini ipsa series narrationis poposcerat, qui Regem Annam & domum ejus totam cum eadem provincia (sicut tradunt historiæ) unda baptismatis abluit, & salutaria documenta impertivit.

ANNOTATA D. P

Apud Bedam lib. 15 cap. 1 in editione Cantabrigiensi anni 1643 annus assignatur 449, & consentiunt. Chronologus Anglo-Saxonicus, Fasti Malmesburiensis, Westmonasteriensis; & passim alii, uno dumtaxat anno ante Imperium Marciani, subrogati Theodosio Juniori 29 Julii anno 450 mortuo; ita ut ante adventum S. Augustini & sociorum, qui appulerunt anno 597, solum numerandi sint anni 148.

Adduntur a Beda Meridiani Saxones & Occidui Saxones.

Videtur indicare eam Sleswicensis Ducatus partem, ad ingressum Daniæ, quæ hodiedum Anglen dicitur: non a Latino Angulus, sed ab exercitio piscatorio, nam patria gentis lingua hamus dicitur Angil. Anglis autem adduntur ab eodem Beda Mediterranei Angli, Mercii, & tota Nordhumborum progenies: & ex omnibus exorta est Heptarchia celebris.

Ita fere regnarunt. Wffa Bedæ lib. 2 cap. 15 hic Wffa circa annum 575 hoc regnum incepit; cui successerunt Tytilus circa annum 582, Redwaldus circa an. 593, Arthwaldus circa an. 624, sed incertus est fere illorum Regum calculus.

Acta S. Felicis Episcopi, ex variis collecta, dedimus 8 Martii; ibidemque egimus de baptismo Arthwaldi, sive Earpwaldi: & de Sigeberto, Martyrologiis Anglicanis ad 27 Septembris inscripto.

Domnoc, seu Dummac, aliis Domwiche, urbs maritima provinciæ Suffolciæ. De sede inde Helmatiam, Thietfordiam, ac tandem Norwic translata egimus ad ejus Vitam.

Alii annum consignant 642, nonnulli annum 652, tam incertus est calculus horum Regum.

Mabilio expunxit relativum Præfatus, quia ante non reperit nominatum. Ego potius crediderim, socordi librario excidisse superius verba aliqua, ad signum *, ubi particula autem refertur ad præcedentia quædam istic deficientia, quæ sic possent suppleri: Pater ejus fuit Anna, filius Eni. Fuit autem Eno frater, Rex Eastanglie, Redwaldus nomine, aliis absque successore mortuis ejus ad regnum habebat.

S. Fursei Vitam & Miracula habes 16 Januarii: & in Vita num. 35 dicitur; quod de Hibernia per Britannos in Saxoniam transvectus est, ubi honorifice a Sigeberto, Orientalium Saxonum Rege susceptus, verbo Domini barbara mitigabat corda. Saxonum igitur nomine etiam Anglos comprehendit auctor, alii [Col. 0500F] Anglosaxones dicunt. Porro signavi puncta..... ubi veluti superflua expunxi verba, Rex provincie, illius Anna.

Iurminus, notus in Historia Elyensi edita in Monastico Anglicano, sed loco hic citato apud Malmesburiensem pag. 20 Germanus appellatur, & dicitur apud Alfordum cum patre Anna, in bello cum Penda Rege Merciorum, anno 654 occubuisse; nusquam tamen invenitur dies cultus, quem an aliquem habuerit unquam, vehementer dubito, propter hujus Auctoris, eum alias non tacituri, silentium. Idem in libro mirac. num. 62 similiter Beatus appellatur.

Hereswida dein vidua, facta est sanctimonialis in monasterio Calensi, condito a S. Bathilde Regina Franciæ ex Anglo-Saxonia prognata, & in ea facta tunc Sanctimoniali. Hereswida ut Sancta inscripta est Martyrologio Anglicano Wilsoni primæ editionis ad 23 Septemb. quem secuti sunt Ferrarius Saussaius in Martyrologio Gallicano & Alfordus.

Vitam S. Milburgæ dedimus 23 Februarii, ed eam quæ hic citatur, non habuimus. Sexburga, post obitum mariti, in Schepeia monasterio a se constructo Abbatissa, inde ad S. Etheldredam sororem profecta, ei successit, secunda Abbatissa Elyensis. De ea egimus 13 Februarii ad Vitam S. Ermenildæ filicæ: pluribus acturi ad ejus Natalem 6 Iulii, tum hinc tum ex Monastico Anglicano, pag. 88 quædam haud contemnenda addente.

Defuncto Annæ successerunt fratres ejus Ædelherus & Ædelwoldus, post hoc autem filius Annæ Aldulfus, circa annum 664, de quibus infra agitur.

S. Hilda, Abbatissa Streneashalæ, colitur 15 Decemb. De ea & dicto monasterio actum est 8 Februarii, ad Vitam S. Elfledæ, quæ ei successit.

Edwinus Rex Northumbriæ creatus anno 617, occisus & Martyr habitus 12 Octobris anni 633, inscriptus Martyrol. Anglic. 4 Octobris. Notus est anno 583, ut potuerit proavus fuisse Hereswidæ.

Sederrida aliis Setruda, Abbatissa Brigensis in Gallia, nunc S. Faræ monasterio, cujus aliqua Acta dedimus 10 Ianuarii.

Ædelberga sive Edilburga, etiam Abbatissa Brigensis, colitur 7 Iulii.

Andigalum monasterium ad Sequanam, quarto milliari supra Rotomagum, jam dudum extinctum est in eo tamen loco, Andelen etiam nunc appellato, alium Parthenonem Benedictinum recens ædificatum esse Mabilio asserit.

S. Witburgæ Acta dedimus 17 Martii.

Æreninge, in Historia Elyensi Erninge, est in comitatu Suffolciensi, & Hundredo Latfordiensi, ad confinia Cantabrigiensiis agri.

Girvii, inquit Cambdenus in Icenis & Comitatu Cantabrigiensi, comprehendit palustrem regionem in quatuor Comitatus, Cantabrigiensi, Huntingdonensi, Northamptonensi & Lincolnensi; & Girvii, ut quidam interpretantur, Paludicolæ sunt. Hinc Australes Girvii

occupabant ditiones in Huntingdonensi & Northamptonensi agris, cum insula Ely.

Apud Cassianum scilicet Collat. 14 cap. 7: sed ibi sequens historia paulo aliter narratur utriusque conjugis suppresso nomine; & uni Ioanni Abbati dicitur rei veritatem fassus vir esse. Alia in hoc opere exempla poterit lector invenire: poterant saltem hic addi, ut omnibus notissimi Pulcheria & Marcianus Augusti.

Pleraque sunt explicata ad Vitam S. Felicis 8 Martii.

CAPUT II.

Reges Orientalium Anglorum, & alii. Conjugium S. Ethildredæ cum Egfrido Rege.

CAP. VII.

[19] Succedente autem tempore, præfatus Rex Anna, [Annæ Regis pietas] nomine quidem ac dignitate in Anglia praeeminens, in gloriam tamen non est elatus humanam; sed Dei in se bonitatem altius recognoscens, sedulo meditabatur non sublime sapere: & cum esset Rex solio sublimis, domesticis se praebebat equalem, Sacerdotibus humilem, plebi gratum. Mira illi circa Dei cultum devotio, mira in ecclesiis construendis sollicitudo. Fuerat enim pater orphanorum, & iudex viduarum, ac patriæ defensor validus: ad cuius praesidium quilibet, insidias & hostium non ferentes incursus, confugerunt: quod ad ostendendam tanti Regis magnificentiam scribere proposui, ut venire possim ad historiam latiore. Accidit autem, cum Kenwalla, qui patri Kinegilfo a successit in regnum, fidem & Sacramenta regni cælestis accipere renuit: [etiam in conversione ut Regis Kenwallæ,] verum postmodum etiam regni terrestris potentiam perdidit. Repudiata sorore Pendæ Regis Merciorum quam duxerat, aliam accepit uxorem; ideoque

bello petitus, ac regno privatus est ab illo: cumque præsidium in aliquo non invenisset, secessit ad Regem Orientalium Anglorum, cui nomen Anna, apud quem triennio exulans, fidem cognovit, ac suscepit veritatem. Nam & ipse apud quem exulabat, Rex erat bonus, & bona ac sancta sobole felix, pater videlicet beatarum feminarum, de quibus maxime hoc constat opus. Baptizatus est Rex Kenwalla in eadem provincia a Felice Episcopo: quem de fonte sacro Rex Anna suscepit, cujus postmodum auxiliis rediit in Westsaxoniam, paternumque potenter ab hostibus obtinuit regnum. Quod cum celebri sermone universo Anglorum orbi vulgatum patuit, aliis Regis Annæ studium & affectum in Deum admirantibus, aliis sanctitatem laudantibus, cum eo fœdus undique pepigerunt.

[20] Sola tantum Mercia, adhuc spirans & anhelans sedem Estanglorum, interitum minabatur: [& interitus an. 654.] & [ejus Rex] suffultus copiis bellatorum illos aggressus est expugnare. Cui Rex Anna obviare festinans, ab eodem Penda Rege Merciorum occiditur anno regni ejus nono decimo, ab Incarnatione vero Domini sexcentesimo quinquagesimo quarto: cui frater Ædelherus successit in regnum. Hic Pendæ Rege amicus factus, sub eo regnaturus deinde suscepit imperium. Est in eadem provincia locus, vulgo Blideburch vocitatus, in quo corpus venerandi Regis Annæ sepultum est, & usque ad hanc diem pia fidelium devotione veneratur. Illic etiam sepultus est filius ejus Deo acceptus Jurminus, sed apud Betrithesworde (quod nunc S. Edmundum appellant) postea translatus est & honorifice collocatus. [Hereswita & Hilda Kalam se recipiunt.] Turbatis hujuscemodi rebus Orientis Angliæ, Regina, post sui Regis interitum despiciens mundum, apud Gallias peregrina in monasterium Cale secessit, & illic regularibus subdita disciplinis, coronam expectabat æternam. Ad quam veniens & postea Hilda soror ipsius, relicta patria, ejus

æmulata exemplum, in eodem monasterio peregrinam pro Domino vitam ducere volens; sed ab Aidano Episcopo post annum ad patriam revocata, vitam monachicam in magna vitæ duxit abstinentia.

[21] Post hæc anno sequenti, perfidus Rex Merciorum Penda, Sigilberti, Egerici, [Oswius Pendam superat.] Annæ Regum Estanglorum, necnon Edwini atque e Oswaldi Regum Northanhumbrorum occisor, triginta legionibus totidemque nobilissimis Ducibus instructus, in Berniciam ad debellandum Regem Oswium ascendit. Cui ille cum Elfrido filio, unam tantum legionem habens, sed Christo duce confisus, occurrit. Nam filius alius ejus Egfridus tempore illo, in provincia Merciorum apud Reginam ejusdem Regis Kyneswidam, obses tenebatur; qui accepturus erat in conjugem sanctam Virginem Etheldredam, de cujus vita & Virtutibus convenienter hic textitur liber. Sed & filius Oswaldi Regis Odiwaldus, qui eis auxilio tunc esse debuerat, in parte erat adversariorum; ejusdemque contra patriam & patrum suum pugnaturus ductor extiterat, quamvis ipso tempore sese subtraxerat, & eventum discriminis tuto in loco expectabat. Initoque certamine fugati sunt & cæsi Pagani, Duces Regis triginta, & qui ad auxilium ejus venerant pæne omnes interfecti; in quibus Edelherus, frater Annæ Regis Estanglorum, qui post eum regnavit, auctor ipse belli, interemptus est. Tunc Rex Oswius, pro collata sibi victoria, duodecim possessiones ad monasteria construenda, & filiam suam Edelfledam Deo obtulit perpetua virginitate consecrandam. Hoc bellum Rex Oswius tertio decimo regni sui anno cum magna utriusque populi utilitate confecit: [monasterium condit & filiam Deo sacrat.] nam suam gentem ab hostili Paganorum depopulatione liberavit, & ipsam gentem Merciorum finitimarumque provinciarum, desecto capite perfido, ad fidei Christianæ gratiam convertit.

[22] Sed quarto post anno Duces gentis illius adversus illum rebellavere, [Annæ Regis frater Ædelwaldus,] levato in Regem Wlfero, filio Pendæ, quem occulte servavere: sicque cum suo Rege, Christo gaudenter serviere. Qui uxorem accipiens filiam Erconberti Regis & Sexburgæ, sororis venerandæ Virginis Etheldredæ, nomine Ermenildam, de qua sanctam virginem genuit Werburgam, regnavitque decem & septem annis, sicut in Beda legimus. Occiso autem Rege Estanglorum Ædelhero, ut præmissum est, tertius frater vocabulo Ædelwaldus Regnum suscepit; homo bonus ac verus Dei cultor, juxta quod Anna frater ipsius, in fide & operibus sanctis incedens. Ad quem cum Rex Orientalium Saxonum Swithelmus frequenter ratione consortii ascenderet, eum amicabili & quasi fraterno hortatus est consilio, ut relicta idolorum vanitate crederet in Dominum Jesum Christum. Qui faventibus amicis credidit, & baptizatus est a Cedda Merciorum Episcopo, qui tunc in provincia Orientalium Anglorum advenerat: quem suscepit ex unda baptismatis idem Rex ipsius gentis Estanglorum, frater Annæ Regis eorumdem, regnavitque annis quinque. Post quem Annæ Regis filius, frater videlicet Virginis Etheldredæ, de quo jam diximus, Regnum suscepit Adulfus; [filius Rex Adulfus.] cujus filia Redburga, in Rependuna Abbatissa, famulo Deo o Guthlaco sarcophagum plumbeum linteumque transmisit, quo idem vir Dei post obitum locaretur & circumdaretur.

CAP. VIII.

[23] Dux vero præfatus Girviorum Tonbertus, non post multum temporis, [S. Etheldreda in Ely insula, pie vivens] ex quo Etheldredam acceperat conjugem, ex hac instabili discessit vita; moxque illa, velut post naufragium recepto littore, ad propriam in Ely descendit domum; & in ipsa insula, ab hoc magis occursantium remota conventibus, Christo Domino famulari decertat; in reliquum vanos

mundi fugiens honores, silentium semper & vitam prorsus ignobilem affectans, ut post apparuit. Locus autem ille difficultate adeundi, & arboribus hinc inde circumdatus, habens aquas de supercilio collis tenues, sed irriguas, quasi in eremo secum habitare cœpit; & quos præcipuæ religionis esse noverat, admodum sibi in amicitiam copulavit. Corpus namque attenuabat vigiliis, ciborum abstinentia, jugi psalmodia & intentione tota anhelabat ad cælestia. Talibus Etheldreda officiis exercitata, intendit nihil dulcius, nihil delectabilius quam exultare in Domino, ut ei placeat cui se probavit. Crescebat quotidie ipsius veneranda devotio, & magis ac magis ejus sanctum desiderium igne sancti Spiritus accendebatur. Sic in ea naturam instituerat consuetudo, ut quibusdam parsimoniæ retinaculis carnales cohiberet cupiditates. Quid plura? jam Dei judicio primo labore terminato, iterum beatæ Virgini priore gravius demandatur certamen, ut palma virginitatis ejus mundo excellentius appareret.

[24] Eodem enim tempore Egfridus, in finibus Aquilonis inter Anglos tenebat imperium, cujus Eboraca civitas regni obtinet principatum. Hic Rex præclarus & nobilis inflammatur in amorem Virginis, hic opes confert innumeras, dotesque spondet multiplices: dumque honores incertos commendare disponderet, Principis petitio vehementior illi facta est oneri potius quam honori: deinde parentes ejus pulsat petitionibus obnixis. Nam quæ voluntati eorum diutius reluctari non suffecerat; licet invita, ad ultimum votis petentium acquievit. Igitur (quod non speravit) anno post interitum patris sui sexto, unanimi voluntate parentum, tempore Edelwaldi patris sui, qui post beatum Annam & alterum fratrem ejus nomine Edelherum regnavit, [cogitur nubere Egfrido Regi Berniciorum,] iterum datur in conjugem alteri viro, Regi videlicet Egfrido, filio Oswii Regis Northanhumborum, cujus pater Edelfridus, cujus pater Edelricus. Hic Regnum

obtinuit post Alle, qui Deirorum regnum triginta annis strenuissime rexit: ad cuius nomen S. Gregorius, cum Angligenas pueros in foro Romano inveniret positos, alludens ait: Alleluia, laudem Dei Creatoris illis in partibus oportet cantari. Habuit autem idem Rex Oswius fratrem sanctum, Dei Martyrem Oswaldum, qui ante illum novem annis regnum tenuit, & ceteros quos Chronicon enumerat; & sororem unam nomine Ebbe, sub cuius magisterio Regina Deo grata Etheldreda, deposito regni diademate, habitum sacræ Religionis postea induit, & quæ monasticæ institutionis sunt, observavit & didicit. Genuit autem Rex prædictus filios & filias, sicut Anglorum narrat historia; constituitque filium suum Elfridum Regem super Deirorum provinciam; Egfridum vero minorem, quem intimo dilexerat affectu, sibi consortem Regni super provinciam Eboracam, hoc est Berniciorum adhibuit, quoniam corporis gravitate depressus regni jura difficile protegebat.

[25] Erat autem Egfridus juvenis circiter triginta annorum, sermone jucundus, moribus civilis, vir in armis strenuus, Wilfridi amicitii valde adstrictus. Et sicut in quarto * historiarum Angliæ libro legitur, accepit Rex Egfridus conjugem nomine Etheldredam, filiam Annæ Regis Orientalium Anglorum, viri bene religiosi, ac per omnia mente & opere egregii; quam & alter ante illum vir habuerat uxorem, Princeps videlicet Australium Girviorum, cujus mentionem superius fecimus: illa tamen obstaret, si posset reniti contra. Ducta est igitur Virgo filia Sion ad cives Babylonis, sed fornacis ejus incendio minime est adusta. Dies indicitur nuptialibus consecranda solemnibus, quo Rex filiam Regis sibi despondeat. Nubit itaque Etheldreda, cum multimodo decore ac diverso lætantium tripudio, venerando Regi, magis suspirans ad nuptias cælestis Sponsi. [cum proposito Virginitatis,] Etenim illius sanctum propositum amor cælestis a carnis desiderio servavit, & si quid eis Regalis gloria non

inglorium contulit, unde uti Regis filia gloriosior appareret, magis pro conditione bysso & purpura, quam luxu & fastu per quos decideret, complacebat. Siquidem in aula, ubi ceteræ virgines commorantes desideriis solent æstuarè carnalibus, hæc illius cremabatur incendio, in quem desiderant Angeli prospicere. Itaque multis annis addicta [conjugi], obumbratione divina semper mansit intacta.

[26] [asa consilio S. Wilfridi,] In id vero temporis Egfrido Rege, operibus sanctis dedito cum sua Regina Etheldreda, simul Episcopo Wilfrido in omnibus obediente facto; pax & gaudium in populum, & anni frugiferi victoriæque in hostes, Deo adjuvante subsecutæ sunt, sicut in Vita ejusdem Confessoris Domini legitur. Sed & anima Reginae mox ad Sanctum Dei in Christi amore colligata est; atque ex his quæ sibi fœdere conjugii competebant, cum illo participare curavit. Nam Augustaldensem adepta ipsa Regina, Deo dilecta Etheldreda, domum Domino in honorem S. Andreae Apostoli fabricavit, columnis variis & porticibus multis suffultam, quod plenius visu vel auditu intelligitur. Sed cum ad singula latius vagamur propositum operis tardius reformamus; comperta tamen cognitionis causa, ut res probat, intimamus.

[27] Venerant cum ea nonnulli fideles viri ac feminae, [& S. Oswini.] de provincia Orientalium Anglorum, inter quos præcipuè auctoritatis vir magnificus erat, Oswinus nomine, monachus magni meriti, & pura intentione supernæ retributionis mundum derelinquens: dignus cui Dominus specialiter sua revelaret arcana, dignus cui fidem narranti aures accommodarent: nam & ipse venerat cum eadem Regina Etheldreda de provincia Orientalium Anglorum, eratque primus ministrorum & princeps domus ejus. Talem itaque ac tantum decebat eam habere custodem & suorum provisorem, cujus vita apud homines

miræ sanctitatis, & apud internum testem magni meriti fuit: qui etiam inter vacillantes mundi honores noverat esse, sed nec aliquando secretis cælestibus per animum deesse. Nam post almæ suæ hujus insignis Reginæ conversionem, adeo mundi rebus, post quas hæere putabatur, se exiit; ut tantum habitu indutus, cum securi & ascia in manu, ad monasterium reverentissimi Ceddæ Merciorum Episcopi veniret; & non ad otium, ut quidam, se monasterium intrare signaret. Ubi pro suæ reverentia devotionis inter Fratres est habitus, & sancto Episcopo valde factus amicus, audivit super eum cælestes ante ipsius obitum venire cœtus. Prætermitto plurima, ne videar in narratione singulorum materiam excedere.

[28] [Sancte vivit,] Hoc quoque dicam, ad propositum rediens, quod Rex in matrimonio Reginæ sic lætatus, assiduis eam mulcet eloquiis, sed desiderii non emollit. Cujus piam conversationem ac devotionem intendens admiratur, quod solio Regni sublimata, morum gravitatem, quam consueverat, nequaquam mutavit. Noctem enim sæpe duxit insomnem, diem absque ciborum alimento; &, ut nunc fatear, dies ac noctes continuabat in oratione: & cum more conjugatorum Regio thoro accubisset, vix compresso somno ad consuetas fugit precum orationes, nec ad lectum ultra redire solita fuerat, sicut ex Bedæ verbis postea docetur. Spiritus enim sanctus, cujus cor suum habitaculum præparaverat, suæ inhabitationis domicilium ab omni corruptione liberabat, unde Virgo fortis, inter adversa & prospera, fixa stetit & imperterrita; ut nec illam violentia frangeret, nec amor Principum a summi Regis obsequiis inhiberet; pro cujus dilectione Regigina Etheldreda proposuit in voto virginitatis potius hanc vitam transigere, quam aliena libidine violari. Tamen juncta erat Regi lege conjugali, non conjunctione carnali: sed dolet improbus prædo, & ingemiscit in priore certamine se esse prostratum: unde contra eam denuo insurgit acrius. Idcirco acriores Egfrido

stimulos adjicit, & ad copulam Virginis præparandam feroces illius animos vehementer incedit: & callida jam conatur astutia seducere, quam publica conversatione thalami non poterat violare: & quæ ad conjugalem copulam usu communi nesciebat inflecti, per integumenta disciplinæ ad carnales illecebras sperabatur inclinari. Sed Deus benigne disponit ad gloriam, quæ hostis antiquus vertere nititur ad ruinam: & quemadmodum primam ex illo Virgo obtinuerat victoriam, ita de virgineo corpore existimat obtinere & secundam.

CAP. IX

[29] Et ne quis, de Reginæ continentia dubitans, tantæ virtuti derogat; sciat, temporibus illis hoc per totam Angliam divulgatum & creditum, ut de facto certi plurimi asserebant. Rex, inquam, virtute cælitus (ut credi fas est) aliqua correptus, in se territus stupuit; Reginam beatissimam impudice non tetigit, neque contristavit, nec quidquam molestiæ intulit: quoniam non ut Reginam aut parem, verum tamquam Dominam per omnia venerabatur. Fit ille maritus, mente non carne, nomine non opere: fit illa conjux, non mente, nec carne; solo nomine, non opere. Tamen ille optat debitum a conjuge, sed nec precibus nec promissis animum illius suæ voluntati potuit inclinare [propter votum virginitatis qui assentit]. Denique S. Wilfridum tam per se quam per amicos adiit, sæpiusque convenit, orans & obsecrans, [neque precibus dimoveri a proposito potest,] ac sæpiusque convenit, orans & obsecrans, ac maximorum [donorum] pollicitatione allicere tentans, quo Reginæ persuaderet, ut omisso virginitatis proposito [et voto] ei assensum præberet, quod etiam verbis Bedæ postea explicandum imminet. Vidit ejus assiduam cum beato Præsule familiaritatem, ipsius informabatur hortamentis, ipsum æmulabatur in Christi caritate: hinc Dei præconem frustra Rex fatigat præmiis, numquam enim hic Virgini nuptias suadere, nec

illa Regi voluit acquiescere. Cujus consortio cum duodecim annis uteretur (sicut scriptum est in libro Sermonum Bedæ Presbyteri) perpetua tamen mansit virginitatis integritate gloriosa. [Lib. 4. c. 19] Mira res! mira Dei gratia! Virgo manet in thalamis, solius Dei secreto pervia est. Hujus rei mirabilis cognito, quomodo Regina Etheldreda prioris mariti virile robur effeminaverit, & qua sancti Spiritus arte alterius concupriscentias evaserit infestantes; sanctificatum vero sibi templum Deus in virgineo corpore nuptiali lege violari non permisit, nec dedita justitiæ innocentia contagio victa consensit. Sicque Regia Virgo Domini emicat Etheldreda, clara in Deo & seculo Regina.

[30] Wilfridus etenim, virginei voti fautor existens, vigilantis animi sagacitate procurabat, ne qua femineæ mentis inconstantia votum ab intentione Virgo mutaret, [sed consultat de divortio impetrando cum S. Wilfrido,] & terrenis illecebris animum aliquando devicta victa supponeret. Dissimulavit autem provide atque prudenter, tamquam Regi favens, & desiderii sui efficaciam Reginæ persuadendum pollicens; veritus ne, sicut contigit, ob rem hujuscemodi offensum illum haberet. Et dum circa talia, ut æstimabatur, sanctus Pontifex Reginam alloqui intenderet, de cælestis vitæ dulcedine tractare studuit: sicque Dei virtute prædita, per consilium sancti Præsulis nullatenus Regi assensum præbuit: egitque vir beatus sua industria, ut potius divortium quæreret, quatenus libertate potita seculum relinquere, & thalamis æterni Regis feliciter posset inhærere. Cujus monitis obtemperans, & suggestionibus Virgo Christi dilectissima (quippe quem merito Religionis vera sibi nexuerat caritas) ut ejus desiderio satisfaceret in proximo apparuit. Dispositione autem divina ad multorum illuc venerat subsidium, [familiaris quoque S. Cuthberto,] & pie ac misericorditer auxilium cunctis studebat impendere: ubi dum consisteret, sanctæ religionis ministros in fœdus

amicitiæ viros ac mulieres sibi admittebat, quorum consilio atque consortio in omnem sanctimoniam provehi, & suorum præsidio meritorum confoveri arbitrabatur: præsertim ad tale negotium idoneos, pro vitæ munditie & honesta conversatione, in familiaritatem colligendos fore ex cœtu & gradu monastico asserebat: inter quos sanctissimum Præsulem Wilfridum, de quo in præsentibus agitur; alium vero vitæ sanctitatis decore insignitum, beatissimum Cuthbertum Anachoretam, necdum vero Episcopum, in gratiam ac dilectionem exhibuit, & ei de suorum facultate bonorum plurima devote ministravit.

[31] Insuper eximium atque præclarum [munus], Stolum videlicet & Manipulum similis materiæ, [ei Stolum ac Manipulum donat,] ex auro & lapidibus pretiosis, propriis (ut fertur) manibus, docta auritexturæ ingenio fecit; eique ob internæ dilectionis intuitum pro benedictione offerendum destinavit, quæ in signum utriusque venerationis apud Ecclesiam Dunhelmi servantur, & quibusdam petentibus pro magna adhuc ostenduntur dignitate, ut de nostris quidam sæpius aspexerunt. Juste enim & pie Virgo Virginem, dilecta dilectum tali decebat oppignerare obsequio; ut iis solum in conspectu Regis Domini adsistens uteretur, & illius memoriam inter sancta Sanctorum Missæ solemnia facilius repræsentare posset, & pro ea Dominum Majestatis pia postulatione placaret. Hoc in Beda nequaquam invenimus, sed pro cunctorum usque testimonio scribendum existimavimus. Non solum autem hi, quos diximus, verum innumeri longe lateque, beatitudinem sanctæ Reginæ, minorem esse quam fama disperserat, cognoscentes, illius notitia simul & colloquio potiri desiderabant, ac diversa exeniorum largitate decorabant. Erat omnibus amabilis, alloquio dulcis, aspectu decora, eximii pudoris summæque pudicitie, ornata virtute; diligens rectum, nulla curans suavia præter caelestia. Ecclesiam Dei frequenter adiit, orationi jugiter vacavit: unde vita illius compluribus facta est

disciplina, quia ad hoc eam natura peperit, & voluntas exercuit, & gratia servavit.

ANNOTATA. G. H.

Circa annum 643, in regno Saxoniae Occidentalis.

Blidenburck, inquit Cambdenus in Comitatu Suffolciae, oppidum non alio quam sepultura Annæ Regis meruit nomen. Sed eum ibi ut Sanctum coli non indicat, nedum cultus diem: nec in ullo hactenus veteri aut novo Anglorum Calendario is invenitur.

Betruthesworde vox Saxonica, videtur Villa Faustini antiquis esse. Hinc Malmesburiensis de hac S. Edmundi ecclesia agens, Jacent, inquit, duo Sancti, Germanus (hic Jurminus) & Botulfus, quorum gesta nec ibi nec alibi haberi memini, nisi quod primus frater S. Etheldredæ habetur. Acta S. Botulphi dedimus 17 Junii.

S. Aidanus Episcopus Lindisfarnensis colitur 31 Augusti, mortuus anno 651.

S. Oswaldus, Rex Nordhumborum, ut Martyr colitur die 5 Augusti, occisus anno 642.

De Oswio Rege Berniciorum S. Oswaldi filio egimus inter Prætermisissos ad diem 15, ad quem in Martyrologio Anglicano secundæ editionis ut Sanctus est inscriptus, quod secutus est Alfordus. Erat regnum Northumborum a morte 5 Oswaldi divisum, & regnum Berniciorum obtinebat Oswius: ast Oswinus, ex stirpe S. Eduini Rex Deirorum, ab Oswio interemptus anno 651 ut Martyr colitur 20 Augusti.

Kyneswida Regina, conjux Pendæ, cujus filia SS. Kineburga & Kineswitha a nobis relatæ ad diem 6 Martii.

Odiwaldus sive Edilwaldus, in locum S. Oswini factus Rex Deirorum.

S. Edelfledæ sive Elfledæ Vitam dedimus 8 Februarii, ubi de Oswio patre actum.

Acta S. Ermenildæ dedimus 13 Februarii, & S. Werburgæ 3 Februarii: ad illius vero Acta late egimus de Wulfhero, Rege christiano & piissimo.

Regnavit Swithelmus ab anno 661 ad an. 664.

Vitam S. Ceddæ seu Cediti dedimus 7 Januarii, in qua de hoc baptismo Swithelmi agitur.

Acta S. Guthlaci, illustravimus ad diem XI Aprilis, in quibus num. 33 hæc narrantur, & Egburgh est, quæ hic Redburga appellatur.

Dedimus 24 Aprilis Vitam S. Wilfridi per Eadmerum, in qua num. 30 habetur confirmatio Etheldredæ in proposito virginitatis.

Addit Ricardus Prior Augustaldensis, donavit in perpetuam eleemosynam S. Wilfrido.

Acta S. Owini dedimus 4 Martii.

Ad diem 20 Martii illustravimus Acta S. Cuthberti.

CAPUT III. Vita monastica in Cabdingamensi monasterio, & inde discessus.

CAP. X.

[32] Quis enim digne memoret, in quanta bonorum executione Virgo sub jugo maritali vixerit, [A jugo matrimonii libera,] tentationibus carnis & æstibus satis exanimata, nec tamen superata? Grave nimis tulit vinculum conjugii, cupiens dissolvi & esse cum Christo. Perpendit itaque, omne decus lubricum; vitam solum cælestem, spiritu intelligentiæ, perennem cognoscens, appetit desiderantissime vivere solitarie. Noverat enim, sibi constare raro quempiam posse, qui inter mundi divitias animi quærit libertatem: & quod animus ad superiora difficile pervenit, qui inferioribus exoneratus non incedit. Unde cum innumeris suspiriis excutere se tentabat de jugo regni, ardens ad Christum evolare & in Christo requiescere. Et cum per tot annos matrimonii lege teneretur, nolens differre ulterius, quod jam diu mente conceperat; sed notato diligenter die & hora; non occulte sed manifeste, non raro sed crebro Regem maritum postulat, ut seculi curas relinquere, atque in monasterio tantum vero Regi Christi servire permetteretur. Resistit Princeps cum audit, nec facile acquiescit; graviterque dolendum sibi asserit, si aliquando contingat a conjugate dilecta ferre divortium, licet ei numquam conjunctus esset more conjugatorum.

[33] Postulat iterum Regina quod petierat; fletibus & diutinis postulationibus tanto importunius insistit, quanto difficilius obtinendum credidit quod petebat. Transtulit autem totum ad Superos desiderium: in amorem cælestis Sponsi flagrantissima, ipsius opportune præsidium flagitabat; & quo gravior de quo eripi desiderabat, eo arctius ferventiusque eum, per quem eripiendam se novit, exorare intendit. Non eam blanda quotidie suorum obsequia, non solemnes apparatus, non rerum opulentia grandis poterant eam a proposito revocare. [discedit ad Coldinghamense monasterium:] Rex vero tandem victus ipsius importunis precibus, licet invitus, tamen eam dimisit invincibilem. Illa nimirum, gavisiva valde de Regis

concessu atque licentia, quamvis difficulter & sero impetrata, sumptibus secum pluribus paratis, nobilis Virgo & potens Regina, intravit monasterium a S. Ebbæ Abbatissæ (quæ erat amita Regis Egfridi, & S. Oswaldi Martyris & Oswini Regum germana) positum in loco quem Coludi nominant urbem; accepto velamine sanctimonialis habitus, a præfato Antistite Wilfrido: quam de regno multi prosequentes viri ac feminæ, ecclesiis pro Domino se subdiderunt; sicut Oswinus, Major familiæ ejus, merito Deo carus, secretorum cælestium auditor, Dominæ suæ vestigia secutus, non oblitus qualis fuerit, vitam monachicam repetiit, ut supra recolimus. Sed & tantæ Virginis & Reginae conversionem longe cognoscentes plures, seculo renuntiarunt, vel in bonis operibus abundantius se exercuerunt.

[34] Ingressa igitur monasterium Etheldreda, hostiam vivam se Deo obtulit; cuncta quæ mundi sunt deseruit, sprexit, atque a corde suo procul abjecit. Insuper pro Regali diademate, humili obumbratur velamine; pro bysso & purpura, ambitur nigra veste & aspera. [& religiosa veste induitur.] Tunc vero primum se regnare inclita Regina credidit, cum ad servitum Christi de Regno libera exiit; ita ut non solum regalia ornamenta deponens, Deo suam substantiam contulit; sed pro illius amore monasticæ religionis normam suscipiens, voluntatem propriam & carnem sanctæ obedientiæ subdidit; ubi quoad viveret, dum tentatur infirma, inventa est perfecta. Merito felix, merito gloriosa, probata obedientiæ glorificatur passione, sub sancta constituta disciplina. Tantum, Divinitatis cultus exercens, ob suavitatem divinæ contemplationis, ab humanis cœtibus delectabatur abjungi; ut [dum] sub specie Marthæ resideret, quieti summopere vacaret Mariæ. Augmentabatur in ea fama bonitatis, atque crescebat in eadem devotio religionis, super omnes socias illius congregationis: ubi per anni spatium didicit, quia jugum

Domini suave est, & onus ejus leve. In quo etiam loco tam sanctæ conversationis culmen arripuit, tam perfectæ humilitatis exemplum ostendit; ut in ejus vita expressum intelligeret magisterium, si quis sanctæ institutionis requireret documentum. Et vere, inquam, nunc felix geminis ornatur Virgo triumphis. Nam duobus maritis desponsata, prius videlicet Duci, ac denuo Regi, sed Dei virtute amborum frustrata est connubio. Et ecce contigit, ut, quia in virginitatis proposito semper animum gessit invictum, numquam corrumpi potuit duorum violentia maritorum. Ipse Etheldredam protexit a flamma corruptionis, qui tres pueros eruit a camino ignis Babylonis.

[35] Regina vero Etheldreda, ut præfinitum est, monasterialibus jam subdita disciplinis [laebatur]; sed Rex Egtridus, qui ejus illibatæ copulationi diu fuerat deditus, non leviter ferens divortium sponsæ dilectæ, supra modum mox de illius abscessu cœpit contristari & mæstus esse. Unde suorum suggestionem atque instinctu, de monasterio illam, [Ab Egfrido Rege per vim reducenda,] licet jam sanctitatis velamine obtectam, eripere conabatur. Nec mora, ad monasterium, ubi sancta Virgo degebat, cum furore & fremitu festinanter ascendit. Quo audito, Mater congregationis Ebba, ex sola fuga præsidium fore suggerit, eremumque suadebat ad fugæ præsidium petendam. Ibi Dei virtute munita, donec persecutio cessaret exegit: & spiritu citata divino, quo cunctetur Virgo, in reliquum actitare studuit: nec quiescendum, donec in domum suam perveniat in Ely: illic Dei virtute incontinentiæ charybdim posse vitare decrevit. Porro quæ fuerat Regni Domina nudiustertius, & imperium terrenum contemnens monasterium subiit; facta est nunc ancillarum Christi famula, occupans ultima ministeriorum servitia. In talibus namque delectabatur Virgo Deo devota, habens illud semper ante oculos: Quanto magnus es, humilia te in omnibus. [Eccl. 3. 20.]

[36] Sed prosperis optatæ quietis divino munere concessis, non defuere insidiæ inimici: unde probatur in ea verissime Apostoli testimonium, quod, Omnes qui volunt pie vivere in Christo, persecutionem patientur. [1. Tim. 3. 12.] Instat enim Rex, in matrimonio cupiens eam resumere; non omittens persequi, si forte valeat comprehendere. Sed sanctimonialis femina, gemens & anxia nunc geminato timore, dulces latebras coacta fugit, & exiit, Dominoque suam intentius pudicitiam commendavit. Et digressa clam ambitum loci, cum duabus Dei ancillis Sewenna & Sewara, collem eminentem prope qui Coldeburchhevet, [fugit ad collem aquis mox circumdatum:] quod Latine Caput-Coldeburgi dicitur, adiit & ascendit. Sed Deus, qui ventis & mari imperat & obediunt ei, non derelinquit sperantes in se. Illius jussu credimus fieri, quod mare suum alveum egrediens, nunc aquas multipliciter effundens, locum, in quem sacræ Virgines ascenderant, circumdedit; & sicut ab incolis loci accepimus, per septem continuos dies sine cibo & potu in oratione consistentes eas occuluit; & (quod mirabile dictu est) solitos recursus obliviscens, quamdiu Rex illic aut penes locum morabatur, stetit ita aqua, ad ostendendum cunctis Virginis meritum: & aqua erat ad adjutorium & ad tuendum, & quasi aqua non erat ad nocendum sive disperdendum. Tali ancilla Christi munita præsidio, evasit minas Regis, nec sensit quamque læsionem ab eo. Nam tulit auxilium Dominus, miserator egentium; atque Sponsam clementis dextræ clypeo protexit inermem. In momento enim locus secretus ac subito præmunitus, gratia Dei factus est; ut ex uno latere montis de medio præcisa excelsa rupes haberetur, & æquam planitiem maris fluctus reducto paululum sinu ostenderent; ut nec ad evadendum hostem vasta eremi solitudo peteretur. Percrebuit fama undique hujus rei ac tanti miraculi: & timuerunt qui viderunt vel audierunt, cognoscentes Deum jugiter esse protectorem ejus.

[37] Cumque diutius essent in supremo rupis acumine & aquarum multitudine undique circumdate, [unde digresso Rege,] sed qua parte eas posset Rex aggredi nequaquam invenisset; tandem nihilominus factum admirans, in stuporem versus, de loco recessit, Eboracum rediit; nec deinceps Confessorem Dominicum Wilfridum a secretis [habuit] seu affectu ut antea coluit, sed iram diu tacito contra illum sub pectore gessit; & expectata hora, ob istiusmodi causam, eum de Sede sui Episcopatus expulit: denique, cum omni fiducia ad copulam sanctae Regine, reverti posse destitueretur, Ermenburgam sibi matrimonio copulavit. Sanctimoniales autem, in rupis vertice degentes, cum sitis ariditate nimium aestuantes gravarentur; [ibidem fontem precibus impetrat.] Ebba, venerabilis Abbatissa, Etheldredam commonet Dominum Christum exorare, ut gustum aquae illis praestet in hac sitis necessitate, qui de petra potavit populum suum in deserto. Et fusa intentius ad Dominum oratione, cum summa mentis devotione, fons aquae juxta eam confestim erupit lucidissimus; atque ad preces ejus quae per naturam non habuit, per gratiam Dei arida rupes aquas profudit, quae in usum ipsarum sufficerent, nec necessitati deessent: & usque in aevum manare non cessat, unde potum sumentes Deo gratias egerunt; & infirmis adhuc saluberrima praestant [remedia].

[38] Insuper memoriale, & praë ceteris mirabile est; quod vestigia pedum illius, adscendentis & descendentis, in latere montis infusa, tamquam in calida cera, [Vestigia pedum in petra relinquit;] nunc usque ostenduntur, ad laudem Domini nostri Jesu Christi. In hoc etenim facto, si diligenter attendimus, quatuor admiranda satis admiratione digna perpendere possumus: unum, quod misericorditer Deus illas ab oppressione Regis protexit; aliud, quod mare suas aquas, ad earum munimentum, tamquam pro muro effudit: tertium, quod rupis aspera in siti earum aquas donavit; quartum, quod duritia petrae,

velut suæ oblita naturæ, mutato more ad tactum plantæ illius mollescere potuit. Hoc de scriptis Bedæ non cepimus, sed quicumque locum Coludi norunt, cum assertione hujus rei testes existunt: non enim vir beatus suffecerat singillatim cuncta meminisse vel audire, vel schedis imprimere, quæ de omnibus per Angliam suo tempore Sanctis fiebant; sed nisi quæ diu & plurimum a religiosis & veridicis fuerunt vulgata, litteris commendare disposuerat. His ita gestis ad proposita revertimur. Verum quantum inde laboribus seu fatigationibus beata Virgo exacta fuerit, donec in Ely, quo tendebat, pervenisset, ex sequentibus comprobatur.

CAP. XII.

[39] De hac igitur Deo dicata femina Etheldreda nemo diffidat; nemo vereatur, quod post regificos Virgo servata maritos, illibata perstiterit. Nam desponsata quidem Virgo manet, ut dictum pridem. A Domino factum est istud: sed quoniam his diebus aut nullatenus aut vix probatur in conjugatis, hinc stupescimus, & est mirabile in oculis nostris. Sanctissimi Wilfridi quoque Eboracensis Archiepiscopi assertione, [Virgo testimonio SS. Wilfridi & Bedæ,] ac incliti Kinefridi, aliorumque veridicorum, sed & communis attestazione vulgi, sicut Beda sanctus didicerat, scripsit, cujus etiam insigne virginitatis testimonium perhibens ita commendabat, dicens: Quoniam cum quibusdam venisset in dubium de ista Christi Sponsa & Virgine, imminet sciscitanti an hoc ita esset; idem beatæ memoriæ Wilfridus Pontifex referebat dicens, Se testem integritatis ejus esse certissimum; adeo ut Egfridus promiserat se ei terras ac pecunias multas esse donaturum, si Reginæ posset persuadere ejus uti connubio, quia sciebat illam nullum virorum plus illo diligere. [Lib. 4. c. 19] Istius tam sacræ Virginis pudicitiam prædicare dignum est, quæ ei & in adversis socia, & in prosperis comes individua extitit. Ut libet quique

accipiant: ego, quod claudos curaverit in vita sua, quod cæcos etiam illuminaverit, & quod in nomine Iesu sanaverit innumeros, ex piorum attestazione comperi, atque scriptura teste nosse contigit. Ipsa enim est Virgo sacratissima & una de numero prudentium, quæ nescivit thorum in delicto; nec digressa est cum Dina filia Iacob, ut videret mulieres alienæ regionis; nec oppressa a Sichen filio Emor, quandoque corruptioni concessit, quia fundata erat supra firmam petram.

[40] Nil ei prorsus de terrenæ rei placebat specie, [digna Martyrii palma:] sed regnum mundi & ornatum seculi contempsit, propter amorem Domini Jesu Christi, quem mente & puro corde super omnia dilexit, a quo illi nunc reddita est corona justitiæ. Et licet martyrimum quietis tempore haud pertulit, tamen gloria decoratur martyrii; cum vitiis & concupiscentiis conflagens, crucem Domini jugiter in sua carne portavit. Spero certissime atque confido, eam acceptissimam esse illis, qui stolas suas laverunt in sanguine Agni, & canticum novum dulcissime ante thronum Dei cantitant. Quod si sub Nerone vel Diocletiano dimicare tunc licuisset; procul dubio equuleum sponte ascendisset, ignibus se ultro intulisset, numquam ferris vel laminis desecari membra timuisset. Jam vero adversum omnes pœnas atque supplicia, quibus plerumque cessit humana infirmitas, ita a confessione Domini non recedens, immobilis obstisset; ut laeta ulceribus, gaudens cruciatibus quaelibet inter tormenta risisset. Sed quamquam ista non tulerit, implevit sine cruore martyrimum. Quas vero pro spe aeternitatis humanorum dolorum non pertulit passiones, famem, vigiliis, nuditatem, curam pro infirmantibus, solitudinem pro periclitantibus? quia solum caelestis vitae dulcedinem in terris amaverat, ut in comparatione ejus quaecumque adversa mundi & prospera vilescerent.

CAP. XIII.

[41] Res est valde opinata, & seniorum nostrorum relatione nobis tradita, quam omnis provincia, in qua acciderat, velut hesternam recitare solet & meminit. Sponsam igitur Domini Etheldredam locum, ubi pro Christo se supposuit, mutare, & mansionem aliam petere, Egfridi Regis quondam sponsi sui infestatio compellebat. Et assumptis secum præfatis Dei ancillis Sewenna & Seware, a loco atque provincia recessit; Domini tenens præceptum: Si persecuti vos fuerint homines in una civitate, [proficiscitur in agrum Lincolniensem,] fugite in aliam; ad flumen quod dicitur Humbre perveniens, cujus alveo levis auræ impulsu transito, in portum Wintringeham prospere est advecta. [Matt. 10. 15] Sed inde quasi stadiis decem ad viculum divertens, in modum insulæ paludibus fere circumdatum, Alftham nominatum, cum jam dictis puellis hospitium petiit & accepit: ibique paucis diebus mansitans, [quia] ob meritorum insignia non poterat abscondi, Domino Ecclesiam construxit: quo in loco per ipsius suffragia crebra incolis præstantur beneficia. Inde beata Virgo iter arripuit, tamquam una de Christi peregrinis, in veste humili, ut non solum mente, sed etiam habitu propter Dominum se humiliaret. Non recto calle quo tendebat, imo præter viam gradiebatur; & ne ab insidiatoribus persecuta posset comprehendi, latitando incessit, nulli suum volens revelare mysterium, aut cuiquam digressionis suæ exponere causam. Cumque ambularet, calore solis urente, & ex labore insolito nimium fatigata, vix subsistere valuit: locum umbraculi & amœnitatis, quo sinus sudore diffluos refrigerare, & novis membra posset tabescentia viribus reficere, diligenter appetiit; nec diu frustratur voto, sed celeri efficaciam mancipavit optatum. Et lento pede progrediens, disponente Dei gratia cominus locum suis necessariis aptum ostendit, virenti amictum decore, ad repausandum transeuntibus congruum, miranda planitie consitum; ut potius ex industria putaret adæquatum, undique adpersum floribus variorum colorum. Intendit valde

optatum, videt delectabilem, iudicat pausabilem, miros halitus ex herbarum odoribus dulciter spirare. Cujus amœnitate sancta Mater delectata, modicum repausare, modicum se relevare exoptabat; ut reparato membrorum tabescentium vigore, reliquum itineris suppleret. Denique se collocavit, atque dormivit; ibique tantummodo quiescebat, ubi eam quiescere lassitudo coëgisset.

[42] Et mirandum valde quod narro, cuius rei vobis impertire cupio notitiam, quam veram esse nullus ambigat audientium. [ubi baculus ejus in arborem crevit.] Cumque de somno evigilata, post paululum surrexisset; invenit baculum itineris sui, quod ad caput antea fixerat, aridum & diu inveteratum, jam viridi amictum cortice fronduisse, ac folia prodisse: quod illa intuens admirando stupuit, & pro tali facto Deum, ex intimo corde, cum consortibus suis laudans, benedixit. Sed nequaquam hoc velut commenticium æstimetis: cuncti quidem novere provinciales atque verissimum asserunt. Hoc quippe de historiis non invenimus, sed tali compulsi necessitate incompositum non relinquimus: & cuncta quæ fecit Jesus cum scripta non sunt in libris Evangeliorum, si postea ab aliquo memorentur, numquid ideo non vera esse probari possunt? Crevit ergo quidem lignum illud, & facta est fraxinus, maxima cunctarum arborum illius provinciæ, quam ex nostris adhuc plures viderunt. Appellatus est locus ille, usque in hodiernum diem, Edeldredestone, quod Latine sonat Repausatio Etheldredæ. Facta est etiam illic Ecclesia in honorem beatæ Virginis, ad laudem Domini nostri Jesu Christi, qui venerabilis est in Sanctis suis.

CAP. XIV.

[43] Nec diu post decessum venerandum Etheldredæ, monasterium Virginum, quod Coludi situm fuerat, [Ea digressa, conflagraturam ecclesiam] in quo habitum

Religionis accepit, per culpam incuriæ flammis assumptum est. Quod tamen a malitia inhabitantium in eo, & præcipue illorum qui majores esse videbantur, contigisse, omnes qui noverunt facile potuerunt advertere, quod hic minime præterimus. Sed non defuit puniendis admonitio Divinæ pietatis, qua correpti per jejunia, fletus & preces, iram a se, ad instar Ninivitarum, justi Judicis averterent. Erat namque in eodem monasterio vir de genere Scotorum, Adamnanus nomine, ducens vitam, in continentia & orationibus, multum Deo devotam. Hic occupatus noctu vigiliis & psalmis, vidit subito adstare sibi quemdam incogniti vultus; cujus præsentia cum esset exterritus, dixit illi ne timeret, & quasi familiari eum voce alloquens; Bene facis, inquit, tempore nocturnæ quietis non somno indulgere, sed vigiliis & orationibus insistere, & sedulo Deum deprecari. Totum hoc monasterium ex ordine perlustrans, modo singulorum lectos inspexi; & neminem, præter te solum, erga sanitatem animæ suæ occupatum reperi; sed prorsus omnes, viri ac feminæ, aut somno torpent inertes, [revelatur S. Adamnano,] aut ad peccata vigilant. Virgines Deo dicatæ, contempta reverentia suæ professionis, ad vicem sponsarum in periculum sui status se adornant, aut externorum virorum sibi amicitiam comparant: unde merito loco huic & habitatoribus ejus de cælo vindicta flammis sævientibus præparata est.

[44] Quod mox congregationis Matri vocabulo Ebbæ, quæ (ut diximus) Deo dignam Etheldredam in Religionem susceperat, & in filiam adoptivam nutrierat atque docuerat, curavit indicare. At illa, de tali præsagio merito turbata, dixit: Quare non citius hoc compertum mihi revelare voluisti? Qui respondit: Timui propter reverentiam tuam, ne forte nimium conturbareris: sed tamen hanc consolationem habebis, quod in diebus tuis hæc plaga non superveniet. [siculi post S. Ebbæ mortem evenit.] Qua visione vulgata, loci accolæ aliquantulum

paucis diebus timere, & seipsos intermissis facinoribus castigare cœperunt. Verum post obitum illius Abbatissæ, redierunt ad pristinas sordes, imo sceleratiora fecerunt: & cum dicerent, Pax & securitas; extemplo præfatæ ultionis sunt pœna mulctati. Proh dolor! concitæ nimirum illius extiterat indicium eversionis, quod non merebantur gratissimæ Virginis suffragari consortio; cujus præsentia frustrati, impie & perverse agentes, incorrigibiles permanserunt, ut nec divino conversi admonitu, nec venerabilis Etheldredæ compuncti devotione, ob scelerum enormitatem, & se & locum perdidisse, sicut Beda meminit, agnoscamus: sed mementote, qui legitis vel auditis, non sine dolore nimio & timore hoc me scripsisse: semper enim speratio bonorum detrimentum est pessimorum.

ANNOTATA G. H.

Colitur 25 Augusti S. Ebba Abbatissa Coldingamensis: quod monasterium tunc erat sub Regibus Nordhumbrorum in provincia Mercia, nunc Scotiæ annexa; a Birwico Anglicano sex leucis distans: cui propinquum promontorium etiam nunc vulgo Ebberhead id est Caput Ebbæ, navigantibus satis celebre, appellatur.

Vitam S. Adamnani, a Beda descriptam, illustravimus ad diem 31 Januarii.

CAPUT IV.

Acta Sanctæ in monasterio Elyensi, ubi Abbatissa claret miraculis.

CAP. XV.

[45] Interea Virgo Domini Etheldreda, post annum ex quo velamentum sanctitatis suscepit, per innumera

itinerum discrimina & labores diversos, ad sua redit in Ely, [In insulam Ely venit,] in possessionem propriam, quam a Tonberto primo sponso ejus, jure dotis, imo divinitus illi prædestinatam & perpetuo possidendam acceperat, devenit; & cum ea memoratæ ancillæ Dei, jugiter sibi adhærentes; quæ sudoribus illius participes, dum esset in regno, & dum diversa peragraret latibula, multifaria cum ea sustinuerunt pericula. Itaque loci ejusdem habitatio Etheldredæ, Jesu Christi famulæ, in sortem cecidit: illicque debito cum honore suscepta, insulam possedit, & ut jus proprium libere disposuit; quam in æternum, sub Christo Præsule, gratiarum munere illustrat & continet. Secutus est eam vir laudabilis, Huna nomine, sanctus Sacerdos; qui monita salutis illi dabat, & Sanctorum instituta actusque disseruit, de quo in sequentibus dicendum est. Nunc autem loci dignitatem & nomen præsignare opportunum est, ut, qualiter vel a quibus reparandus esset, lector facilius advertat. Nec quidem juxta quorundam obstinationem Elge de provincia est Cantebrige; sed revera (sicut Beda docet) Orientalium Anglorum, dignitate & magnitudine Regia vocata, familiarum circiter sexcentarum, in similitudine insulæ vel paludibus circumdata, vel aquis quæ maria vocantur. Unde & a copia Anguillarum, quæ in eisdem paludibus capiuntur, nomen accepit, quæ mutato nomine meliorando Ely nuncupatur, modo scilicet digna Dei domus, cui nomen convenit ejus: vel sicut quidam ex duobus verbis Hebraïcis disserunt, Elge: quoniam dicitur El Deus, Ge terra, quod simul Dei terra sonat. Digne enim insula tali signatur onomate, quæ ab initio Christianitatis & fidei in Anglia, Dominum Jesum mox credere cœpit & colere: ubi monasterium habere desideravit memorata Christi famula, quæ de provincia eorundem Orientalium Anglorum ipsa (ut præfati sumus) carnis originem duxit: ibi etiam prophetiæ spiritu magnisque miraculis, cunctis longe lateque habitantibus, vita ejus inclaruit.

[46] Et quia sol justitiæ Dominus eam splendore suæ claritatis illustraverat, [suscipit varias puellas:] & ut cunctis luceret super montem virtutum illius perfectionem collocaverat, felicibus prodeuntibus meritis, sub ipsa nonnulli vivere decertabant, sed & filias suas ab ea informandas tradebant. Ad quam dum multi pergunt, exemplo illius, æternæ vitæ accendi desiderio cœperunt; seque sub illius magisterio, in omnipotentis Dei servitium subdiderunt: inter quas Virgo Domini Werburga, filia Ermenildæ, germanæ suæ sanctæ Sexburgæ sanctæ filiæ, advenit, atque ab ea normam religionis accepit ac didicit. Cernens itaque beata Mater plebes ad se certatim currere, laudavit Dominum; & ad profectum animæ singulos cohortabatur, dicens prætereire figuram hujus mundi, & illam esse veram vitam quæ præsentis vitæ emeretur incommodo. Non enim adhuc in insula nunc temporis nisi una fuerat ecclesia, a S. Augustino Anglorum Apostolo facta, [ecclesiam construit] sed a perfidi Regis Pendæ exercitu postea ad solum destructa: quam dilectrix Dei Etheldreda, post longam desolationem, renovare atque reformare summopere laboravit: & dum reædificata ut primitus in honorem sanctæ Dei Genetricis Mariæ fuit, innumerabilibus signis & virtutibus Deo quotidie operante refulsit. Demum loci situm monasterialibus ædificiis decentissime adornavit: solutis vero prioris fundamenti reliquiis, nova omnia præparantur. Verum locus tanta jugiter libertate atque libera dignitate potitur, ut a nullo Regum Angliæ seu gentis vicinæ adversaretur, vel pro quolibet juris debito calumniaretur, sed tamquam regio libera haberetur atque consisteret. Solus autem Wilfridus Pontifex, quem Virgo Regina præ omnibus in Regno dilectum & electum habuerat, suis tunc necessitatibus provisorem adhibuit, jura illic administravit Episcopalia, a quo ipsa (sicut in Beda legitur) facta est Abbatissa.

[47] [eique immunitatem impetrat.] Decretum igitur decenti ratione a cunctis tunc Angliæ Primoribus, tam secularibus quam ecclesiasticis fuit, ut insulæ Elge (quam eadem Sanctimonialis femina pro dote possederat, nunc vero in divinum mancipaverat officium) non de Rege, non de Episcopo, libertas loci diminueretur vel imposterum confringeretur: quod plurimorum Auctoritate Apostolicorum fuisse confirmatum ex Papæ Victoris Privilegio comprobatur, ut suis locis plene inseremus, necessarie primum attendentes operis incepti historiam explere. Ipsa siquidem devotissima Etheldreda post modicum, fratris sui memorati Regis Aldulfi auxiliis, majore inibi constructo monasterio, Virginum Deo devotarum perplurium mater Virgo, exemplis vitæ cœpit esse & monitis; quarum usibus ex integro insulam & primo constituit, & per dilectum suum Wilfridum Romæ nutu Apostolico corroborandum destinavit, ut absque ulla penuria in Domini servitio degentes, sine inquietudine cujuslibet exactionis ministerii, regulariter permanerent.

[48] Quam recta Dei conditoris sunt disposita! Virgo Virginibus est præposita, juxta quod in Cruce passionis Christi Virgo fuit commissa Virgini; ut viventes Virgini conregnent Domino, cumulatae fructu centeno. Nec sane ibi minorem putetis conversantium in multitudine esse virtutem, quæ sexum & seculum propter Deum vicerunt; quam eorum esse cognoscitis, qui se antiquitus ab humanis cœtibus removerunt. Omnibus ibi una eademque regula est, [Monasterium condit anno 673 utriusque sexui commune.] præcipua virtus & prima eis obedientia, amor divini cultus, & decorem domus Dei tota observantia custodire. In Chronicis vero Anglicis & Latinis habetur, quod anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo septuagesimo tertio, Etheldreda in Ely fabricas inceperit; atque in brevi cœtum utriusque sexus Deum timentium, sub tramite vitæ regularis collegit, sicut Beda scripsit: dicens in ejusdem Deo dicatæ Virginis translatione,

omnem congregationem hinc Fratrum, illinc Sororum, psallentem circumstetisse sepulcrum ejus. Unde intelligitur viros & mulieres in eodem simul monasterio cælibem actitare vitam, atque in ecclesia diutius servatum, ut ipsa statuerat (donec locum & patriam Dani subverterunt) agnoscimus: quod etiam apud Coludi & in pluribus tunc Anglorum fuisse ecclesiis, Anglorum testatur historia.

CAP. XVI.

[49] Sanctus vero Domini Wilfridus, beatæ Virginis non immemor, nec se a vicissitudine dilectionis illius excludens, ut eam in Ely descendisse cognoverat, festinus advolat: de animæ comodo, de statu mentis, de qualitate conversationis tractatur: [Abbatissa consecratur,] deinde in Abbatissæ officio eam gregemque illic adunatum consecravit, locum sua dispositione constituit, seque in omnibus sollicitum exhibuit: ubi vitam non solum sibi, sed etiam cunctis ibidem existentibus utilem aliquanto tempore duxit: a quo ipsa plurimum regendi consilium & vitæ solatium habuit. Debriabatur beata Virgo mediatu cælorum, efferens largam manum eleemosynarum, continuationem diligens orationum, frequentiam exercitans vigiliarum: quod Bedæ ex verbis plenius exponi videtur.

[50] Ex quo [inquit ille] monasterium petiit, numquam lineis, sed solum laneis vestibus uti voluit; raroque in calidis balneis, [omnibus ministrat,] præter imminentibus majoribus solennitatibus, verbi gratia Paschæ, Pentecostes, Epiphaniæ lavari voluit, item novissima omnium, lotis prius suorum suarumque ministrarum obsequio ceteris quæ ibi essent famulabus Christi; quæ enim lota erat corde, non necesse erat ut lavaretur corpore. [Lib. 4. c. 19] Commissumque sibi gregem & orationibus protegebat assiduis, & monitionibus

saluberrimis ad cælestia provocabat: & (quod magis est) quæ agenda docebat, ipsa prius operando præmonstrabat. Itaque Mater pia allactabat dulces soboles Christi dulcedine, in perpetua caritate trahens secum omnes flagrantissime ad coronam gloriæ; quibus humilitatis & mansuetudinis formam se exhibuit, atque abstinentiæ virtutum exercere vitæ ejus ministra præmonuit. Namque raro, [verboque & opere præit,] præter majora solennia vel arctiorem necessitatem, plus quam semel per diem manducavit, fugiens velut immanem pestem intemperatam ventris satietatem. Et si non infirmitas gravior prohibuisset, in tempore synaxeos, usque ad ortum diei in ecclesia post Matutinos precibus intenta perstitit. Quot tunc genuum flexiones, quot intimi cordis emiserit contritiones, precum ejus novit susceptor, virginitatis integræ compos & adjutor.

CAP. XVII.

[51] Rex autem Wlferus Merciorum, filius Pendæ, tunc temporis vita decesserat, qui primus in eodem regno fidem & lavacrum sanctæ regenerationis accepit, atque in tota gente sua dæmoniorum culturam destruxit, Christique nomen ubique locorum regni sui prædicari jussit, & in multis locis ecclesias ædificavit: insuper famosum illud monasterium Wedeshamstede, nunc Burch vocatum, possessionibus & ornamentis multum ditavit per Sexulphum, qui primus Abbas & fundator loci ejusdem, ac postea Episcopus Merciorum, sub eodem Rege extitit. Cujus Regina Ermenilda, Cantuariorum Regis Erconberti & Sexburgæ Reginae filia, [suscipit S. Werburgam neptem,] peperit ei magnarum virtutum Virginem S. Werburgam; quæ patre defuncto, seculo renuntiavit, & habitum sanctæ conversationis susceptura, genitricis suæ materteræ, beatæ videlicet Etheldredæ, monasterium intravit, ubi Deo operante multa patravit miracula. Fuerunt autem germani Regis Wlferi Etheldredus, qui post

eum scepra Regni gubernavit: alius Penda qui Australium Anglorum regnum tenuit, sed suæ conjugis prodicione in ipso Paschalis festi tempore peremptus est multum nefarie; tertius Merewaldus, qui in Occidentali plaga Merciorum Regnum tenuit. Cui Regina sua sancta Ermenburga, Regis Ermenredi filia, peperit tres filias, S. Milburgam, S. Milgidram, & S. Mildridam; unumque filium. Merewinum nomine, eximiae sanctitatis puerum.

CAP. XVIII

[52] In eodem quippe monasterio, ad venerandam Abbatissam Etheldredam, diversæ dignitatis & ætatis plurimi convenerant, [& multos utriusque sexus nobiles] sub illius regimine vivere cupientes. Et cum quidam magnifici viri & nobiles matronæ, sive quilibet minoris ætatis, seculi actibus abdicatis se suscipi rogarent, licet difficiliora ecclesiæ constituta eis proponerentur, gravesque esse monasticæ disciplinæ labores agnoscerent, quippe ubi maxime severior efferbuit disciplina; non his terroribus permoti facilioribus legibus vivere poscerent, sed magis illic viri ac feminæ suscepti omnem obedientiam præripiunt, ut nullum aliquando quamlibet arduum ac difficile constitutum recusando diffugerent. Ex quibus sanctus Huna illius Presbyter, magnæ humilitatis vir, loco professionem fecit; atque in brevi tempore virtutum exercitatione perfectus emicuit, potens jejuniis, humilitate conspicuus, fide firmus, facile se antiquis monachis studio religionis æquaverat: unde a nonnullis, etiam ab ipsa Matre Congregationis, maximi honoris & amoris dignus habebatur.

[53] Sed & Sanctorum genitrix Sexburga, soror ejusdem beatissimæ Matris Etheldredæ, considerans desolationem in regno futuram, [ac S. Sexburgam sororem suam.] sicut ab Angelo Dei oraculum acceperat, concepit vitam pauperiorem arripere, & se redigere sub

alterius potestate: incongruum arbitrata aliis præesse, cum ipsa subesse prius non didicerat. Accersit proinde Mater filias, Abbatissa moniales sibi consortes in Christo; eisque suam prodit voluntatem ac votum, dicens: Vobis, o filiæ, Jesum derelinquo tutorem, sanctosque Angelos ejus paranympnos; filiam præterea meam Ermenildam vobis matrem constituo, ut corda vestra illius animentur monitis, salutaribus ad cælestia erudiantur disciplinis. Ego vero Orientalem Angliam, in cujus oris orta sum, invisere, gloriosæ sororis meæ Etheldredæ magisterio informanda, & regularibus ejusdem minanda doctrinis, illius profecto communicare laboribus, illius participare intendens & præmiis. Deinde cum eis necessaria utiliter & honeste providisset, in Ely usque pervenit, & in occursum illius tota insula gratulatur; Regina Reginam excipit, soror sororem cum tripudio introducit: fundunt ubertim præ gaudio lacrymas, ex vera caritate inter eas lætitia geminatur: cælesti namque dulcedine delectatæ, alterna invicem consolatione proficiunt. Venit dives illa, de prælatione ad subjectionem, de magistratu ad discipulatum, quærens a beata sorore formam disciplinæ & humilitatis, tamquam Paulus ad pedes Gamalielis. Fæderatæ invicem beatæ sorores in unitate fidei, per omnia viam mandatorum Dei solícite exequentes, cursum Deo placitum consummare intendunt; sanctisque virtutibus proficiebant, atque crescebant usque ad extremum vitæ suæ.

CAP. XIX.

[54] Ex hinc crebrescunt miracula, multiplicantur signa; [Claret miraculis;] & ad Virginis Etheldredæ merita sublimius declaranda, manus Omnipotentis extenditur. Interea dum se de die in diem majoribus virtutum profectibus exerceret, fugandorum de corporibus obsessis dæmonum incredibili prædita potestate, inaudita per singulos dies signa faciebat; non solum præsens neque verbo tantum, sed absens quoque interdum ejus invocato

nomine; multi a diversis mortibus quotidie eripiebantur; & mirum in modum frequentabatur a populis, venerabatur ab omnibus, amabatur a cunctis. Per spiritum vero prophetiæ, & pestilentiam qua ipsa esset moritura prædixerat, [& spiritu prophetiæ obitus suorum prædicit.] & numerum quoque eorum qui de suo monasterio ac de mundo essent rapiendi, palam cunctis præsentibus intimaverat, quorum animos ferventius terrena spernere & cælestia quærere admonuit. Nec tamquam cassa improbata est sententia Virginis, cum singulæ, quibus in monasterio proprium præconata fuerat exitum, parvo interjecto temporis spatio, in pacis somno quieverunt. Beatissimam vero Etheldredam, qui virginales manipulos in domicilium præmiserat recondendos supernum, & ut ipsa subsequeretur immortalis in cælis diademate coronanda, ultimam omnium dolor gravissimus occupavit. Statuit autem Elge monasterium, in quo (ut diximus) virgineos choros sub normali disciplina per septem continuos annos honestissime rexit. Alma igitur Virgo, paritura Deo progeniem Virginum, docta a Spiritu sancto, suscepit monasterium regendum, quod sua præsentia perpetuo stat consecratum: & sicut tunc in corpore illustrabat [illud] vitæ sanctitate, ita & nunc post mortem divina virtute. Ipsius quidem plurima referuntur insignia, nec potuerunt celari: quædam tamen dum jactantiam vitat occultavit, neque in hominum notitiam passa est pervenire: quippe quæ humanam substantiam supergressa, virtutis solum conscientia mundi gloriam calcans, cælo teste foveretur. Quod verum esse, vel ex his quæ nobis comperta sunt, nec latere potuerunt, possumus æstimare.

[55] Per idem tempus Wilfridus Archiepiscopus, quo hic ante triennio exilium passus est, sicut Beda scripsit. Nam orta inter ipsum & Regem Egfridum dissensione, pulsus ab eo de Sede sui Episcopatus, [Fovet S. Wilfridum exulem, inde Romam profectum.] apud Ely cum beatissima

Etheldreda morabatur; ubi tunc, & quoties necessitas poposcerat, quoad vixit, officii jura Episcopalis administravit. Inde paratis itineris adminiculis Romam adiit, ubi Benedicti Papæ ac plurimorum judicio Episcopatu inventus est dignus esse. Britanniam rediit, provinciam Suthsaxoniam Christo credere fecit. Attulit autem de Roma ad munimentum quorundam cœnobiorum privilegia; quæ hactenus diligenter & cum solitudine servata, magnam locis firmitatem conferre noscuntur. Accepit etiam ab eodem privilegium super Elge monasterium, ut optaverat & eum rogaverat Mater insignis Etheldreda, quatenus auctoritate S. Petri contra improborum irruptiones securius staret. Factum est autem dum ibi maneret, eodem anno (sicut in Chronicis legitur) Etheldreda quæ diu suum præcinuerat finem, de seculo migrasse denuntiatur: nam post paucos dies, veniente nuntio, illius dormitionem audivit.

ANNOTATA G. H.

De obitu Hunæ infra agitur.

In provincia tamen Cantabrigiæ collocatur a Cambdeno: sed potuit, ob singularia libertatis privilegia, Regia cognominata fuisse.

Apud Cambdenum, Polydorus Virgilius a Græco Ἐλος, quod paludem denotat, deducit; alii, ab Helig Britannico, quod salices significat, quibus præcipue abundat, cum aliarum arborum sit impatiens; aspiratio tamen, qua nomen Ely caret, tertiam excusationem ab Anguillis, verosimiliorem facit: tam enim prima derivatio ex Græco quam ultima ex Hebraico ut congrue excogitatae ad litteram, ita ineptæ sunt ad onomatopœiæ veritatem.

In historia Elyensi dicitur, anno 607 in Cradundere fundata a Rege Ethelberto, in qua S. Augustinus Mystas

Dei officium complentes instituit. Vitam S. Ethelberti Regis dedimus XXIV Februarii, & S. Augustini 26 Maji.

Extat privilegium Victoris Papæ secundi, in Monastico Anglicano pag. 94, missum S. Edouardo confessori Regi, cujus tempore sedit Victor, a 13 Aprilis anni 1054 ad 28 Julii anno 1057.

Nempe in altero libro, ubi illud invenimus, ultra textum in Monastico relatam auctum his verbis, Fiat, fiat. Placet, placet. Laudatis? Laudamus. Hoc sit stabile. Fiat, fiat, fiat, quasi ex ore Synodi alicujus Romanæ, cuncta approbantis.

De Sexulpho egimus inter Prætermissos ad diem 27 Februarii.

Ethelredum Regem inter Prætermissos ad diem 4 Maji honoramus, ut virum sanctum, sed Ecclesiastico cultu non arbitramur exornatum.

In Vita S. Wereburgæ 3 Februarii & apud alios dicitur Domneva Ermenredi filia mater harum Sanctarum, uti diximus ad Vitam S. Milburgæ 23 Februarii, de S. Milypidra seu Milgitha aut Mildwida aliis, egimus 17 Januarii, de S. Mildrida seu Mildreda acturi 13 Julii.

Beda lib. 4 cap. 12 describit cometam mense Augusto anni 678 apparentem, eique subjungit expulsionem S. Wilfridi.

Hic aliquod est, & loco Benedicti constituendus S. Agatho Papa, uti Vita S. Wilfridi habet num. 37, & sub eo anno 680 subscripsit Concilio Romæ habito, ac post obitum S. Agathonis, sedit S. Leo II ac dein Benedictus II.

CAPUT V.**Morbus, obitus, miracula, S. Sexburga Abbatissa.****CAP. XX.**

[56] Instante igitur tempore, quo Dominus Sponsam sibi dilectam, [Colli tumorem & dolorem] ab hujus ærumnose, vitæ nexibus exemptam, ad ineffabile caelestis patriæ gaudium sustolleret; pressa est quodam maxillae tumore ac colli dolore, ita quod infirmata habuerit tumorem maximum sub maxilla. Et gravescente languoris incommoditate, mollioribus nutrimentis corpus alleviandum lecto prosternitur: nam tumor ille plurimum addebat acrioris incitamenta doloris; sed nihilominus consuetæ orationi intenta gratias agit Deo, qui omnes quos diligit, flagellat ut corrigat. Dolet familia; genitus quippe populus timet amittere Dominam, virginalis caterva Matrem egregiam, pauperes eleëmodynarum largitricem, Clerus fœcundam virtutum operatricem. Et cum præfato tumore premeretur, multum delectata est hoc infirmitatis genere, tota amplectens alacritate, quasi delicias & ornamenta gloriæ ac solita dicere; Scio certissime, quia merito in collo pondus languoris porto, in quo juvenculam memini supervacua monilium pondera portare. [agnoscit datum pro monilibus gestatis:] Illud enim mihi ætas juvenilis ingessit, quod collum monilibus perornare consuevi: unde divinæ pietati laudes & gratias refero, quod illic dolor prodeat, ubi eram solita delectabilem ministrare fulgorem. Et credo quod ideo me superna pietas dolore colli voluit gravari, ut sic absolvar a reatu supervacuae levitatis; dum mihi nunc pro auro & margaritis, de collo rubor tumoris ardorque prominet.

CAP. XXI.

[57] Cum itaque pretiosissima Virgo, inter splendidissimos pretiosæ vitæ triumphos, Deo referret gloriam, [eo

inciso nonnihil alleviata,] & ad videndam serenissimam Auctoris fui faciem aestuaret; nec obsequium ejus praemio, nec longa expectatio caelesti mercede defraudatur. Sed jam ingruente magis ac magis membrorum incommoditate, auxilium medici inquirere student; vel, si possent, mitigantes doloris importunitatem auferre. Quidam vero a circumstantibus accersitur medicus, Kinefridus nomine, ut per eum virginalis molestia temperetur. Jubet tumorem illum incidere, ut efflueret noxius humor qui inerat: quod dum faceret, videbatur illa per biduum aliquanto levius habere, ita ut multi putarent, quia sanari posset a languore, mortemque tali remedio jam posse declinare. Humor etenim effluxit, ardor per biduum aliquantulum recessit: gratulantur universi, sed eorum gaudia subita ex improvise Dei terminavit providentia. Cum enim plerumque dies tertia gravior esse vulneratis, & prolixiorem molestiam generare soleat afflictis; Dominus volens suam Virginem secum conregnare in caelestibus, tertio die prioribus aggravata doloribus mortem temporalem sibi sentiens imminere, cunctam ad se Congregationem venire praecepit; tempus & horam suae vocationis nunc designans, sicut ante certum praedixerat diem.

[58] Sed & quantum asperitas aegritudinis admittebat, [dein pejus habens] dulcedinem doctrinae caelestis qua affluebat, & verba vitae aeternae transfundebat; monens eas, ut animum de supernis numquam deponerent, & suavem cibum caelestis jucunditatis in Christi amore suspirando gustarent, quem adhuc in carne degentes perfecte apprehendisse non poterant. Talia quippe dans monita salutis, [post sumptum Viaticum pie moritur] non patiebatur jam audire vel loqui, nisi quae Christi sit caritas. Tota enim anima atque virtute, Christi dilecti sui sponsi faciem praeveniens, hymnis flagitabat & psalmis, ut spiritum ejus a sanctis Angelis suscipi jubeat: deinde Corpore & Sanguine Domini exitum suum munivit: illum

[quoque] deprecabatur attentius, propitium fore jugiter super loci habitatores, & custodem perpetuum. Dum hæc fierent, rapta est confestim de mundo, spiritum in manus Creatoris commendans; & (sicut scriptum est in libro historiarum Bedæ Presbyteri) dolorem omnem ac mortem perpetua salute ac vita mutavit. Factum est, dum de seculo migraret, ut Eliense monasterium in tristitiam verteretur haud modicam desolationis & luctus. Ingens enim dolor & fletus Fratrum atque Sororum exortus est, qui Dominam suam atque Patronam non immerito amarissime diu perplangere potuerunt: sed Virgo sancta atque gloriosa, carnis ergastulo educta, ad æterni Regis amplexus, in cæleste cubiculum est introducta Agni sequens vestigia inter Virginum agmina. Victis jam carnis incendiis, lætatur cum Angelis ejus beata anima, cui patebant æthera, quæ præscire & prænuntiare meruit adeunda gaudia. De deserto namque præsentis seculi, comitantibus hinc inde Angelorum choris, tota pulchra, tota immaculata ascendit: quam filiæ Sion videntes beatissimam prædicaverunt & Reginæ laudaverunt eam.

[59] Rapta est ad Dominum Virgo Etheldreda, in medio suorum, [23 Junii anno 679.] nono Kalendas Junii, post annos septem, ex quo Abbatissæ gradum susceperat: & æque (ut ipsa jusserat) non alibi quam in medio suorum, juxta ordinem quo transierat, ligneo in locello est sepulta. Transivit autem anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo septuagesimo nono, a cœnolenta voragine hujus mundi, ad cælestis gaudia regni, sub Regibus Anglorum, fratre ejusdem videlicet Aldulfo Orientalium, & Lothero sexburgæ filio Cantuariorum: atque a dextris Christi sponsi ejus feliciter collocata, pro omnibus nobis in conspectu summi Patris interventrix assistit assidua. Quam felix es beata Virgo, quæ vivens incorrupta, corrumpi nescis etiam tumulata! Jam vitæ decus quoddam splendet resurrectionis, immutata partem habes Christi resurgentis. Nam etiam signum divini

miraculi, [Ad corpus incorruptum varii sanantur:] quo ejusdem feminæ sepulta caro (sicut Beda testatur) corrumpi non potuit, indicio est quia a contactu virili incorrupta perduravit. Denique post ipsius obitum, dum in sepulcri tumba pausarent ossa, signorum non vacat expers, verum miraculorum frequentia mox undique celebris refulsit. Nam adversa corporis valetudine diversi laborantes, cum opem fideliter ad tumbam illius exposcerent; sospitate sibi reddita, Christi certatim laudabant magnalia. Nonnulli vero, morbo detenti acerbiorē, in somnis admonentur ejus festinanter adire mausoleum: quo citius cum pervenissent, cælestis ibi medelæ beneficia adipisci merebantur. Hinc fugantur variæ passiones & dæmonia, exaudiuntur supplices, per Dominum nostrum Jesum Christum: qui cum Deo Patre & Spiritu sancto vivit & regnat, in secula seculorum, Amen.

CAP. XXII.

[60] Circa hoc tempus S. Huna Sacerdos extitit, [ipsum sepelitur ab Huna Presbytero] qui de ordine monachorum & presbyterorum almæ Etheldredæ fuisse perhibetur. Hic (ut fertur) cum illa venerabili Congregatione, in lacrymis & maximo gemitu; sed & multitudo plebis diverse conditionis & aetatis convenerat, quæ in vita ejus beneficia plurima fuerat experta, ejusdem sanctæ Matris celebravit exequias; & eam non in lapide caelato aut arcubus auro circumactis; sed (sicut ab ipsa mandatum acceperat) cœmeterio ecclesiae juxta suos a sepelivit. Et post venerandum illius obitum, non in ecclesia constitit, [a morte miraculis claro:] sed in eadem palude prope Ely, ad quamdam modicam insulam, quæ ejus nomine vocatur Huneia, secessit, solitariam eligens vitam, ut tantum quieti vacans Domino militaret; ubi quamdiu vixit gloriosam vitam duxit, quæ omnibus late claruit: ad cujus tumbam multos, recuperandæ sanitatis gratia accedentes, sospitatem ipsius recuperasse meritis

plerique testantur. Quod quidam cognoscentes, secrete ejusdem Reliquias, sarcophago postea fracto, apud Torneiam transportantes reposuerunt, sperantes a Domino ejus patrociniis gratiam & misericordiam.

CAP. XXIII

[61] In anno, quo Dominus venerabilem Virginem suam Etheldredam, ad perennem caelestis vitae gloriam, ab hac vita corruptibili provexit; mirum & admirandum accidit de quodam illius ministro, quod Beda saluti multorum intellexit enarrandum. [Lib. 4. c. 22.] Inter Egfridum ergo Regem Northanhumbrorum, jam dudum sponsum ejusdem Virginis, [Sanctæ minister apud hostes captivus,] & Ethelredum Regem Merciorum, conserto gravi praelio juxta flumen Trenta, ubi occisus est Alwinus frater Egfridi Regis, cujus sororem Estridam praedictus Rex Ethelredus habuerat uxorem; inter alios de militia ejus, juvenis nomine Ymnia occisus est, qui die & nocte sequente similis mortuo jacebat: tandem recepto spiritu, revixit; prout potuit, vulnera sua alligavit; deinde levavit se, & cœpit ire: sed cito captus a viris hostilis exercitus, & ad Dominum suum, Comitem videlicet Ehtelredi Regis adductus est. At ille suscipiens eum, curam vulneribus ejus egit; & ubi sanescere cœpit, ne fugeret vinciri praecepit, sed vinciri non potuit: mox vero ut abire cœperant qui eum vinxerant, ejus vincula sunt soluta. Interea Comes cœpit mirari & interrogare quare ligari non posset. Ille respondit: Habeo fratrem nomine Tunna, Presbyterum & Abbatem Monasterii, in civitate quae ab ejus nomine Tunnacestre vocatur; qui me interfectum putans, pro me Missas crebras facit: & si nunc in alia essem vita, ibi anima mea per intercessionem ejus solveretur a pœnis. [quoties pro eo Missam dicebat frater suus] Dum vero vinculis teneri non posset, vendidit eum Landoniis Freso cuidam: sed nec ab illo, cum illic duceretur, ullatenus potuit alligari; sed hora quando

Missæ fiebant, solvebatur. Et cum vidisset qui eum emerat, vinculis non posse cohiberi, donavit ei facultatem sese redimendi si posset. Ast ille jurejurando ut rediret, vel pecuniam illi pro se mitteret, venit Cantiam ad Lotherum Regem, qui erat filius sororis S. Etheldredæ Reginæ (quia & ipse quondam ejusdem Reginæ minister, id est pincerna fuerat) petiitque & accepit ab eo pretium redemptionis suæ, ac suo Domino ut promiserat pro se misit. Qui post ad fratrem reversus, cuncta quæ illi solatia in adversis pervenissent, [vinculis solvitur ideoque dimittitur,] ex ordine replicavit. Cognovitque eo referente, illis maxime temporibus sua fuisse vincula soluta, quibus pro se Missarum fuerant solennia celebrata; sed & alia periclitanti illi commoda contigisse; & prospera, per intercessionem fraternam & oblationem Hostiæ salutaris, cælitus sibi fuisse donata intellexit.

CAP. XXIV

[62] Multi hæc audientes a præfato viro accensi sunt fide ac devotione pietatis, & ad orandum, vel eleëmosynas faciendas, vel ad offerendas Deo victimas, pro ereptione eorum qui in fide de seculo migraverunt: intellexit enim, quod Sacrificium salutare ad redemptionem valeret animæ & corporis sempiternam. Sed nequaquam hoc admirandum putabimus, [unde plurium devotio excitatur,] quod de Bede, opusculis huic operi duximus inserendum, si gratiam Dei in sancta Regina multipliciter collatam attendamus: cujus devotionem iste in mysterium exhibens, contemplatus quid cavendum quidve agendum novit, ut Deo devotior existeret aemulabatur. Et non solum iste de quo præsens sermo est, verum innumeri viri & femine, in illius contubernio degentes, cum essent in Regni solio sive in Religione positi, exemplo illius & monitis, spretis mundi deliciis atque illecebris, morum executione Domino complacebant: [ad Sancta imitandam,] sicut ex præcedente Capitulo ejus Presbyter & Monachus S.

Huna, vita & sanctitate insignis; atque alius quidam, Owinus nomine, Monachus, sed pædagogus & princeps domus illius conscius, & secretorum cælestium auditor, ut supra retulimus. Sed & vir merito sanctitatis egregiæ, custos agrorum ipsius erat (ut nuper divina visione ostensum est) vocabulo S. Ælgotus apud Betrithesworde, quæ est villa beati Martyris Edmundi, corpore requiescens: de quo in sequentibus minime est reticendum. Namque prudens virgo Christi Werburga, in Ely sub regimine Etheldredæ Abbatissæ, [uti & S. Werburgam.] rite (ut supra memoravimus) divinis mancipata officiis, omnes monasterii famulatus anticipabat, omnibus se inferiorem præbebat, erga omnium necessitates vulneratæ caritatis viscera impendebat. Cujus sanctitatem cum prædictus Rex Etheldredus patruus suus comperisset, eam inde cepit, ac quibusdam Virginum monasteriis Abbatissæ jure præfecit, scilicet e Heamburch atque Tritingeham.

CAP. XXV.

[63] Igitur post gloriosum beatæ & gloriosæ Etheldrede, transitum, quo de hac misera mortalium vita, cupiens dissolvi & esse cum Christo, migravit ad immortalem Sponsum suum, in cujus conspectu semper suorum mors est pretiosa Sanctorum; [S. Sexburga Abbatissa Elyensis electa,] providentia divina hominum saluti salubriter providente, substituta est in regimine animarum, in Eliense monasterio, sub vitæ regularis observantia, soror ejusdem Deo devota Sexburga; non tam soror carnis cognatione, quam boni operis imitatione, quam habuerat in conjugem Erconbertus Rex Cantuariorum. Quæ divina dispositione, post mortem sororis, a Sororibus electa & dilecta, meruit præesse in Abbatissæ officio, sub tramite justitiæ sororis sequebatur exempla. Cumque gregi Dominico, suo & sororis suæ exemplo (quæ carne mortua apud Deum vivebat bonorum operum attestazione) ac

magis prodesse satageret & studeret quam præesse; zelo divino mota atque sollicita, [decernit corpus Sanctæ ad ecclesiam transferre.] secum diu pertractat atque disponit levare ossa gloriosæ Virginis, de loco quo prius fuerat tumultata: nam tumultatio ejus celebris habebatur. Unde cum suis, crebrescente miraculorum frequentia & quodammodo exigente, diem constituit, quo tantum possent revisere thesaurum, in ecclesia beatæ Dei Genetricis Mariæ honorabilius ac decentius collocare, atque in locello novo gloriosius reponendum transferre, cum jam sexdecim annis sepulta esset. Laudant cælibes feminæ dictum quod audiunt, ac prope adstantes gratulantur ex voto.

ANNOTATA. G. H.

Beda, In locello ligneo sepulta.

Mabilio in Judice eumdum retulit, non assignato die, neque ad arbitrium assignavit aliquem Wilfordus in Martyrol. Angl.

An sit Thong-caster in Lindseia, ditone Comitatus Lincolniensis, inquirant istarum regionum eruditi.

S. Ælgotus quis fuerit, quia sequentia hic citata desunt, nescimus divinare. Dixi cap. 2 litt. b ex Malmesburiensi, in ecclesia S. Edmundi jacere duos Sanctos, Germanum & Botulfum. At qui ibi Germanus dicitur, est aliis Jurminus, an etiam qui Ælgotus sit Alnotus, referendus ad 25 Novembris? Dicitur hic anachoreticam vitam in Eliensi insula degisse. Quomodo autem revelata sit ante an. 1138 ejus sanctitas una cum corpore, invenietur in libro Mirac. num. 123, ubi dicitur fuisse S. Etheldredæ agricolanus.

Heamburck sive Heanbrig in Cantabrigiensi provincia, Tritingeham, seu Trinckingamia hodie Trenta in agro

Staffordiensis, addatur & Weduna in agro Northamptoniensi.

CAPUT VI.

Corpus S. Etheldredæ incorruptum transfertur.

CAP. XXVI

[64] Placuit itaque prædictæ Abbatissæ, ut dictum est, [Pro elevatione corporis,] sororis suæ Reliquias reverenter de terra colligere, quam Christus, multorum testimonio signorum gloria & reverentia, mundo prædicandam innotuit: jussitque quosdam e Fratribus quærere lapidem, de quo locellum facere possent: dirigitque eos ad quærendum exterius lapidem sepulcralem, tantæ Virginis iteratæ humationi idoneum: quia interius insula tali necessitati nequaquam congruum habere poterat. Ipsa enim regio Elge, ex natura loci undique aquis & paludibus est circumdata, neque lapides majores in se habet nisi aliunde venerint. Qui statim ascensa navi applicantes, venerunt ad civitatulam quamdam, [quæritur,] tunc temporis desolatam, non procul inde sitam, quæ lingua Anglorum Grantecester vocatur. Et dum nimium solliciti deambularent, mox invenerunt juxta muros illius civitatis locellum, de marmore albo pulcherrime sectum, in loco qui usque hodie Ermenswurche dicitur, id est Opus miseri. [nec sine miraculo invenitur Sarcophagus,] Mirantur singuli, negant vicini hujusmodi lapidem se habuisse illo in loco, vel aliquando vidisse: & accedentes propius, non a quolibet illic positum asserebant, sed Dei potius jussione ad ipsorum usus cælitus fuisse collocatum: non enim talis naturæ lapis aut quantitatis illic repertus est: poterat vero nominari, sed non videri. Verumtamen totius regio Angliæ illis temporibus aut penitus marmorei expertis lapidis adhuc fuisse videbatur: sed nostris diebus &

habere, atque in ea posse abundanter inveniri, insignium ædificia operum undique demonstrant.

[65] Operculum quoque similis materiei, coloris, & idoneæ quantitatis & qualitatis reperiunt, atque absque ulla partium congruarum distantia sive dissonantia, sarcophago simillimum, in quo etiam prædicti coloris decens candor decenter emicuit. Illi autem de invento supra modum gavisii, [cum congruo sibi operculo:] unde & intelligunt a Domino suum iter prosperatum & negotium acceleratum, gratias agentes Deo pro cunctis beneficiis ejus, quantocius vento secundo retulerunt ad monasterium. Sexburga vero magis divini muneris exhilarata beneficio, benedixit Deum, qui facit mirabilia magna solus. Tandem exonerant onere grato carinas, & mausoleum optatum nec diu quæsitum, ad locum devehitur. Notatur hora memorie, celebris, & exultatio (ut credimus) fit in Supernis, cum honor Sanctis exhibetur in terris. [& miracula crebrescunt.] Accurrit populus patrie, undique, egrotantium maxima confluit turba: febribus fatigati, & quacumque incommoditate depressi, ad tumbam illius levi sopore intercepti, ejus subvenientibus meritis, adepta sibi sanitate gaudebant: aliorum diversis subveniebat incommodis, quorum vota fidei puritas comitabatur. Hoc revera B. Sexburgæ animos maxime erexit, ut eam de veteri extraheret sepultura, & in ecclesia recondendam collocaret; quam in terra diutius clausam salvat & servat Christi bonitas contra naturam.

CAP. XXVII.

[66] Cumque statuto die, post tot annos, sacræ Virginis corpus ac Sponsæ Christi elevanda essent ossa de tumulo, & in basilica decentius tumulanda; pars plurima devotæ plebis confluerat, ad hujus Translationis sancta solennia. Et quoniam res talis confirmari debet testimonio plurimorum, [Præsentibus S. Wilfrido Ep.] præfatus

Antistes S. Wilfridus, qui S. Etheldredæ (quamdiu Egfrido Northanhumborum Regi, solo nomine & non opere conjugali, licet Sacramento conjugii, desponsata fuit) familiarissimus & testis veracissimus ejus perpetuæ virginitatis extitit, eique velamen sanctimonialis habitus sub Ebbæ Abbatissae magisterio, Regis Egfridi amite, apud urbem Coludi sacratum imposuit; atque cum in regimine fuerat statuta animarum, in Elyense monasterio, sicut Beda asserit, assidua familiaritate in omnem ejus necessitatem diligens & sollicitus adjutor adstiterat; & huic tam specioso & jure spectando spectaculo interfuit, & eidem miraculo insolito sua praesentia & auctoritate magnum credulitatis pondus contulit, atque innumeri qui novere & adfuere id ipsum testati sunt: sed & inter ceteros, ad ampliorem rei certitudinem & veritatis evidentiam, medicus Kynefridus, [& Kynefrido medico,] qui sicut morienti illi, ita & elevatae de tumulo praesentialis affuit, ut huic tam mirando & pro raritate pretioso miraculo testis existeret; memor utique incisurae, quam quondam fecerat in ejus corpore; qui referre erat solitus, quod illa infirmata habuerit tumorem maximum sub maxilla.

[67] Aptato igitur & desuper decenter composito papilionis umbraculo, cum omnis Congregatio, hinc Fratrum illinc Sororum, psallens sepulcrum ejus circumstaret, aggere dejecto fossa defoditur, & theca de pulvere elevatur. Ipsa autem Abbatissa S. Sexburga adaperto sepulturae ostio, cum paucis, [elevatur corpus incorruptum,] tamquam ossa elatura & delatura, ingreditur: & facto modico intervallo, repente de intus audivimus ipsam voce magna proclamare; Sit gloria nomini Domini altissimi; & ut ista patefierent, sub probatione & praesentia testium, etiam nec multo post clamaverunt me intus reserato papilionis ostio, vidique elevatum de tumulo, & positum in lectulo corpus sacrae Virginis dormienti simile: cumque corpus ejus adaperto

sepulcro esset prolatum in lucem, ita incorruptum inventum est, acsi eodem die fuisset defuncta sive humi condita. Stupendum inusitatumque miraculum, & cunctis seculis prædicandum! Sanctissima Virgo Etheldreda, irritam faciens Deo imperante naturam, quia carnem suam vivens servaverat immunem a libidine, immunis post mortem reperta est a corruptione: & cum per sexdecim annorum curricula in terreno pulvere delituisset oblecta, [quasi in lecto suaviter dormientis,] quasi ex resurrectione tota iterum rediviva effloruit, speciemque repræsentat in lecto suaviter quiescentis, in nullo obnoxia humanæ consuetudinis corruptioni; imo tota pulchra, tota formosa, tota integra est reperta.

[68] Et discooperto vultus indumento monstraverunt etiam mihi vulnus incisuræ, quod feceram, curatum: ita ut mirum in modum, pro aperto & hiante vulnere cum quo sepulta erat, tenuissima tunc cicatricis vestigia apparerent. Quis audivit unquam tale? aut quis vidit huic simile? Vulnus, quod putruerat in maxilla quoad viveret, incorruptum & integrum diuturna reddidit sepultura; ceterorum caro defunctorum sepulta dissolvitur, istius viventis tumore dissoluta post sepulturam reparatur: aliorum corpora exterminantur, istius viventis tumore dissoluta post sepulturam reparatur: aliorum corpora exterminantur, istius plaga post mortem redintegratur: [etiam vulnere redintegrato] aliorum natura putredine consumitur, istius vulneri in maxilla hianti medela cælestis adhibetur. Qui vero præsentibus aderant, Dei mirabilia venerantur, nullam in cicatrice reperiunt turpitudinem, sed fœderatam gratiæ novæ gloriæ portionem. Nam guttur illud gloriosum, quod evanuisse speraverant in favillas, totum redintegraverat Dei virtus & potestas. Sed nec stupendum & admirandum videtur, si consideremus omnipotentem Domini gratiam, qua omnia quæcumque voluit, fecit in cælo & in terra; & meritum Virgini misericorditer donavit, ut non solum ab illicitis pro amore ejus declinaret, verum

etiam, quo uti licenter potuit, terreni scilicet ac carnalis sponsi consortium contempsit. Præclara igitur prædicanda est virtus Dei & pietas in omnibus, qui rubum ardentem a combustione, qui Daniele in lacu leonum ab eorum morsibus servavit illæsum; præter morem humanæ conditionis, quadam prærogativa, carnem corruptibilem glorificavit in Virgine, jam collata incorruptione.

CAP. XXVIII.

[69] Tandem vero cum multa reverentia levaverunt illud, & novis diligenter indutum vestibus, [imponitur sarcophago:] tanto thesauro conservando idoneis, intulerunt in ecclesiam, cum magno & multimodo devote exultantium tripudio, atque in eo quod allatum est sarcophago posuerunt. In quo quiescens expectat reditum Domini sponsi sui, ut reformet corpus humilitatis ejus; configuratum corpori claritatis illius. Et mirum in modum hoc in loco minime est reticendum, [quasi ad ejus mensuram facto,] sed sæpe solemniter & incessanter prædicandum, quod tantam aptitudinem & congruam æquipollentiam eidem mausoleo gratia divina contulit, atque ita aptatum corpori Virginis sarcophagum inventum est, acsi ei specialiter præparatum fuisset; ut nec quantitas lapidis in continentia quantitatem sacri corporis excederet, nec infra sese, tamquam minus continens, inutiliter cohiberet: & locus quoque capitis seorsum aptissime figuratus apparuit. Modus namque Deo disponente provisos, [cui & operculum suum se coagmentat] mensura non dissimiliter coæquata: superpositus autem lapis ostendit, quam pretiosa intrinsecus latitet margarita: ultra citraque non imminet, intus vel supra non dissidet, unde lætitia tanta vacillet. Juncturam nullam reperies, ubi lapis lapidi cæmento connectitur. Apparet nusquam vestigium, quo compagem aliquam investigare sufficias: sic operculum suo unitum est vasculo, ut nulla divisionis sit similitudo: lapis unus de

duobus efficitur, sicque ad virginalis integritatis testimonium redintegratur. Naturale nonnumquam est, ex lapide uno duos dividere; duos autem nullum audivimus artificem in unum naturaliter copulasse. Et præterea vere est artifex ille mirabilis, cujus omnis natura famulatur imperio, & ab ejus voluntate inusitata etiam non discordant.

[70] Qui enim in deserto filiis Israël aquas de petra produxit, ipse de duobus ad obsequium Virginis unum fieri lapidem imperavit. Nullatenus prævalet aperiri nec qualibet potest arte dissolvi, quem cælestis manus polivit Artificis, & cæmento indissolubili teste materia solidavit: quoniam jucundum & insignem Deus in illo præparavit thalamum, ubi in carne florida incorrupta Virgo diem cælestium præstolatur nuptiarum. [miraculo renovato quod olim S. Clementi factum.] Hic est thesaurus ille incomparabilis sapientiæ Dei, quem creatrix omnipotentia clausum illibatum suo munivit signaculo, ne aspectui ulterius patefiat humano. Nec immerito. Quæ enim usquam femina, cuilibet sponso maritali lege depacta, ignem ita corporeæ voluptatis evicit, sicut beatissima virgo Etheldreda, Sponsos sortita geminos, quæ pudorem castitatis integerrimum custodivit? Hæc & alia innumera pietatis beneficia fidelibus suis ejus præstat misericordia, qui quondam Martyri suo Clementi, in modum templi marmorei habitaculum præparavit, cujus exequias Angelico legimus celebratas esse obsequio. Forma corporis formæ sepulcri fit conformis. Eadem fere prærogativa beatissimæ Virginis Etheldredæ, cui sepulcrum Christo donante præparatum, Angelico (ut confidimus) patrocinio ex insperato est inventum. Et cum ignotum habeatur quibus cæsoribus informatum, quibusve sit politum artificibus; salva opinari fide non officit, quod & ista cælestium sint officia ministeriorum.

CAP. XXIX**CAP. XXX.****CAP. XXXI**

[71] Translatum est itaque egregium corpus pretiosissimæ Virginis & Reginæ insignis Etheldredæ, [An. 679, 17 Octob.] anno videlicet ab Incarnatione Domini sexcentesimo septuagesimo nono sub die Kalendarum Novembrium sexto decimo, & in ecclesia beatæ semper Virginis Mariæ, quam ipse a fundamentis construxerat, collocatum, ubi usque hodie in maxima veneratione habetur ad laudem Domini nostri Jesu Christi, qui eam elegit & præelegit ut esset templum & habitaculum Spiritus sancti. Plura quoque de ea tunc temporis divulgabantur gestorum insignia, quæ Scriptura teste gloriose fiebant; nec est incongruum istinc adjicere. Linteamina vero omnia, quibus involutum erat corpus venerabile, ita integra apparuerunt & ita nova, ut ipso die viderentur castis ejus membris esse circumdata. [non sine novis miraculis ad lintea,] Contigit autem a tactu indumentorum eorum & dæmonia ab obsessis effugata corporibus, & infirmitates aliquoties esse curatas. Hydropici veniunt & sanantur, & diversis afflictis passionibus per ejus merita liberantur. Nec immerito quippe quæ spirituales in carne sua triumphaverat potestates, corporeas recte in ægrotis curat infirmitates. * Sed & per loculum ligneum, in quo pretiosa Virgo sepulta fuerat, [cum priore loculum,] nonnulli oculos dolentibus saluti fuisse redditos, perhibent: qui cum caput suum eidem loculo apponentes orassent, mox doloris sive caliginis incommodum ab oculis amoverunt. De loco autem, [& priorem sepulturam.] in quo hujus Virginis

corpus fuerat primo sepultum, fons aquæ oritur lucidissimus, & usque in ævum manare non desinit; unde in potum si ægroti quilibet sumpserint, sive de illo conspersi fuerint, in pristinum convalescere vigorem memorantur.

[72] Nunc igitur, quoniam in extendendo materiam aliquantulum moras inveximus, & labor studii maxime imbecilibus gravis est; opus finem debitum postulat, stylum figere licet, cum Dei opitulante gratia opus exaravimus promissum. Inculta autem scriptoris oratio veniam mereatur, etsi non meruit sperare mercedem. Etsi elegantia verborum non sonuit, desideria tamen votiva complevimus. Quisquis autem sibi dicatum opus perlegerit, [Oratio auctoris hanc partem concludentis.] vel legenti sobrium gloriosa Virgo adhibebit auditum. Miseræ eorum sorti compatere, quos tibi devotos, beata Mater, intenderis, orationibus tuis juva, & certamen bonum futura immortalitas prosequatur pauperis tui cultoris, cujus tuæ laudi sudavit ingenium: dedicentur Christo te intercedente labores ejus: illius te lingua resonabit, quamdiu in hoc corpore peregrina versabitur: tuque eum saltem in ultimo tuere examine, ut cælestis gloriæ participatione perstruatur. Quinimo tua universis in afflictione positis merita prætende, & fideles tui per tua sancta suffragia æternæ vitæ gaudia mereantur, per eum qui te sibi sponsam assignavit Jesum Christum Virginis filium & Virginum sponsum, Redemptorem mundi & Dominum, qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat Deus per omnia secula seculorum. Amen.

ANNOTATA G. H.

Navigarunt per Canum fluvium ascendentes, usque Cantabrigiam, & e regione hujus Grantecestriam. Consule Cambdenum.

Mabilio ex Ms. Ermenswithe id est Opus Misi: sed Wurch Saxonice, Belgice Werk opus dicitur Ermen sine Ærmen pauper ac miser: unde correctio probatur.

Sunt verba Medici, supra a Beda relata.

Imo Translatio anno 695 facta est (quod etiam Whartonus notat) scilicet cum a transitu sive anno 679, quo is hic perperam collocatur, anni elapsi supra indicantur Sexdecim, uti & Beda supra habet. Interim in ejus & aliorum Martyrologiis solum notantur anni undecim, & sic contigisset Translatio anno 690.

Sane passim hiat oratio: nec tamen corrigere vel supplere præsumpsi.

CAPUT VII.

Beda Sanctam laudat versu ac prosa: moritur S. Sexburga: succedunt SS. Ermenilda & Werburga.

CAP. XXXIII.

[73] Fratrum itaque desiderio diligenter ac solícite operam dantes, satisfacere curavimus: quæ in Beda, [Historiæ Bedæ insertus] atque in scriptis Anglicis vel Latinis de gloriosa Domina & Patrona nostra Etheldreda, apud nos inventa scripta, juxta modulum intelligentiæ nostræ in unum historialiter texuimus: etiam quid metro de eadem ipse recensuit, nunc addere oportet. [Lib. 4. C. 20] Sic enim ille scripsit; Videtur opportunum huic historiæ Hymnum virginitatis inserere, quem ante annos plurimos, in laudem & præconium ejusdem Reginæ ac sponsæ Christi, elesiaco metro composuimus; & imitari morem sacræ Scripturæ, cujus historiæ carmina inclita, & hæc metro ac versibus constat esse composita.

**Alma Deus Trinitas, qui secula cuncta gubernas;
 Annue jam cœptis, Alma Deus Trinitas.
 Bella Maro resonet, nos pacis dona canamus; [hymnus de
 virginitate,]
 Munera nos Christi; bella Maro resonet.
 Carmina casta mihi, fœdæ non raptus Helenæ:
 Luxus erit lubricis, carmina casta mihi.
 Dona superna loquor, miseræ non prælia Troiæ:
 Terra quibus gaudet, dona superna loquor.
 En Deus altus adit venerandæ Virginis alvum; [qua
 excelluerunt,]
 Liberet ut homines, en Deus altus adit.
 Femina Virgo parit mundi devota parentem:
 Porta Maria Dei, femina virgo parit. [S. Maria
 Deipara]
 Gaudet amica cohors de Virgine matre Tonantis,
 Virginitate micans gaudet amica cohors.
 Cujus honor genuit casta de Virgine plures
 Virgineos flores cujus honor genuit.
 Ignibus usta ferit Virgo non cessat Agatha:
 Eulalia & profert ignibus usta feris: [aliæque plures]
 Casta feras superat mentis pro culmine Tecla:
 Euphemie rapidas casta feras superat.
 Læta ridet gladios, ferro robustior Agnes:
 Cæcilia infestos læta ridet gladios.
 Multus in orbe viget per sobria corda triumphus,
 Sobrietatis amor multus in orbe viget.
 Nostra quoque egregia jam tempora Virgo beavit [ac
 recentius S. Etheldreda]
 Etheldreda nimis nostra quoque egregia:
 Orta patre eximio, regali & stemmate clara:
 Nobilior Domino est, orta patre eximio.
 Percipit inde decus Reginæ & scepra sub astris;
 Plus super astra manens percipit inde decus.
 Quid petis alma virum, sponso jam dedita summo?
 Sponsus adest Christus, quid petis alma virum?
 Regis & æterni Matrem jam credo sequaris,**

Tu quoque sis mater Regis ut ætherei.
 Sponsa dicata Deo bis sex regnaverat annis,
 Inque monasterio est sponsa dicata Deo.
 Tota sacrata polo celsis ubi floruit actis,
 Reddidit atque animam tota sacrata polo.
 Virginis alma caro est tumulata bis octo Novembres,
 [corpore per 16 annos incorrupto reperta.]
 Nec putet in thalamo Virginis alma caro.
 Christe, tui est operis quia vestis & ipsa sepulcro
 Inviolata nitet, Christe tui est operis.
 Hydros & ater abit sacræ pro vestis honore,

Morbi diffugiunt, hydros & ater abit.
 Zelus in hoste furit quondam qui vicerat Evam:
 Virgo triumphat ovans, zelus in hoste furit.
 Aspice, nupta Deo, quæ sit tibi gloria terris:
 Quæ maneat cælis, aspice, nupta Deo.
 Munera læta capis festivis fulgida tædis:
 Ecce venit Sponsus, munera læta capis:
 Et nova dulcisono modularis carmina plectro,
 Sponsa hymno exultas & nova dulcisono.
 Nullus ab altithroni comitatu segregat Agni;
 Quam affectu tulerat nullus ab Altithroni.

CAP. XXXIV.

[76] Quod in libro Regum Angliæ Beda doctissimus, plano sermone seu metro, de sacratissima Regina Etheldreda edidit, digestum habemus: nunc etiam quid de ipsa in libro de Temporibus, quod ad multorum efficaciam commentus est, licet breviter, sub eodem tamen sensu quid meminerit, præterire non convenit. [Anno autem Dominicæ Incarnationis sexcentesimo septuagesimo octavo (juxta quod Beda docet) Synodus universalis Constantinopoli celebrata est, [Idem in libro de Temporibus laudat ejus continentiam,] temporibus Papæ Agathonis, sub Constantino Principe, Legatis Apostolicæ

Sedis & Episcopis centum quinquaginta adsistentibus. Quo videlicet anno sancta & perpetua Virgo Christi Etheldreda, filia annæ Regis Anglorum, & primo alteri viro permagnifico, & post eum Egfrido Regi conjux data, quæ per duorum annos thorum incorrupta servavit maritalem, post Reginam sumpto velamine sacro Virgo sanctimonialis efficitur: nec mora, etiam Virginum Mater, & nutrix pia Sanctarum, accepto in construendum monasterium loco, quem Elge vocant: cujus merita varia testatur etiam mortua caro, quæ post sexdecim annos sepulturæ, cum veste qua involuta est, incorrupta reperitur. Verum series historiarum, [& alibi ubi agit de Synodo C P.] cum maximo studio computantes, etiam in Beda invenimus annum præmonstratum depositionis almæ Virginis fuisse, in quo Theodorus Doroverniensis Archiepiscopus, audiens fidem Ecclesiæ Constantinopoli per hæresim (de qua nunc diximus) multum esse turbatam, Ecclesias Anglorum, quibus præerat, ab hujusmodi immunes perdurare desiderans; imperantibus in Anglorum Regnis Egfrido Northanhumborum, ipsius videlicet sanctæ Etheldredæ quondam conjuge; Etheldredo, Rege Merciorum; & Aldulfo, Rege Estanglorum, hujus Deo dicatæ feminæ germano; & Lothario, Rege Cantuariorum, ejusdem nepote: sub quorum præsentia collecto Episcoporum Doctorumque plurimorum cœtu, sicut mandaverat Agatho Papa præfatus, ut cujus essent fidei singulos sedulo inquireret, omnium unanimem in fide Catholica reperit consensum.

CAP.XXXV

[77] Sancta denique Etheldreda, cum subita mutatione de hoc fragili corpore raperetur; [S. Sexburgæ Abbatissæ defunctæ] soror ejus Sexburga, pretiosa virago in monasterii regimine successit (ut jam dictum est) gregemque ibi Dominicum doctrina & forma veræ religionis instruxit. Hoc quippe in augmentum virtutis eam

valde provexit, quod corpus jam dictæ Virginis Etheldredæ adeo integrum illibatumque invenit, acsi eodem fuisset die humatum, quod per spatium plurimorum annorum demolitum atque consumptum æstimaverat. Et cum multis volventibus annorum orbitis idefessa ad cæleste regnum anhelaret, graviter ægrotare cœpit, diemque suæ vocationis imminere præsensit. Quæ in medio suorum posita, sacrosanctis Jesu Christi mysteriis exitum suum munivit, cum fidei puritate in manus Creatoris spiritum commendavit, sicque in senectute bona diem ultimum clausit. Sepulta est in decenti loco post beatissimam sororem suam, ubi virtutum suarum merita florere non desinunt: semperque ejus præconia arripiunt incrementa, ut in libro illius enarratur.

CAP XXXVI.

[78] Elge autem monasterium, solatio Matris & auxilio, Deo providente, qui disponit hominum saluti omnia suaviter, [succedunt S. Ermenilda] diu non destituitur. Etenim voto unanimi & consensu totius Congregationis, S. Ermenilda, post obitum B. Sexburgæ, loco ejus successit. Quæ totius dominationis ambitione neglecta, commendatis Christo Virginibus quibus præfuit, sanctissimam Matrem secuta, ad Christi paupertatem quam optaverat, pauper ipsa devenit: & dum apud homines honorari refugit, apud Deum & apud homines honorem percepit ampliorem: ubi a cunctis digne suscepta, totius Congregationis Mater effecta est. In Anglico quidem legimus, quod Sexburga in Ecclesia de Sapeya quam construxerat, a B. Theodoro Archiepiscopo sanctitatis velamen accepit, atque ibidem filia ipsius Ermenilda sub ea normam Religionis, spreto Regni culmine, postea sumpsit: quæ dum iter ad Ely paravisset, filiam suam Werburgam pro se in ministerio Abbatissæ, sicut diu optaverat, constituit. Transiit autem plena sanctitate & justitia ad regna cælestia, & cum matertera

sua, sancta videlicet Etheldreda, juxta matrem suam requiescit condita. Testatur mors ejus pretiosa quantæ sanctitatis & pietatis extiterit, quod liber vitæ ejus plenius docet.

CAP. XXXVII.

CAP. XXXVIII.

[79] Sponsa igitur Domini Werburga cum quibusdam ecclesiis præesset, ut supra dictum est, [& S. Werburga;] post dilectæ genitricis suæ obitum jure Prælationis etiam monasterium Elge suscepit. Elegit tamen Divina præscientia & voluntate Heanburgensi monasterio requiescere corpore: in quo loco Dei margarita cum debita reverentia tumulata, pluribus signorum indiciis se probat vivere in cælesti gloria. Unde tandem in Cestram, qua nunc requiescit, est translata. Eam quippe post ipsius decessum, beatæ femine quarum nomina solius Dei novit scientia, nobis autem incognita, sub vitæ Regularis observantia locum Elge in honore & sanctificatione usque ad vastationem a Danis gestam servaverunt. Post discessum vero SS. Etheldredæ, Sexburgæ, Ermenildæ atque Werburgæ, Ecclesia, Elge minime vacabat ab opere Dei: [sub quibus permansit vigor regularis.] imo virtus divini cultus, sub beatarum regimine feminarum, non tepescente, sed magis ac magis in ea fervescente fervore disciplinæ regularis ac custodia monasticæ professionis, multis annorum evolventibus orbitis, floruit. Sed & ecclesias ac monasteria, quæ quaquaversum in Anglia erant, quamquam diversis provinciis diversi Reges præessent, & vario sub eventu frequentia invicem bella succederent, in pace & securitate atque Christianæ legis augmento conservavit gratia supernæ misericordiæ. At humani generis improbus hostis, tantæ serenitatis tempora non sustinens (quoniam appetitu bonæ voluntatis caret, bonis invidere non cessat) solito livore:

infectus, iram ac nebulosam concitavit tempestatem in cunctis Angliæ finibus.

ANNOTATA G. H.

Notæ sunt hæ Sanctæ, & coluntur, Agatha, 5 Februarii; Eulalia, 12 ejusdem, Tecla, 23 Septembris; Euphemia, 3 ejusdem; Agnes 21 Januarii, Cæcilia, 22 Decembris.

Imo Concilium illud CP. inchoatum fuit mense novembri anni 680, & absolutum 16 Septembris anni 681; in quo Monothelitarum hæresis' condemnata est a 289 Episcopis.

Concilium Panbritannicum Hedtfeldæ celebratum est anno 680, 15 Kal. Octob. Consule Concilia Spelmanni pag. 168. Colitur S. Theodorus Archiepiscopus 19 Septembris.

Librum proprium de Vita S. Sexburgæ utinam nobis inveniat aliquis: nonnihil edidit Capgravius, & post hunc Alfordus, qui obitum ejus refert ad annum 699, & diem 6 Julii.

De hac translatione nihil in Vita 3 Februarii, scilicet ante illam scripto; sed aliqua adjecimus ex Capgravio: illam Joannes Brompton in Chronico asserit, factam anno 875, quando Heamburgenses, pavore Danorum soluti, corpus ad Cestriam, tamquam ad locum tutum, transtulerunt.

CAPUT VIII.

Irruptiones Danorum. Insula & monasterium Elyense vastatum. Sanctimoniales & Clerici occisi.

CAP. XXXIX.

[80] Anno autem ab Incarnatione Domini octingentesimo sexagesimo sexto, regnante Rege Etheldredo

Occidentalium Saxonum, [Dani irrumpunt anno 866] magna a Paganorum classis sub Rege Inguare, cum duobus Fratribus ejus Evulfo & Hasdene, cum collega suo Ubba nomine, totius doli & malitiæ illi per omnia consimili comitantibus illos tribus Regibus, Hostenio, Bagseg & Guthrum, & eorum fortitudine; cum plurimo comitatu Ducum & Procerum (quos enumerare onerosum est, in Chronica vero describuntur) cum innumerabili multitudine fortium pugnatorum, de Danubia in Britanniam advenit, & in regno Orientalium Anglorum, [in Eastangliam,] quod Estangle dicitur, hiemavit: ubi Deo acceptus Edmundus fidei Christianæ cultor tenebat imperium. Hi omnes persecutores Christianorum erant, adeo crudeles naturali ferocitate, ut nesciant malis hominum mitescere: absque ulla miseratione pascuntur hominum cruciatibus; & juxta Prophetæ vaticinium, quod ab Aquilone venit omne malum, flante Borea, a gelidis nativitatis suæ sedibus gens eadem nequam prosilivit, subitos ac neciferos turbines in omnes fines Britannicæ flavit, nunc mari nunc terra circumiens, flammis ac ferro cuncta depopulans: & nisi divina impediretur miseratione, conata est in exterminium adducere totius fines Britannicæ: & quia legis Dei cultores eos esse noverat, omnino delere aut servituti eos subjugare nitebatur. [Jerem. I. 14] Cum Christicolis pacem habere noluit: unde monasteria, Divino permittente judicio, universa ab ipsis fundaminibus diruens, cædibus & incendiis devastabat.

[81] [ac deinde Northumbriam,] Gesta sunt hæc anno primo regni præfati Regis Etheldredi, filii Edelwlfii. Deinde anno secundo gens prædicta, atrox & impia, de Orientalibus Anglis ad Eboracam civitatem migravit: illic maxima ex parte omnes fere Northumbrensiæ cœtus, occisis duobus Regibus Osbrith & Elle, deleti occubuerunt: qui vero evaserunt, pacem cum Paganis pepigerunt. Tertio autem post anno, prædictus Paganorum exercitus, Northumbros relinquens, venit Merciam; [Merciam,] &

Swthingam adiit, & ibi hiemavit. Quibus illic advenientibus, Burthredus Rex Merciorum pacem iniit: quem post annos septem pace rupta regnum deserere, Romamque contra suam voluntatem adire coëgerunt, Regnumque Merciorum suo Dominio subdiderunt. Loca Sanctorum & monasteria ancillarum atque servorum Dei, undique deprædantes, combusserunt. Et iterum anno quarto Eboracum rediit, ibique per annum mansit. In quinto vero, per Merciam ad Orientales Anglos transivit, & in loco qui dicitur Theodford hiemavit: quo etiam anno gloriosus Rex Edmundus ejusdem provinciæ (sicut in Chronica legitur) a præfato Rege Pagano Inguare martyrizatus est: sicque Rege occiso, [atque Orientalem Angliam invadentes,] Pagani nimium gloriantes, totam illam regionem suo dominio subdiderunt. Quo etiam (ut sequentia insinuant) anno ecclesia de Ely igne combusta est, extinctis omnibus qui intus erant.

[82] His ita gestis, prædictus Rex Ederedus, Dei fultus adjutorio, [cæduntur ab Ederedo Rege] ex omnibus qui tunc Angliæ præerant, solus resistere potuit. Hic congregato non modico exercitu apud Æsemdum hostes invasit, ubi diu atrociter utrimque pugnatum est. Quo in loco Pagani divino judicio Christianorum impetum non ferentes, alter de duobus Paganorum Regibus Ubba & quinque Comites occisi occubuerunt, & multa millia illorum occisa corruerunt. Cecidit ergo Baseg Rex, Sidroc senex Comes, Sidroc Comes junior, Osebertus Comes, Prene Comes, Haraldus Comes, & totus eorum exercitus in fugam versus est: sed eodem anno Rex Ederedus ex hac vita discessit, cui successit frater ipsius Elwredus: qui acer ingenii, per Baldum & Joannem doctissimos Monachos tantum instructus est, ut in brevi librorum omnium notitiam haberet, totumque novum & vetus Testamentum in olalogiam Angliæ gentis transmutaret. Hæc si quis plenius scire voluerit, in Chronico per ordinem singula reperiet.

CAP.XL.

[83] Postquam igitur permissu divino, præfata gens barbarorum hostili pervasione cuncta Anglorum bona diripuit, [lidem vastata tota Anglia] vastavit, incendio consumpsit, monasteriorum septa diabolica rabie foedavit; tandem ad notitiam Elyensium pervenit accolarum. Omnis undique ætas, omnis utriusque sexus conditio, vivendi conducta amore, maluit huc atque illuc fugiendo substantiæ dispendium pati, quam feritatis hostium globis congregari. Hujus siquidem communis tribulationis & miseræ nullatenus expers fuit Elyensis insula; [Elyam aggressi,] præsertim cum paludes & aquæ quibus circumcingitur in mare porrigantur, & sit ab ipsis æstuantis æquoris fluctibus quarumlibet navium ad eandem insulam non difficilis accessus. In hanc vecta est aliquando gens eadem cum multis navibus, putans vacuum defensoribus occupare locum. Exitus loci deprecationibus atque etiam insidiis, urget, ut inhabitantes aut vinceret, aut obsidione fatigatos in deditionem susciperet, aut loco excedere compelleret: adversum quos atrociores quique accolarum indigenæ obsistere nituntur. Contigit namque cum finitimam regionem suæ ditioni subjugarent, [a collectis ad defensionem accolis profligantur.] multos ex Anglorum nobili genere ad insulam se conferre: tamen veriti tantæ multitudini forte ne quidquam infortunii occurreret, quamquam vividi bello gestarent dextram, satisque sufficiens his crederetur negotiis, & quandoque aliis prævalerent Barbaris: missa undique legatione vicinos in auxilium convocant, atque delectam armatorum manum sibi applicantes, ad internecionem hostem citius prosternunt penitusque delent.

[84] [Sed majori numero regressi] Hoc denique pacto ab oppressione liberati aliquando, respirare videbantur, sed non adeo diu hac libertate exultare valuerunt: verum

prædictus malignorum cœtus, virtute fortiore, congregato exercitu, cum suo Rege, plurimo stipato militum agmine ruente, debacchationis spiritu sæviens in eos irruit, pervadit, atque prosternit. Plurimi incolarum vectibus cæsi in capite, quorum funera solenni sepulturæ tradi prohibita sunt, escis bestiarum & volatilium sunt projecta. Ad cœnobium autem Virginum, [promiscuam omnium cædem edunt.] quod gloriosa Virgo & sponsa Christi Etheldreda construxerat, tandem perveniens, pro dolor! invadit, Sancta contaminat, conculcat ac diripit: protenditur rabidorum gladius in lactea sacrataque colla; mactatur ut victima innocua sanctimonialium caterva; & quoscumque reperit sacri desiderii Fratres & Sorores, absque ulla humanitatis consideratione, præcipiti perimit strage. Sicque monasterio, quod vera Dei Christicola Etheldreda construxerat, cum Virginibus, & ornamentis, & Reliquiis Sanctorum & Sanctarum combusto, civitate etiam spoliata & cremata, prædæ ubertate ditati, omniaque ejusdem loci adimentes mobilia atque utensilia, inimici Domini redierunt ad propria.

CAP. XLI.

[85] Erat inter ipsos ferocissimorum hostium cuneos, quidam aliis immanior & crudelior satelles diaboli, spirans cædis & sanguinis, avaritiæ sectator, alienarum rerum truculentus appetitor. Is dum tumulum Deo dilectæ Virginis Etheldredæ intueretur, repositum inibi thesaurum esse arbitratur. Nil moræ interponit; & mox bipenni, [Unus Sanctæ tumbam effringens, spe reperiendi in ea thesauri,] quam cruentis gestabat manibus, marmoreum vas, quo corpus pausabat virgineum, crebris ictibus ferit a latere; ut eo scilicet effracto, pecunias, quas intus falso credebat reconditas avide diriperet; nesciens infelix, quam properum tempus divinæ animadversionis immineret, quo pœnas luiturus miserabiliter de medio foret rapiendus. O piratam miserrimum, culturæ Deitatis

nescium, terreni lucri cupidum, infelici casu ruiturum! Qui dum corruptibilis pecuniæ facibus exitialiter ardet, thesaurum virginalem & incorruptibilem inquietare non timet. Tota vi ferientis percutitur lapis sepulcralis, quo velut in thalamo requiescit Christi sponsa perennis. Multiplicantur ictus, foramen efficitur, quod usque hodie manens cernitur. Quo facto, nulla cælestis vindictæ fit dilatio: [oculis evulsis expirat.] sed confestim oculis ab ejus capite divinitus avulsis, sacrilegam inibi vitam finivit. Quod cernentes ceteri, ulterius almam Virginis glebam inquietare non præsumpserunt.

[86] Ad ultimum ferro & flamma cuncta consumunt, nec quidquam potest esse residuum, quod non disperdat manus impia barbarorum. Totus pæne trucidatur Clerus, [Quidam postea reversi locum utcumque restaurant,] adducitur in captivitatem quisque residuus. Sicque locus misere jacebat a cultu divini officii & timoris omnino desolatus; nullus qui ministerium impleat remanet, aufertur canticum laudis & lætitiæ, sonat vox luctus undique & miseræ. Ex ipsis denique Clericis qui vitam suam deprecari * sunt, post aliquot annos octo reversi sunt: de quibus aliqui in decrepita ætate, transcursis multorum annorum curriculis, usque ad tempus Edredi Regis pervenerunt. Hi, [infelici conatu.] prout poterant tantæ calamitatis tempore ecclesiæ porticus resarcientes, divinum solvebant obsequium. Verum ipsis alii succedendo Clerici, more perversorum superbiæ & avaritiæ dediti, non Canonici, imo vitam irreligiose ducentes, in errorem & temeritatem contempta honestatis reverentia inciderunt. Quorum insolentiam Deus, ob sanctæ Virginis meritum, mira indignatione dissipavit, ac justa examinatione damnavit: de quibus suo loco dicendum est. Hæc quoque gesta sunt anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo septuagesimo; centesimo autem & nonagesimo sexto, ex quo beata Etheldreda in Ely facta est Abbatissa.

CAP. XLII

[87] Alwredus igitur Rex prædictus, post fratrem regnum strenuissime tenuit viginti octo annis & dimidio; sed laboriosissime impugnatus, [Succedunt Reges, Alfredus,] videlicet ab ea qua frater ipsius Pagana gente, quam ipse & filii ejus de cælo adjutus protrivit atque delevit. Ab isto vere Anglia, usque in hunc diem, sub uno Rege aucta est, regnavitque filius ejus pro eo Edwardus dictus senior. Hic multo latius quam pater fines regni dilatavit, [Edwardus senior,] siquidem civitates & urbes maximasque provincias, quas Dani multo tempore possederant, obtinuit & possedit, Regesque plures in deditionem accepit. Insuper duos Reges, fratres scilicet Inguare Regis, Ewlfo de Halsdene, post plurimos annos occidit, & cum eis cæsa multa millia Paganorum corruerunt. Post multas vero res egregie gestas, anno regni sui vicesimo quarto, ex hac vita transiens, Edelstano filio Regni gubernacula reliquit: [Edelstanus,] quod strenuissime per decem & sex annos tenuit. Post quem frater ejus Edmundus successit, cui Regina sua Edrida duos filios peperit, Edwinum & Edgarum. Et cum peperisset Edgarum, S. Dunstanus audivit in sublimi voces psallentium atque dicentium: Pax Anglorum, exorti nunc pueri & Dunstani nostri tempore. [Edgarus,] Hæc genealogia nobilissimi Regis Edgari, Anglorum Basilei, multorum cænobiorum fundatoris & restauratoris incliti, qui Elgicam ecclesiam gloriosius restauravit & possessionibus locupletavit: quod imposterum præterire indignum est. [Edmundus.] Edmundus quoque Rex præfatus, cum per septem & dimidium annos Regnum magnifice tenuisset, interficitur, & Glastoniam delatus, a B. Dunstano Abbate sepelitur: moxque proximus heres Edredus fratri succedens, Regnum novem annis & sex hebdomadibus tenuit.

ANNOTATA G. H.

Quis status Regum Daniæ fuerit hoc seculo 9, potissimum priore hujus seculi parte, diximus 3 Februarii ad Vitam S. Anscharii, Danorum Apostoli, § 7 & sequentibus. Ex istis hi progeniti: quorum Duces, inquit Huntindomensis lib. 5 pag. 148, fuerunt Hinguar & Ubba, viri strenuissimi, sed crudelissimi. Perendinantes igitur in hieme in Estangle, inducias & equos ab eis acceperunt: & addit Westmonasteriensis, qui pedites erant, equestres effecti sunt. Brompton ait dictos Hinguar & Hubba, natos patre Lotheberco, de stirpe regia, forte Inguane seniore, de quo a nobis ad Vitam S. Anscharii actum. Addit Brompton, appulisse apud Rodham villam provinciæ Nordfolch.

Danubiam etiam scripsit ad hunc annum 866 Hovedenus quem descripsit auctor noster; videnturque eorum ætate opinati Angli, septentrionales populos ex Pannonio processisse, & a Danubio, ad quem habitabant, acquisitum regnum appellasse Danubiam, quæ deinde contracte dicta sit Dania. Contrarium potius credendum fuerat; sicut constat Gothos, nunc Suecos, ab Aquilone profectos Gothiam sibi ad Danubium constituisse seculo 4.

Idem Hovedenus Nottingham adiit: adjacet ea provincia Eboracensi agro: & Ingulfus Beorrodus Rex, inquit, Paganos Nothingam relinquere coëgit, & Eboracum repetere.

Theodford, vulgo Thetford, quasi vadum Thet fluvii, e Suffolcia confluentis, in cujus confinio est provincia Norfolciæ.

S. Edmundus colitur potissimum 20 Novembris. Corpus in Bederici-cinte propria ecclesia conditur.

Eschedun Hovedeno, qui asserit hanc victoriam obtentam anno 671.

Hæc contigisse anno 670, indicatur in Historia Elyensi: ultimo autem capite Dani appellantur Normanni id est viri Septemtrionales.

In eadem Historia, deprædati sunt; Mabilio etiam deprecari legit, sed verba, Vitam suam, omisit, sine quibus rursum num. 92 litt. legitur deprecari.

Alfredus, sive Alevredus, regnavit ab anno 872 ad annum 901.

Edwardus senior regnavit ab anno 901 ad 924.

Hæc contigerunt anno 907, & passim ab Anglis describuntur.

Edulstanus præfuit ab anno 924 ad 940.

In Vita S. Dunstani 19 Maji hæc proferuntur.

Interficitur a latrunculo, anno 946, die 26 Maji, in festo S. Augustini Anglorum Apostoli, feria 3, Indictione 4. Ita Hovedenus. Omnia consentiunt litteræ Dominicali D.

CAPUT IX.

Pœna Canonicorum sacrum corpus & vestes ejus incorruptas temere attrectantium, tempore Edredi Regis.

CAP. XLIII

[88] Hujus autem tempore mirum & audientibus valde stupendum apud Ely de Sacerdotibus ibidem degentibus

contigit, quod unus illorum, Alfelmus nomine, sub persona alterius de se, qui errori & facinori eorum consenserat, asseruit, scripsit, quod hic sub silentio non præterimus. * Transactis haud eminus ætatis hujus temporibus in Anglorum gente, Edredo regnante, quando zelo caritatis frigescente, atque jugo iniquitatis fervescente; Britannici orbis cœnobia, paene ab ipsis fundaminibus omnia aut ultione omnipotentis Dei in universa jacebant provincia, semirutis (pro nefas!) maceris desolata; aut si quæ in antiquis urbibus remanserant integra, ab utriusque sexus Canonicis, nomine, non dignitate, erant occupata diutissime; contigit quoque ut monasterium Elge, quod situm est in insula, in qua sancta virgo Etheldreda requiescit, cum germana nomine Sexburga, ac venerabili nepte Ermenilda, sub eorum transiret Dominia. Quorum Archipresbyter, Præpositus & Magister, [Archipresbyter proposuit aperire sepulcrum Sanctæ:] instinctu fraudis dæmoniacæ, ausus est sepulcrum sacræ Virginis violare, licet haud impune, tamen ista ratione. Appropinquante quadam tempestate ejusdem præpollentis sanctæ prædictæ solennitatis die, convocavit ceteros Sacerdotes ac Clericos quibus præerat, cum quibus basilicam ingressus, ad eos dixit: Volo indubitanter scire, si venerabilis Virgo Etheldreda etiam nunc integra manet carne, sicut referunt sacra scripta venerabilis Bedæ in historia gentis Anglicanæ; aut si aliquid omnino ex ea manet in monumento, in quo olim tumultata est corpusculo: quoniam mihi non videtur esse verisimile, sed potius credo quod nihil est in sarcophago. [ceteris ne id tentet dissuadentibus,] Qui respondentes Magistro infausto dixerunt: Quomodo ausus fuisti mente scelus concipere, ut mausoleum Virginis intemeratæ ullo modo cogitares aperire? Nonne omnes scelerata morte properanter debemus vitam finire, nisi ocius cessaveris a tam illicita præsumptione? Quibus ille respondit protinus: Credo, quodsi Virgo tam sancta, ut olim, in præsentem

jaceret basilica; per eam Deus plurima istic fecisset miracula.

[89] Tunc unus de Sacerdotibus illi dixit: Idcirco, Didascale, tales profers sermocinationes, quia noviter ad istam insulam ex alia veniens provincia, minime virtutum vidisti miracula, quæ Conditor rerum peregit innumerabilia, per hujus sacræ Virginis merita. E quibus ex pluribus tibi referam perpauca, [quorum unus refert miracula] quæ paulo antequam huc adventares sunt patrata. Quædam matrona in quodam huic vicino commanebat vico, quæ circiter sex annos ita erat contracta, intolerabili morbo & paralyti, resoluta omni membrorum compage, ut nulla ratione manus ad os dirigere, nec venerabile salutaris signum Crucis propriæ fronti imprimere, nec a fulto a valeret surgere absque famularum juvamine. Hæc postquam medicis multam irrogaverat pecuniam, [in paralytica 6 annis,] nec curationis ullam ab eisdem suscepisset medelam, supernæ respectu clementiæ, ad istam, bis quatuor mancipiis deferentibus, accessit aulam: in qua cum ipsa vigilaret nocte, meruit sanitatem recipere, & propriis incedens vestigiis reversa est ad propria, laudans & glorificans Dei omnipotentiam.

[90] [muto 7 annis] Quidam etiam adolescens, per septem annorum curricula, degebat illo in tempore in quadam villa, quam Bradeforde appellant illius loci incolæ: qui similiter ut a parentibus ad hoc templum est deductus, statim soluta sunt vincula linguæ ejus, & profatus est rectis sermonibus; dicens coram cunctis circumstantibus: Redeamus, fratres, ad hospitium; quoniam per beatæ Virginis Etheldredæ meritum, largiente omnia create Deo, curatus sum. Quædam denique puella, a primordio suæ nativitatæ cæca, post transacta decem annorum spatia, illis diebus feliciter est delata ad hæc templi mœnia. Hæc, mox ut ingressa est basilicam, suscipit

oculorum medelam; [cæca 10;] & cœpit mirari hujus mundi machinam luculentam ac fulgidam, jubarque solis rutilans quod numquam ante viderat; Deum auctorem rerum magnificans, qui omnia quæ cernebat miranda creaverat. Quidam etiam juvenis, manum habens aridam, [manu arida,] accessit ad sacratissimam hujus almae Virginis tumbam; quam illico extensis lacerti nervulis, me adstante, valuit aperire viribus receptis: quod videntes populi qui aderant, benedixerunt Dominum qui creavit omnia.

[91] Quidam etiam Sacerdos in isto commanebat cœnobio, [& ancilla Presbyteri,] qui propriam compulit servulam in horto colligere olera, Dominica die ante Tertiam. Hæc dum sudem arripuisset ingentem, quatenus properanter Domini sui expleret jussionem; manus ejus tam firmiter adhæsit ligno, quod tenebat avide, & unde herbas evellere desiderabat illicite, ut nullus hominum quolibet conamine stipitem a manu mulieris potuisset dirimere. Quæ dum immenso torqueretur cruciamine, nullum valentes miseræ aliud juvamen impendere, fustem in utraque manus inciderunt parte, sicque permansit annos quinque. Quibus expletis, rotante cæli cardine, [ob Dominicæ violationem punita] contigit nos convivaturos quadam die ad domum prædicti Sacerdotis convenire. Quam dum conspexissemus cruciari ultra modum, facturam Dei perire condolentes nimium, concordi voto ad convivantem diximus Presbyterum: Antequam sumamus cibum, pariter ducamus ad istud hanc mulierculam templum; suppliciter deprecantes omnium Auctorem creatorum, quatenus ei dignetur misereri, per gloriosum sanctæ Virginis Etheldredæ interventum. Qui respondens omnibus, [atque ad tumbam curata.] gaudens dixit Fratribus: Omnipotens Deus pro tam utili consilio vos collocet in cælesti regno, ubi Sancti fruuntur lumine perpetuo. Qui basilicam ingressi, mox ut rogaverunt Dominum, de manu extensa mancipii prosiliit lignum,

quod jam carne consumpta adhærebat compagibus ossium: sicque mulier divinum percepit medicamentum, & cætus Clericorum regressus est ad convivium, gratias ac laudes referens Salvatori Christo.

CAP. XLIV

[92] Quapropter te moneo, Magister, ut ab audacibus & illicitis inchoamentis prophanter cesses. [Ille nihilominus propositi tenax,] Quodsi sermonibus meis credere nolueris, condigna in primis morte morieris, ac deinde suppliciis condemnatus sempiternis infeliciter, perpetuis cruciatibus subjacebis, vermibusque tartareis ac infernalibus incendiis. Qui bis ac ter commonitus a prudenti sene, noluit cessare a scelestissimo conamine: sed convocavit quatuor juvenes ex Clericali Ordine, quos facile conduxit in ruinam ac condemnationem perpetrato crimine. * Erat namque in arca qua quiescebat Virgo sancta, quædam rimula, [accedit ad rimam, olim a sacrilego Normanno factam,] quæ (ut nobis quidam senex retulit, quod ab ipsis Sacerdotibus qui hæc viderunt didicit) a Paganis Christi culturam dissipantibus facta fuerat. Namque Normanni, crudeles populi, olim, quemadmodum Anglorum plurimas atque Francorum provincias, deprædaverunt Elgicam nihilominus insulam. Qui postquam omnem Clerum, Sanctimoniales, ac populum ferro & igne depopulati sunt, pueros atque senes crudeli morte perimentes, adolescentes captivos ac juvenes ad extraneas duxerunt regiones. E quibus unus immanis Normannus, ausus est accedere ad sepulcrum Virginis egregiæ, qui exiguam manu ferens bipennulam, ter quaterque marmoream in qua jacebat percutiens cistam, sperans immensam invenire pecuniam, confestim ut exiguam fecit fenestrellam, oculos amisit & vitam. Ex ipsis denique Clericis, qui ex Elgico deprecati sunt cænobio, post aliquantos annos, octo ad ipsum repedaverunt locum. E quibus aliqui jam in decrepita

ætate provec̄ti, transcur̄sa multorum cur̄ricula annorum retulerunt seni præf̄ato eo tempore adolescentulo, sicut scriptum est in hoc codicillo.

[93] [& per eam palpat corpus, aliique post eum:] Quid plura verbis prosēquor superfluis? Ad hanc Presbyter infelix cum scelerum sodalibus accessit, qui accipientes surculos marathi unde fuerat cooperta totius superficies pavimenti, quosque ponentes in sarcophagi foramine, post suum Magistrum omnes ausi sunt palpare corpusculum sanctæ Virginis. Tunc Sacerdos ait: Nunc remoto ambiguitatis scrupulo indubitanter scio, quia adhuc in hoc tumulo requiescit sacra Virgo, sic integra permanens carne. Tunc senex, qui ante prohibuit, ad eum dixit: In proximo plus debes scire, quod percussus jacebis Dei ultione. Qui rursus ait, flocci pendens vaticinia senis; Modo volo videre, si vestes ejus etiam nunc permanent integræ. Qui candelam cohærentem virgulæ per foramen immisit arculæ, [ardente supra vestes incombustas candela nil motus,] quæ beata continebat membra Sanctæ: sed plus intus nequivit adspicere, quam si foret cæcatus utroque lumine. Verum ardens candela (ut perhibent) cecidit supra Sanctam, & tamdiu ardens super sacras mansit vestes, donec tota concremata est, eas contingere flamma metuente. Cuncti tamen qui aderant lumen candelæ prospiciebant, quod per foramen de sepulcro exhibat; & quidquid intra latebat cremari pertimescentes, dixerunt Sacerdoti totius criminis auctori; Melius foret te non fuisse natum, quam committere scelus tantum. Quia nec ideo cessavit a malo diræ mentis proposito: [violenter eas arripit, ex iisque particulam abscindit;] accipiens namque partem virgæ, acuit eam in uno capite, quod rursus findens cultelli mucrone, infixit vestibus Virginis sanctissimæ, quater quaterque in gyrum complicans, toto conamine omnium qui aderant, ad foramen usque pertraxit: & quia nullam læsionem habebant, mirari cœpit. Qui confestim ingentem

machæram arripuit, & exiguam exinde particulam dæmonum suasionem incidit, ceteris sodalibus, quatuor videlicet prædictis juvenibus, ipsam vestem sursum trahentibus & omni virtute retinentibus. Quæ, postquam sceleratorum contactu est violata, ita ab immundis eorum manibus est subtracta (sicut retulit Presbyter, qui hujus criminis fuit particeps) quasi eam infra tumbam duo fortissimi milites retraherent, & quasi ipsa adhuc Virgo sancta vivens eis diceret; Nec Dei, nec meam habeatis gratiam, quia ausi estis corrumpere sindonem meam.

[94] Quid multa? Mox ingens pestis arripuit domum illius Sacerdotis, quæ conjugem ejus ac liberos omnes cita morte percussit, [sed mox punitur sua & suorum cita morte,] totamque progeniem funditus extirpavit. Ipsum quoque, ad alterum commigrantem locum, post paucos dies deduxit in infernum, quoniam non purgavit per pœnitentiam scelus commissum. Sed & de ipsis quatuor fautoribus divina ultio peremit duos ocius; [uti & socii duo,] tertius, cum esset institutus officiis litteralibus, Ecclesiasticis, ac Sacerdotalibus, ita protinus in amentiam versus, quidquid scivit est oblitus, quasi nihil didicisset penitus; & adhuc vivens luit pœnas de tam grandi facinore, [tertius amens fit:] quoniam per singulos menses perdit sensum, mentis vigore deficiente, luna ætatem, quam tum habebat, repetente. Quartus vero fuit prælibatus Presbyter Alfelmus, qui & ipse gravi ægritudine correptus, [quartus a paralyti] ferme per octo menses mansit paralyticus; donec parentes mæsti ac dolentes, quibus erat unicus, detulerunt eum cum plurimis muneribus ad beatissimæ Virginis corpus. Qui dum ibidem ipsa vigilarent nocte, promittentes per Sacramenta satisfactionem, meruit eorum æger recipere sanitatem, [Sancta invocata sanatur.] per Virginis almæ Etheldredæ intercessionem; & mane glorificantes cosmi Redemptorem, læti reversi sunt ad eorum mansionem. Ecce quid infideliter dubitantis temeraria generavit

præsumptio; ecce quid injusta juste promeruit actio. Habeant ex hoc quilibet sacrarum indigni attrectatores Reliquiarum, quia non nisi cum cordis munditia & humilitate id debent præsumere.

CAP.XLV.

[95] Sed nec quidem ecclesia sic, ab iniquorum cessavit Presbyterorum dominio, [Mansit autem ecclesia sub Canonicis] verum sub eorum naufragosa gubernatione, usque ad duodecimum regni gloriosi Regis Edgari annum, fluctuabat. * Egregius quoque Rex Anglorum præfatus Edredus decimo anno regni sui ægrotavit & mortuus est: cujus frater, dico Edwinus, Regis scilicet Edmundi & sanctæ Edrignydræ Reginae filius, regnum suscepit; quatuor annis regni peractis defunctus est, & Wintoniæ in monasterio novo est sepultus. Cujus regnum suus germanus Edgarus, ab omni Anglorum populo electus, anno ætatis suæ sexto decimo suscepit (& ipse de genere Kinegilsii eximii Regis, qui primus Westsaxonum Regum fidem Christi a S. Birino percepit) a B. Dunstano decenter institutus, Regno Anglorum leges justas constituit, [usque ad 12 annum Edgari R.] regnoque tranquillissimo omni tempore potitus est: destructas quoque ecclesias renovavit & ditavit, abjectis ex cœnobiis Clericorum nœniis, ad laudem Dei monachorum & sanctimonialium catervas aggregavit, sicut & sequente docetur opere. Nunc his finem imponentes nimiam prolixitatem devitavi; tempus enim est ut sequentis libri ordinetur initium, & ut loquendi vires interim per silentium reparentur.

ANNOTATA G. H.

Locum hunc restituo ex Epitome Cottoniana apud Whartonum pag. 602 licet Mss. sic haberent: Accipientes sacculos marathi, quibus compta.... post triduum omnes magistri: quæ nullum sensum faciebant.

Mabilio quantum, melius ecgraphum nostrum quantam, & Epitome Cottoniana simpliciter quam, forte autem intelligitur novi-vel pleni lunium, quibus recurrentibus gravius affligi solent ii quos Lunaticos vocant, puta epileptici aliique similes.

Edgarus incepit regnare anno 955.

S. Birinus colitur 3 Decembris.

LIBER SECUNDUS.

De restauratione & statu ecclesiæ S. Etheldredæ sub Abbatibus, ejusque secunda translatione.

PROOEMIUM

Ejusdem Thomæ Monachi Elyensis.

[1] [Collecturus in hoc libro veteres chartas,] In præcedente monstratum est opere, qualiter in Ely S. Etheldreda, & post illius sequaces fabricaverunt, sive illic Deo complacentes vixerunt, vel a quibus locus ille fuerat desolandus, siquidem apparet. Tandem importune compellentibus me quibusdam ex nostris, ne ab incepto vacarem, sed gesta nostræ Insulæ, ut sponderam, exequerer. Et nunc in tanto negotio, licet minus sufficiens inveniar, viribus ac sensibus pusillus, tamen advocatricis meæ Etheldredæ confidens solatio, excusso aliquando torpore, sic ad rogata exequendum festino; & in unum congesto volumine explicare, seu majora, seu minora, [de vulgari Latine redditas,] ut res expostulat, præsertim qui locum restauraverunt, & illorum testamenta, quæ vix & maximo cum labore exquisivi, & ea de vulgari in Latinum commutavi: sed singula in diversis sparsa locis demum collegi. Quæ cum multorum testimonio inserta; minime cognoscantur etiam nobis, compendia aliis porrigimus:

nam dulcis sæpe & grata cognitio est, etiam nota relegere, ac gestit animus in aurem replicari.

[2] Et cum Gentilium figmenta vel Stoicorum deliramenta summo studio videamus composita, [itaque suppleturus quæ desunt Vitæ S. Ethelwoldi,] & publice celebrata; operæ pretium est Sanctorum facta memorari, quorum merito sanctitas refulsit: ex quorum collegio Domini Confessor Ethelwoldus, doctrina & sanctitate extitit: qui ecclesiam nostram a Danis destructam restauravit, magna illic & digne memoranda gessit; quæ non plene in libro a Vitæ illius exarata sunt: quæ dum vir egregius & prudens, Herivæus, [proponit sequi simile opus Herivæi Episc.] primus Elyensis Episcopus, ut relatu digna compererat, de Anglico in Latinum transferri fecit; sicque opere expleto, librum de terris S. Edelwoldi nominavit: constat autem iste liber de tempore monachorum prospera eorum sive adversa plene denuntians.

ANNOTATA D. P.

Librum hunc Mabilio edidit Sec. 5 Benedictino pag. 606 pro 1 Augusti auctore (ut videtur) Wolstano Monacho, S. Ethelwoldi discipulo, ex Ms. cænobii Uticensis in Gallia, ubi caput 23 de hoc argumento sic habet: Non solum in finibus Orientalium Saxonum, verum etiam in remotis partibus Britannicæ, sanctus Antistes Adelwoldus, ad Dei omnipotentis servitium Monachos aggregare curavit. Est enim quædam insula famosa, in partibus Orientalium Anglorum sita, paludibus & aquis in modum insulæ circumdata, unde & a copia anguillarum, quæ in eisdem paludibus capiuntur, Elige nomen accepit: in qua regione locus omni veneratione dignus habetur, magnificatus nimirum Reliquiis & Miraculis S. Etheldredæ, Reginae, & perpetuæ Virginis, ac sororum ejus; sed in ipso tempore erat destitutus & regali fisco deditus. Hunc ergo locum famulus Christi, pro dilectione tantarum Virginum,

magnopere venerari cœpit: datoque pretio non modicæ pecuniæ, emit eum a Rege Eadgaro, constituens in eo Monachorum gregem non minimum; quibus, ordinavit Abbatem Brithnodum, Præpositum suum; & ejusdem loci situm monasterialibus ædificiis decentissime renovavit; eumque terrarum possessionibus affluentissime locupletatum, & æternæ libertatis Privilegio confirmatum, omnipotenti Domino commendavit. Hoc brevi compendio totum fere continentur, quod præsentī libro faciendum suscepit Thomas ad singularia quæque descendens. Restrictior tamen est primo hoc capite quam postea fuit librum miraculorum scribens, & initium sumens a restauratione Elyensi: quare inde potius ipsum hic dedi, additis [] per quæ discernantur amplificationes a texto contractiori.

CAPUT I.

Restauratio monasterii Elyensis & libertas, Regis Edgari privilegio munita.

[3] Restat nunc scribendum de reparatione Elyensis insulæ [quod eximium & excellens fuisse arbitror inter innumera signorum beneficia, [Elyense monasterium.] quæ Dominus per venerabilem suam Virginem Etheldredam operari dignatus est; quomodo Regum Anglorum Edgarus potentissimus, divino admonitus oraculo, ecclesiam de Ely restauraverit, muneribus adornaverit, possessionibus ditaverit, æternæ libertati donaverit, totum denique Deo commendaverit; cujus frequens eversio, Paganis olim irruentibus, locum sine cultu, per centum annos uno minus, occisis effecit cultoribus. Qui locus aquosus, piscosus, nemorosus & ferax cum utile & quietum videatur præferre habitaculum;] primam meruit monasticæ disciplinæ habere magistram, [cui prima Abbatissa præfuit S. Etheldreda,] sanctam & venerabilem gloriosamque Virginem ac Reginam Etheldredam: [quæ monasterium

Ancillarum Dei constituens, alterum ibi locavit paradisum; cælumque terris & cælo terras ingerens, sic locum loco mutavit, ut alterum alteri insigniret, dum alter alterius cives possidet. [huic successerunt ejus soror S. Sexburga,] Cui successit in spirituale magisterium spiritualis Mater, soror ejus S. Sexburga, uxor Erconberti Regis Cantuariorum, & mater sanctæ Virginis Ercongotæ: illique successit altera filia ejus Ermenilda, uxor Wlferi Regis Merciorum, & mater S. Werburgæ Virginis. [neptis S. Ermenilda,] Ermenilda vero ad Christum de carne assumpta, filia ipsius jam dicta Werburga monasterium Elge suscepit regendum, [proneptis S Werburga,] ut ex antiquis scriptis collegisse memini. Post cujus decessum beatæ Matres & feminæ, quarum nomina solius Dei novit scientia, nobis autem prorsus incognita, sub vitæ regularis observantia, locum in honore & sanctificatione servaverunt, [& aliæ usque ad tempora Danorum.] usque ad Danorum tempora: qui inibi habitatricibus partim peremptis, partim fugatis, habitacula subruerunt.] Cujus loci desolatio, antiquæ religionis præferens exterminium, de cælesti libertate in humanam servitatem transierat; & usque ad tempora Regis Edgari regio fisco serviebat. [Verum Deus, qui omni tempore, & omni rei suam providet congruentiam; nec locum sub contemptu, nec Sanctus passus est diutius esse sine cultura: sed gloriam ibidem quiescentium publicans per famam virtutum, & Regem tempori & Episcopum Regi, & utrumque suæ dispositioni aptissimum suscitavit. Ille ergo Edgarus, Angliæ Rex pacificus; & iste Ethelwoldus, Winthoniæ Pontifex eximius, diverso quidem officio, sed pari voto in lege Dei ambulantes; non minus Religioni quam dominationi totam patriam subjugarunt: ille imperando, iste prædicando. In quibus aptissime sibi respondebant, [S. Ethelwoldus Ep. locum obtinet a R. Edgardo,] & Regnum & Sacerdotium: dum quod alteri placeret, alter roboraret, & de omni statu rerum collato consilio neuter dissentiret, sed uterque consentiret. Hac itaque Regis sui gratia magnificus

Episcopus Edelwoldus sublimatus, totum spiritus sui robur ad variam sanctitatis operationem accinxit; nunc nova incipiens, & perficiens; nunc ab aliis cœpta, sed non perfecta consummans; nunc destructa diversis in locis cœnobia reformans.] Cujus tempore Elyense cœnobium, miraculis famosum & Reliquiis gloriosum, sed ut publicum monasterium, sine cultu & reverentia, omni transeunti patebat.

[5] Duo autem de magnatibus Regis, scilicet Sigedwoldus Episcopus, [negatum duobus qui sibi eum ambiebant:] natione Graecus; & Thurstanus genere Danus, visa loci habitudine, magis eum cupiditate quam devotione petiverunt: cumque pari ambitione decertarent, & bis inter eos de impetratione frequenter versaretur; ne alter de alterius contemptu insultaret, vel obtentu invideret; medium se interjecit quidam, qui erat Regi a secretis, nomine Wlstanus de Dalham. Et hic divino magis instigatus nutu, quam humano ductus affectu, ne alteri eorum cederet avarae petitionis effectus, Regem hac oratione convenit: Domine Rex, cum tuae saluti tuoque honori atque regno cuncti providere debeamus, nemo nostrum consulit istorum petitioni esse acquiescendum: locus enim sanctus, & celebris, & talibus indignus possessoribus: cujus antiquam dignitatem (ne ignoranter peccare cogaris) paucis tibi si jusseris, expedire non differam: exposuitque Regi per ordinem loci dignitatem, & Reliquiarum sanctitatem, & quaecumque alia, vel per Bedam descripta, vel per famam divulgata, Regem eatenus latuerunt. [Tantoque pondere Spiritus sanctus Regis animum sapientis viri compunxit eloquio; ut cupidæ possessionis neuter cupidorum possessor haberetur; sed unam eandemque repulsam pateretur, & invida avaritia, & amara invidia.

[6] Succisa igitur præsumptuosa impetrandi fiducia, illico gloriosus Rex Edgarus, [& restaurandum suscipit,] accito

B. Edelwoldo, de parando Elyensi cœnobio cum eo contulit; dicens sibi voluntatem inesse de conveniendis ibidem Fratribus, quorum obsequio summus Dominus & sanctæ Reliquiæ digna veneratione colerentur; pollicensque se idem cœnobium terris ac donis, & æternæ libertatis privilegio ditaturum; petiit ut ille vir Dei, tanti propositi cooperator existeret, & de constituendis ibi Monachis suam secum operam conferret. Intellexit itaque vir Dei, quod Spiritus sanctus operabatur in Rege: gratiasque agens Deo, in cujus manu corda sunt Regum, opus bonum maturare non distulit, sed prædictum cœnobium diligenter renovavit: Clericis expulsis, c Monachos ibidem congregavit, & Brithnothum eis Abbatem ordinavit; multasque terras, [atque locupletat fundis emptis & dono acceptis.] tam per se emptas a Rege, quam ab ipso Rege gratis datis, cum donis & ornamentis variis, atque regiæ auctoritatis privilegio confirmatas, Deo ac S. Edeldredæ totum commendavit: alias [Col. 0524E] quoque terras quamplurimas ab aliis emptas ecclesiæ adjecit, quas per singula numerare otiosi negotii est d. Contulit etiam ecclesiæ nonnulla ornamenta, cappas videlicet plures, sed unam insignis operis. Dedit etiam in auro & argento multa pretiosa ac magna, quæ temporum vicissitudine & infortuniis ab ecclesia distracta penitus consumuntur.

[7] Haud multo post hæc Pontifex B. Ethelwoldus, cum reverentia sæpe nominandus, [Redimit etiam ab Edgardo R. jus totius insulæ,] repletur Spiritu sancto, providens & præcavens in futurum dolosa mala, quæ per vicissitudines rerum & permutationes regnorum oriri solent in terra; iterum accessit ad Regem Edgarum; & facta cum eo conventionem, de integro emit ab eo totam adjacentem regionem prædictæ insulæ; scilicet viginti hidas e terræ, quas Rex infra Insulam habuit; sed & dignitatem & socam f septem hundredorum & dimidii; duorum videlicet infra insulam, quinque vero in provincia Orientalium Anglorum,

& quinque hidas apud Meldeburne, & tres hidas cum dimidia apud Hernungeforde, & duodecim [Col. 0524F] hidas apud Nortwolde; datis mutuo sexaginta hidis, quas ipse dono Domini sui Edelstani Regis apud Hertingeham habuerat; datoque instar centum librarum pretio, cum aurea Cruce mirifico opere polita Reliquiisque referta: quam gloriosus Rex, in munimentum donorum suorum & loci libertatem, cum Texta g mirifico super altare S. Etheldrede, in Ely gratanter obtulit. Has igitur terras a Rege emptas, cum omnibus regiis consuetudinibus & cum privilegio eterne libertatis corroboratas, S. Ethelwoldus Deo & S. Etheldrede, obtulit, [ejusque diploma obtinet,] sicut subsequens Regis privilegium declarabit, quod idcirco hic ponendum videtur, ut cunctis liqueat quanta firmitate Dei fundamento suo innitatur h.

[8] Omnipotentis Dei, cunctorum scepra regentis moderamine Regum, imo totius seculi creatureque cuncte, indissolubili regimine eque gubernantis habenas, nutu & gratia suffultus ego Edgarus, Basileus dilecte, insule, Albionis, subditis nobis sceptris, Scottorum Cambrorumque ac Britonum & omnium

[Page 525]

[Col. 0525A] circum circa regionum quieta pace perfruens, [quo idem ad Dei cultum servandū sollicitus;] studiosius & sollicitius de laudibus Creatoris omnium occuper addendis; ne nostra inertia nostrisque diebus, plus eque servitus ejus tepescere videatur; sed greges Monachorum & Sanctimonialium hac nostra tempestate ipso opitulante, qui se nobiscum usque in finem seculi manere promittere dignatus est, ubique in regno nostro, desertis monasteriis antiquitus Dei famulatu deficiente, nunc reviviscente, assurgere cupimus sub sancti Benedicti Abbatis regula viventes: quatenus illorum precatu & vigente religione & sancta servitute Dei nos ipsum

pacatum Rectorem habere queamus. Unde frequentes monitus venerabilis Edelwoldi Episcopi corde tenus pertractans, cupio honorare hoc privilegio rebusque copiosis monasterium, [narrat quomodo restitutum monasterium sit,] quod in regione Ely situm, dignoscitur antiquitus S. Petri Apostolorum Principis honori dedicatum, decoratumque Reliquiis & miraculis almæ Virginis Etheldredæ, cujus vita venerabilis modis modernis in historia Anglorum promitur; quæ etiam incorruptibili corpore, hactenus condita mausoleo marmoreo albo perdurat. Locus denique, deficiente servitio Dei, nostra ætate regali fisco subditus erat: sed a secretis noster Edelwoldus, Deique amator, diœcesi Wintoniensis civitatis [Episcopatu] fungens, datis nobis sexaginta cassatis, in villa quæ ab accolis Heartingas nuncupatur, [suo consilio & auxilio,] mutavit locum prædictum cum appendiciis ejus. Augmentansque mutationem, tres villas, quæ his nominibus vocitantur, Meldeburna, Earnungaford, Northwolde; & ipse illico Monachos, meo consilio & auxilio, Deo fideliter regulari norma servientes, perplures inibi collocavit: quibus Brithnothum quemdam, sapientem ac bene morigeratum virum, Præpositi jure præfecit.

[9] Cui affectui admodum ego congaudens, & lætabundus præ amore Christi & sancti Petri, [ejusque dotem auget de suo,] quem sub Deo patronum mihi elegi, & sanctæ Etheldredæ Virginis Deo Dilectæ & ejus prosapiæ sanctæ illic quiescentis; & pro animabus Patrum meorum Regum antiquorum, augmentare largiter mutationem illam his donis, testibus consiliariis meis, volo; hoc est decem millia anguillarum, quæ omni anno in villa, quæ Wellan dicitur, pro expeditione redduntur Fratribus ad victualia, modo & deinceps concedo: & intra paludes causas seculares duorum centuariatum & extra paludes quinque centuariatum in Wicamlawan in provincia Orientalium Saxonum, benigne ad fratrum necessaria sanciendo

largior: quin etiam omnes causas seu corruptiones transgressionum justæ legis in sermonibus secularibus omnium terrarum sive villarum ad monasterium prædictum rite pertinentium, [& stabilit libertatem,] & quas in futurum ævum Dei providentia loco præfato largitura est, sive emptione seu donatione, aut aliqua acquisitione stent causæ seculares, emendandæ tam clemente examine Fratrum, loco & manentium victui & vestitui necessaria ministrantes. Adhuc insuper omnem nummum reipublicæ, in Provincia Granteceaster Fratribus reddendum jure perpetuo censeo. Et sit hoc Privilegium liberum quasi munus nostrum, Deo devote oblatum, & sanctis ejus prædictis ad remedium animarum nostrarum, sicuti præfati sumus, ut nullus Regum nec Principum aut ullius ordinis quislibet præpotens, imposterum obstinata tyrannide aliquid horum infringere præsumat; si non vult habere omnipotentis Dei maledictionem, & Sanctorum ejus & meam & patrum meorum, pro quibus ista omnia libera haberi volumus aeterna libertate in æternum. Amen.

[10] Hoc Privilegium hujus donationis & libertatis fecimus scribi, [anno 970;] anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi nongentesimo septuagesimo, Indictione tertia decima anno regni mei aequæ tertio decimo, in villa regali, quæ famoso vocabulo a solicolis Wlfamere nominatur; non clam in angulo sed sub divo palam; evidentissime scientibus totius regni mei Primatibus.

Quorum quidem nomina hic infra inseri ad testimonium imposterum mandatur. [subsignantibus, post Regem quidem]

Ego Edgarus Rex animo benigno hoc largiendum Deo concessi & regia sublimitate corroboravi.

Ego Dunstan Archiepiscopus corroboravi. [Archiepiscopis]

Ego Oscitel Archiepiscopus, consolidavi.

Ego Ethelwold Episcopus, confirmavi. [& Episcopis;]

Alfstan, Episcopus consignavi.

Ego Osulph Episcopus confirmavi.

Ego Wlfrick Episcopus adqueivi.

Ego Minsyge Episcopus corroboravi.

Ego Alfunold Episcopus confirmavi.

Ego Alfunold Episcopus consolidavi.

Ego Oswold Episcopus adqueivi.

Ego Byrsthelm Episcopus confirmavi.

Ego Æadlin Episcopus consignavi.

Ego Alfric Episcopus consolidavi.

Ego Colfsige Episcopus corroboravi.

✧ **Alfrid regina.**

Alfric Abbas. Astyis Abbas. Osgar Abbas. Alfstan Abbas. Æthelgar Abbas. [post Reginam vero, Abbatibus,] Cynneward Abbas. Burceytell Abbas. Æaldred Abbas. Ordbright Abbas. Siferd Abbas Martin Abbas.

✧ **Æthelstan Dux. Alphere Dux. [Ducibus] Alfeag Dux. Ordgar Dux. Athelwyne Dux. Ostar Dux. Malcolme Dux. Birhtnocht Dux. Eadulf Dux. ✧ Birhtfed y iñ. Eanulf iñ. Alfunne iñ. Ethelneard iñt. Wulstan in. [& Primatibus**

Regni.] Alfuneard iñ. Alfune iñ. Nulfgeat iñ. Osulp iñt.
 Osweard iñ. Leofa iñ. Birhric iñ. Allfige iñ. ✱ Wlff iñ. Asulff
 iñ. Heanric iñ. Hringulf iñ. Leofran iñ. Ffrana Sigerd iñ.
 Leofric iñ Eadric iñ. Wulfold iñ. Alffige iñ. Hroold iñ. ✱
 Durstan iñ. Ofgod iñ. Gota iñ. Ffrithegiste iñ. Durferd iñ.
 Durgod iñ. Offerth iñ. Oskytell iñ. Syserthe iñ. Durkytell iñ.

[11] His igitur testibus & aliis compluribus, de omnibus
 Dignitatibus & Primatibus Regni mei, hæc quoque
 constituta & peracta noscuntur: [Eadem Anglice
 redduntur,] quod etiam nostra usitata sermocinatione
 describi mandavimus hac eadem schedula, quo possint in
 auribus vulgi sonare, ne aliqua scrupulositate admisceri
 videantur; sed regia auctoritate seu potestate nobis a
 Deo donata omnis contradictio funditus annulletur. Gode
 almig nam &c. id est Dei omnipotentis nomine unde
 apparet ex ipsomet originali, ubi ad longum etiam
 Anglicana versio descripta habebatur, hæc esse
 transcripta. In chartulario habentur ejusdem Regis
 chartæ aliæ duæ; [Aliæ duæ ejusdem Regis chartæ.] una
 super villam de Lintune, seu potius ut in textu, Ætlintune,
 quæ incipit: Universa enim seculorum patrimonia incertis
 nepotum heredibus relinquuntur; & omnis mundi gloria,
 appropinquante vitæ termino, ad nihilum redacta fatiscit.
 Idcirco terrenis [rerum] caducarum possessionibus,
 semper mansura æternæ patriæ emolumenta
 adipiscentes, Domino patrocinate lucremur. Quamobrem
 &c. Altera est super villam de Stocche, & incipit Flebilis
 fortiter detestantes titillantem seculi piacula. Charta
 utraque, principio & fine, adeoque & temporis nota omni
 caret, uti & cetera in eodem chartulario relata
 Instrumenta.

ANNOTATA D. P.

Quæ sequuntur ita breviter perstringuntur initio libri 2. Cujus etiam Regis tempore B. Ethelwoldus egregius Pontifex, ut lucerna ardens & lucens, in populo Dei fulgebat: qui cum ornamentis omnium virtutum bonorumque exemplis operum præditus esset, & ecclesiam Dei regendam suscepisset; non solum rector strenuus, sed etiam fundator cœnoborium plurimorum extitit. Alia siguidem a fundamentis incipiens, alia quæ destructa sive destituta erant, diligenter restaurando innovavit, familiamque summi patris familias sub norma sanctæ conversationis in omnibus locavit. Inter quæ & Elyense &c.

Rursus ibidem sed breviter sequentia: quod ut Rex audivit, fervore divino accensus est; & supradictis viris dare quod petierant, non solum denegavit; verum etiam eundem locum se magnificaturum dicebat. Plenius itaque ex libro miraculorum accipe cetera.

In Chronico Abbatum dicitur, quod Clericos quidem in Monachilem habitum suscipiendum consentientes, in Monachos suscepit; renuentes, de monasterio expulit.

Additur in libro miraculorum, cum proprio alibi contineantur volumine. In hoc ipso scilicet libro 2 cujus solum initium, his interjectis interpolatum, nunc in lucem damus, reliquarum chartarum & possessionum editionem alteri loco ac tempori reservantes. In eodem quoque miraculorum libro, omissis sequentibus, transitur ad chartam Regis Edgari, ut Regis magnificentia legentibus innotescat.

End Notee Hida dicitur terra, unius aratri culturæ sufficiens per annum, alii jugerum & carrucatam terræ appellant: de qua voce plenissime Cangius in Glossario &, quem is pro parte describit, Spelmannus.

Ex instituto Regis Alvredi Anglia tota in Comitatus, hi vero dividuntur in Hundreda id est centum villarum districtus, quos Regis ipsius Charta Centuariatus vocat; in quibus dignitas & soca id est jus Curiae habendæ, sive justitiæ faciendæ, competit ei cui Rex concesserit. Vide prædictos Spelmannum & Cangium.

Scilicet Textu Euangeliorum ad Missas solennes, uti etiam nunc in monasteriis & ecclesiis antiquis habentur.

Interim omittit ipsum librarius Duacenus, quia jam illud scripserat in libris miraculorum: unde ipsum hic damus collatum cum Monastico Anglicano pag. 93.

Cassatus seu Cassata, terra uni familiæ alendæ sufficiens, cum casa id est domo (unde nomen sumptum) idem quod Hida.

Præpositus hic dicitur pro Abbate.

In Monast. Angl. Wichelawe.

Grantecestria medio ævo dicta, est Cantabrigia, vulgo Cambridge, Comitatus a se dicti adeoque & Insulæ Elyensis in eo comprehensæ metropolis.

Operæ pretium fuerit hujus villæ situm ab Anglicæ antiquitatis curioso investigari.

Hactenus etiam Monasticum, in quo subscriptiones omittuntur.

S. Dunstanus Cantuariensis Archiep. colitur 19 Maji, ubi Acta ejus vide. Obiit anno 988.

Oskitellus, Archiep. Eboracensis, sedisse annis 16, & 971 decessisse, dicitur.

Alfstanus, Episc. Londinensis ab an. 966 ad 996, juxta Godwinum.

Videtur esse Episcopus Lichfeldensis, Godwino 26, & Winsy ab eo nominatus, post annum 966, quo adhuc vivebat ejus decessor Kinsy.

S. Oswaldus Wigorniensis, & post S. Dunstanum Cantuariensis colitur 29 Febr. ubi Vitam dedimus: prolixiorem aliam ex Chronico Rameseyensi addit Mabilio sec. 5 Benedict.

Brithelmus Lincolniensis Episc. Godwino præteritus, ex S. Dunstani Vita nobis innotuit: alii aliunde innotescent, ac forte ex Anglia Sacra sive Ecclesiastica, cujus jam duos Tomos habemus editos ab Henrico Warfono an. 1691.

Elfricus, Abbas S. Albani Cantuariæ, an. 993 factus fuit Archiepiscopus. Ceterorum Abbatum monasteria quærere operosius non vacat.

Iñ. Videtur mihi poni pro interfui, quod vero Regina aliique nonnulli habeant suo nomini præfixam ✕, eo factum puto, quod illitterati cum essent, aliena manu nomen scribere debuerint.

Monasticum propter omissas subsignationes sic prosequitur: Hæc quoque constituta etiam nostra usitata sermocinatione describi mandavimus.

CAPUT II.

De aliis fundis per S. Ethelwoldum monasterio acquisitis & Brithnodi primi Abbatis acta.

[12] Postquam B. Ethelwoldus præfatum cænobium, ut dictum est, renovarat; [Silvam a Rege ad usus cænobii

donatam,] gloriosus Rex Edgarus, sicut pollicitus erat locum venerari ac dilatare cœpit, cupiensque adimplere votum suum, quadraginta hidas terræ, in pago qui dicitur Hethfelde, quas vir potens quidam, Ordermerus nomine, & uxor ejus Balde, cum morerentur, ei dimiserunt, Deo sanctæque Etheldredæ cum chirographo obtulit: ut quia saltuosa regio erat, ibi materiam ad opus ecclesiæ, satisque lignorum ad suos usus explendos Fratres inde habere possent. Hanc igitur terram quamdiu Rex vixit absque calumnia Fratres habuerunt: defuncto autem Rege, perturbatoque statu a regni ac rupto fœdere terræ, surrexere viri potentes, videlicet Egelwinus, qui cognominatus est Alderman, quod intelligitur Princeps sive Comes, [eo mortuo amissuri Monachi,] & fratres sui; terramque illam calumniati sunt, dicentes, quod pater eorum Edelstanus Alderman, pro patrimonio suo quod erat in provincia quæ dicitur Cevene illam terram cambierat: sed Rex Edgarus per violentiam utraque terra eum privaverat. Enarrata ergo ac ostensa sua calumnia, calumniatores prævaluerunt; postpositaque sanctæ ecclesiæ reverentia, eamdem terram invadentes sibi vendicarunt. Videntes autem Fratres se nullatenus illam terram absque magno detrimento potuisse dehabere, utpote alias non habentes silvam unde usus suos explere possent; [injuriam facto cambio redimunt.] requisiverunt prædictum Egelwinum; & facta cum eo conventionem, sæpe dictam terram scilicet Hethfeld, mercati sunt ab eo, dantes pro ea duas terras, quas Wlstanus de dalham cum moreretur S. Etheldredæ dedit, videlicet triginta hidas in Hemmugeford, & sex in Winmugetune; addentes etiam apud Gillinque quinque hidas, quas Wlwinus Cocus & uxor ejus Ælfled multis modis, teste populo, per transgressionem amiserunt. Acta sunt hæc in loco qui dicitur Glothhere, coram Alfero Alderman & Adelwino ac Hlurico Child, quod intelligitur puer, & coram tota gente quæ cum eis erat. Ut autem hæc conventio firma &

insolubilis esset, Ægelmerus Child, & Alwoldus, duo Optimates Angliæ, fidejussores ac testes hujus rei erant.

[13] Quoniam, sicut Veritas testatur; si quis volens turrim ædificare, [Iisdem S. Ethelwoldus emit Lundune cum appendiciis,] sedens prius computat sumptus qui necessarii sunt, Si habet ad perficiendum; ne posteaquam posuerit fundamentum, & non potuerit perficere, omnes qui vident incipiant illudere ei dicentes; Quia hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare: venerabilisque Præsul Ethelwoldus, Veritatis discipulus, fiduciam habens, non in auro nec in argento, sed in Domino Jesu Christo; opus quod cœpit, consummare diligentius studuit, & ut præfatum monasterium dilataret, terras innumeras acquirere curavit. [Luc. 14. 28.] Mercatus est siquidem a Lenerico de Brandune, filio Ædelferti, duodecim hidas; scilicet manerium quod Lundune dicitur cum appendiciis, videlicet Hille & Nictham & Wilburtum, datis centum aureis & optimo sonipede; reddiditque ei terram de Bessingtune, quam uxor ejusdem Lenerici, Ælfled nuncupata, antea sibi vendiderat. Hæc itaque emptio & conventio, in territorio quod dicitur Cantebrige facta est, coram melioribus ejusdem provinciæ. Postea vero evoluta tempore & defuncto Rege Edgardo, [emptionemque Rege mortuo a calumnia vindicat.] nisus est idem Lenericus, subdola calliditate, omnem conventionem quam cum Episcopo fecerat annullare si posset: sed legales viri, Ædricus Bufus & Leofricus de Berle & Sinerchus Vecors, qui huic rei intererant & testes fuerant, eum convictum reddiderunt.

[14] Sic [servatum est jus], quod ex subsequente privilegio, in virtutis incitamentum & facti sui testimonium Rex jam dictus omni posteritati proposuerat, ne aliqua potestas contra ejus constitutum aliquid auderet: quod non tantum Latina sed & publica lingua scribi, & verenda imprecatione voluit roborari; [Alia plura per eundem

acquisita,] quod utrumque præsentī placuit inserere volumini, quia nec omnibus ipsam regiam chartam vacabat ostendi, nec ab hominibus decebat abscondi: sed quod per illam de illa fieri non potuit, per illud de ipsa innotescere debuit. Sequitur Quomodo B. Ethelwoldus emit septem hidas in Stretham. De aliis deinde pluribus quam triginta possessionibus, tam ab ipso Episcopo & Abbate acquisitis, quam a Rege donatis, longæ subinde texuntur historiæ, ad S. Etheldredam minus spectantes: quibus omissis, Chronico Elyensi pro conclusione addo, quod collectis omnibus terris, quas ipse infra aquas & paludes & mariscum de Ely acquisivit, Deoque & S. Etheldredæ dedit, inventæ sunt sexaginta hidæ. [aut a Rege donata.] Item præfatus Rex dedit S. Etheldredæ quadraginta hidas terræ, in pago qui dicitur Ætfield. Ipse etiam dedit sanctæ Etheldredæ manerium de Sudeburne, eo pacto, ut ipse transferret regulam S. Benedicti de Latino in Anglicum, quod idem Episcopus S. Etheldredæ obtulit. Idem Rex chlamydem suam de insigni purpura, ad modum loricæ auro undique contextam, illuc contulit: de qua infula postea facta est. Dedit etiam de sua capella capsides e & phylacteria, cum nonnullorum Sanctorum Reliquiis, [Abbas Brithnodus] indumentorum quoque insignia. Ex odem porro Chronico accipe Abbatum Elyensium gesta, ab eodem Thoma, si non scripta, certe promissa hoc secundo libro.

[15] Præfatus autem Abbas Brithnodus, a memorato Rege donatus, a beato Dunstano Archiepiscopo, atque Ethelwoldo Wentano Præsule ecclesiæ Elyensi consecratus, gregem Domini discrete atque solícite sub regulari moderamine instituit. Hic erat eximiæ prudentiæ summæque abstinentiæ, & in exequendis negotiis solerter intentus; nunc nova fundamenta jaciens in loco, & rura non modica adjiciens. [facit Sanctarum 4 argenteas imagines] Ipse fecit beatarum Virginum imagines, easque auro & argento gemmisque pretiosissime texuit, & juxta

altare duas a dextris & duas a sinistris statuit: quæ & in Dedicatione Willielmi Regis excrustatæ, & quæque meliora ecclesiæ ornamenta ablata, sola nuda ligna hactenus valent intueri. Item in tempore ipsius Abbatis, Crux Christi loquelas edidit in protectione Monachorum apud Winton dicens, Absit hoc ut fiat, absit hoc ut fiat, videlicet ut personæ intromissæ de ecclesiis expellantur & expulsæ restituantur.

[16] Interim prædictus Abbas tunc ecclesiæ sic virilliter instabat: quam cum summa intentione, [ecclesiam restaurat;] a Danis quondam subversam, ad perfectum erigere laborabat, ex parte enim lapsam, velut novam, non sine grandi labore adimplevit: ac deinde tectis reparatis, quæ fuerant igne consumpta, templum rursus ædificatum, non minus eximium aut eminens quam prius apparuit, tandem deprecatione Fratrum, tam Abbas quam Episcopus Ethelwoldus Dedicationis diem obtinuerunt a beatissimo Archipræsule Doroverniensi Dunstano, tempore assignato die sequenti Purificationis sanctæ Mariæ, cum quo multi Pontifices & ecclesiarum Pastores, ad tam festivam solennitatem celebrandam, convenerunt.

[17] In primis officinas monasterii repleverunt benedictionibus, [& post benedictionem monasterii,] & sua auctoritate locum, & quæ alicujus fidelium largitione ibidem collata fuerant, scripto consignantes, adhibitis excellentissimi Regis Edgari privilegiis, cum quibus universa confirmaverunt. Post hæc Dedicationem inceperunt in benedictionibus dulcedinis, in capite ecclesiae titulum beati Petri Apostolorum Principis ponentes, & in Australi parte memoriam sanctæ Dei Genetricis semper Virginis Mariæ & diem exultabilem solenniter celebrantes, [Dedicationem celebrat 3 Feb.] juxta ritum Dedicationis templi, in hymnis & benedictionibus Domino benedicebant: sicque post sanctarum Missarum veneranda officia edentes &

bibentes in Domino, continuis septem diebus festum agebant; & deinde in lætitia magna unusquisque remeavit ad propria. Idem Abbas transtulit corpus sanctæ Wythburgæ de Derhum apud Ely. Præfatus autem Brithnodus, quia solus ad omnia intendere non sufficit, cum concordia Fratrum, virum honestum ex eis, [Fr. Leonem Præpositum asciscit.] Leonem nomine, sibi commilitonem extrinsecus posuit, & rei familiaris præposituram sibi commisit. Hic sua industria fines regionis Elgæ metiri inchoavit, & quanta auctoritate locus innititur ostendit. Hic etiam fecit Crucem argenteam, quæ Crux Leonis Præpositi nominatur, in qua forma corporis Christi, ingenio artificis cavata, Sanctorum Reliquias Vedasti & Amandi continebat, quam Nigellus Episcopus de ecclesia asportavit.

[18] Memoratus Abbas in hunc modum est martyrizatus. [Anno 981 casu visa Regina, veneficiis suis vacante,] Anno ab Incarnatione Domini nongentesimo octogesimo primo, quodam tempore contigit, Abbatem Brithnodum ad curiam Regis Edelredi, pro ecclesiæ negotiis proficisci Goldesdane per silvam qua Nova-forestam ibat: ubi, ut fertur, ad usus naturæ remotiora loca repetiit, [& dum videri] cavens (ut erat homo simplex & magnæ verecundiæ) undique circumspexit, Regnam forte sub quadam arbore offendit nomine Aelfritham, suis veneficiis vacantem. Quæ eo viso, non absque luctu & pavore ingenti, in talibus se perceptam ingemuit, peritissima vero in arte mechanica, ut fertur, habebatur. Sed vir Domini ex hujuscemodi rebus turbatus nimium, quantocius inde recessit; & ad Regis Curiam deveniens, magnifice susceptus, ecclesiæ suæ negotia citius adimplevit: atque munificentia Regis perfunctus & exhilaratus ad suam redire viam repetiit: [ab eadem prodit metuente.] & ne Regnam, licet abhorrens, declinaret, ad ejus descendit aulam, quam [licet] fortuito ab omnibus vacuum penitus invenit: tamen celeriter Reginæ illius innotuit adventus.

Illā vero petivit, ut cum festinatione ad eam solus veniret; &, quod cum eo de salute animæ suæ nonnulla secrete tractanda habuerit, mandavit.

[19] Cui ingresso plures enormitates lasciviæ nimis favorabiliter & inverecunde locuta est; [frustra sollicitatur ad stuprum;] precibus & promissis illum, veluti sanctum Joseph mulier impudica, si posset incontinentiæ sibi nodis allicere, æstimans fraude maligna Sanctum Dei in scelere secum commisceri: quoniam per ipsum metuerat detegi a malitia, quam illam exercere invenit. Ille viribus & verbis obstat; negat & abhorret. Unde in furorem commota, evocatis ex suo nequam famulatu ancillis, & quia concepit dolorem peperit iniquitatem, beatum virum neci tradere jussit, nolens esse superstitem quem fore dubitavit suorum aliquando scelerum proditorem. Excogitat quomodo illum extinguat, corpore a vulnere reservato immuni, [& clam interfectus,] & non apparente læsione. Admonet eas mucronum copulam in igne ferveri, & sub ascillis sancti Abbatis imprimi usque dum spiritum excutiat. Quo facto clamant intrinsecus, velut tali infortunio pavefactæ. Unde ministri Abbatis, & qui cum illo venerant, accurrunt: Monachi eum subita morte præventum ab eis audiunt & ingemiscunt. At illi ex eventu nimium dolentes, [quasi subito mortuus, ad Ely fertur sepeliendus.] & voces lugubres emittentes, corpus Domini sui vehiculo imponentes, in Ely ad suam detulerunt ecclesiam: & nullum vulneris in eo comperientes indicium, sepulturæ tradiderunt.

[20] Martyrizatus est itaque primus sanctæ Elyensis ecclesiæ Abbas, mulierculæ machinationibus suffocatus, optans magis incidere in manus hominis, [Regina scelerum pœnitens factum prodit,] quam legem Domini derelinquere: cujus anima cum Sanctis omnibus semper regnatura, æterna in cælis promeruit gaudia. De Regina vero sinistrum nemo aliquid vel saltem mutire, sive malum

præsumpsit inferre sermonem. Poterat hoc verbum cunctis latere diutius, nisi quod eadem de suis sceleribus, de suis beneficiis, & nefandis operibus Dei miseratione compuncta, & maxime de interitu gloriosi Regis Edwardi primogeniti sui, quem peremisse confessa est, [& monasterium condit.] palam cunctis suis circumventum insidiis, ut proprius ejus filius Ethelredus levaretur in Regem injuste; pro quo cœnobium sanctimonialium in Werewelle ex suis opibus fecit, ubi omnibus diebus vitæ suæ in luctu & pœnitentia permansit, & quali morte Brithnodum Elyensem Abbatem interfecit, ut præsignatum est, gemens & anxia ostendit: in quo loco tam in rebus quam in possessionibus multa deinde beneficia contulit.

ANNOTATA G. H.

Obiit Edgarus an. 975, 8 Julii, quando pluribus de eo agendum: turbatum autem regnum fuit, divisum in partes Optimatibus; cum meliores ex testamento regnare primogenitum defuncti vellent, scilicet Eduardum II itidem Sanctum; ejus vero noverca Elfdriþa pro filio suo Ethelredo, licet dumtaxat septenni evehendo, satagebat. De quibus vide sis Alfordum in Annalibus, & brevius Baronium ad annum prænotatum num. 11.

Alibi invenio interpretatum hunc titulum Senior Dux: ex vi nominis autem aliud non est: quam late autem pateat Aldermannicæ dignitas, vide apud Cangium.

Mariscus, fundus uliginosus & palustris, qualis est tota regio, quæ pluribus intersecta rivis venit sub nomine Insulæ Ely.

Capsis pro capsâ, etiam in gestis S. Albani apud Cangium occurrit; ut videatur hic Anglorum idiotismus esse.

Dedicationem intelligo coronationem, factam an. 1066 exeunte. Infra num. 29 plenius explicatur quomodo Monachi omne aurum argentumque corraserint ut libertatem redimerent.

Si facta Dedicatio in Dominica, ut præsumere licet, facta fuit anno 978, qui primus a restauratione habuit litteram Dominicalem F: nec enim exiguæ molitionis opus fuit.

De cujus origine & integritate legitur, inquit Auctor, quod Withburga &c. sicut hinc impressum reperies ad ejus Natalem 17 Martii nostri, necnon translationis ipsius plenioram historiam exceptam ex libro Miraculorum mirac. 41: ea hic omittimus. Hæc autem translatio facta an. 974 Dedicationem novæ ecclesiæ præcessisse potuit, nec hoc absurdum videri debet, siquidem anno 4 cœpti operis haud dubie tanta ejus pars absoluta erat, quanta Monachis necessaria erat ad divinum Officium decenter celebrandum.

Coluntur SS. Vedastus & Amandus 6 Februarii, ubi ad §. 9 de Reliquiis S. Vedasti hic locus addi posset.

Locum investigent Angli, nusquam notatum in alphabeticis Spedi ad suam Angliæ Topographiam tabulis.

Argute observat Cangius ex Politiano, unam mirandorum effectricem: atque hinc Præstigiatores forte Mechanicos quibusdam appellatos: ita clarescit quod 29 Aprilis ad Vitam 1 S. Hugonis Cluniacensis num. 16 nos fugit, quomodo cum is Monacho cuidam negasset osculum, hic fassus sit: se Mechanicum esse, & necromantiæ præstigiis inquinatum: quod in Alfritham etiam convenisse, hinc primum discimus.

Stylos intelligo, aut etiam crinales acus longiores, ut propriis sibi & promptis armis usæ mulierculæ ad facinus sint.

Imo Privigni: occisus autem est S. Eduardus an. 978, 18 Maji, ubi brevia ejus Acta dedimus, & num. 10 & 13 agitur de pœnitentia Novercæ, cum ille an. 1001 Martyr agnitus solenni pompa translatus Septoniam fuisset.

Diem neglexerunt notare Monachi, & quamvis Sanctum ac Martyrem, patefacta mortis causa, nominare cœperint, nullum ei cultum decreverunt, neque de elevandis ejus ossibus fuerunt solliciti; deficientibus fortassis quæ id suaderent miraculis, unde nusquam adhuc invenitur Sanctorum Fastis adscriptus.

CAPUT III.

De sequentibus quatuor Abbatibus.

[21] Primo igitur Abbate Brithnodo mortuo, Episcopus Ethelwoldus, [2 Abbas Elsinus adfert corpus S. Wendridæ V.] jubente Rege Ethelredo, alium nomine Elsinum in loco ejus constituit & ipsum benedixit. Hic autem dicto Regi carus & honoratus multum extitit: sed maxime circa ecclesiæ suæ utilitatem assiduus. Unde locum suum sublimius augere cupiens, Reliquias S. Virginis a Wendredæ, a vico de Merche intulit in Ely, & in scrinio ex auro & lapidibus decenter aptato imposuit. Et quidem super hæc omnia Regem convenit, & taxato pretio ab eo emit novemdecim cassatos in Cadenhostretele & Lynton: pro quorum possessione idem Abbas eidem Regi contulit appensuram auri purissimi, juxta magnum pondus Romanorum. Post hæc cum idem Rex diem clausisset extremum, successit ei in regnum Edmundus filius suus, cognomento Ferreum-latus: qui Dei fretus adjutorio, audacter contra exercitum Danorum occurrit in montem qui dicitur Assendun, [ubi] strenui militis & boni

Imperatoris officium exequebatur, ut hostes simul omnes protereret, si perfidi Ducis Edrici non essent insidiæ: totusque fere globus Nobilitatis Anglorum illic cæsus est, qui nullo in bello majus unquam vulnus quam ibi acceperunt: [quod in aciem contra Danos productum amittitur.] ubi Edwodus Lincolniensis Episcopus, Rameseyensis quondam Præpositus & Wulsius Abbas, qui ad exorandum Dominum pro milite bellum agente convenerant, interefecti sunt. Et Fratres de Ely, ut mos est ecclesiæ, qui cum Reliquiis accesserant illuc, prostrati sunt; & Reliquiæ Virginis almæ Wendredæ, quas secum attulerant ablatae, nec usque nunc ecclesiæ sunt restitutæ. Fertur enim tunc, quod ab ipso Canuto sublatae sunt, & in Dorobernia repositæ.

[22] Nec diu post hæc, Rex Edmundus rediens Londoniam, perimitur dolo prædicti Edrici, veru ferreo in secreta naturæ transfixus, dum in secessu sederet: & sepultus est cum avo suo Edgardo Clastonæ, filiis ejus & fratribus nullam regni portionem [armis servare se posse] existimantibus, sed Canutus ab omni Anglorum populo in regnum levatur. Infra duos annos tres Reges Angliæ præfuerunt, ut adimpleretur quod sanctus Dunstanus ad Regem Edelredum locutus est in sermone Domini, cujus Reginam Ælgivam, alio nomine Emmam, [Sub eodem Emma Regina Elyensi ecclesiæ multa largitur.] idem Rex Canutus in conjugem accepit: quæ sicut in illius tempore Elyensem ecclesiam honoribus decoravit & donis, ita & sub isto illam augmentare intendit. Insignem quoque purpuram, aurifriso undique cinctam, fecit; & per partes, auro & gemmis pretiosis mirisico opere, velut tabulatis adornavit: [ita ut vix aliud alibi] talis operis & pretii inveniatur: opus quippe illius materiam præcellere videtur. Atque ceteris Sanctis nostris pannum sericum unicuique, licet minoris pretii, auro & gemmis intextum obtulit, quæ penes nos hactenus reperiuntur. Fecit etiam indumenta altaris, magnam pallam viridis coloris,

insignem cum laminis aureis; ut in facie altaris per diem solennem celsius appareret: [quæ] desuper visa, sanguineo fulgore, in longitudinem altaris ad cornua ejus, attingens usque ad terram, cum aurifriso altitudinem habente pedis, spectaculum decoris magni & pretii administrat. Prædictus Abbas Elsinus post multam gloriam multasque possessiones ecclesiæ acquisitas obiit, cum sedisset triginta octo annis & juxta prædecessorem suum in ecclesia est conditus anno ab Incarnatione Domini ...

[23] [Successerunt Leofwinus] Huic successit Leofwinus, qui a suis dejectus, cum Egelnode Dorobernensi Archiepiscopo, petente Pallium, Romam perrexit: ubi in conspectu Benedicti Papæ, de criminibus sibi objectis se purgavit, & sic in gratiam suorum recipi meruit. Hic cum sedisset tribus annis obiit, & successit ei Leofricus, ipsius loci Præpositus. Hos duos Abbates benedixit Alwinus Elmadiensis Episcopus, [Leofricus,] tam Rege Canuto præcipiente, quam toto Conventu id petente. Hic in septimo anno sui regiminis obiit.

[24] [Leoffinus,] Cui successit Leoffinus: qui, jubente Rege Canuto, ab Egelnode Archiepiscopo Dorobernensi apud Walewynt est servatus. Hic insignia ornamenta ecclesiæ suæ contulit, videlicet Albam præclaram cum Amicto, & Superale cum Stola & Manipulo, ex auro & lapidibus contextis, [qui firmas definit ex villis per annum recipiendas:] atque Infulam rubeam mirando opere, [quæ] subtus & desuper floribus retro extensa, velut quodam tabulatu gemmis & auro munitur. Idem statuit, nutu & favore Regis, firmas consignando, quæ per annum ecclesiæ in cibum sufficerent: Schelford solvit firmam duarum hebdomadarum, Stapleford unius, Lyttelbyrii duarum, Cirripellawe duarum, Hanteston unius, & Newton unius, Meldeburne duarum, Quantesdene duarum, Costes unius, & Cotenhan unius, & Winelyngam

unius, Gittone duarum, & Hornygeseye duarum, Steterheworch duarum, Balesham duarum, Cathenho quatuor dierum, Swafham dierum trium, Spaldewyt duarum hebdomadarum, Someusham duarum, Blunte-ham unius, Colne unius, Hertherst unius, Drinlestond unius, Ratelesdone duarum, Berkyng duarum, Nedinag unius, Wederniagcsete unius, Brecham duarum, Quæulham duarum, Thorp & Deresam duarum, Norchwolde duarum, Speteswelle duarum, Merham vero ad vehendum firmam ecclesiæ de Northffolte, & ad suscipiendum ingredientiæ de monasterio: & hæc, si quidam minus conferrent suis temporibus statuta, insula ad hoc deputata reliquum suppleret.

[25] Tempore Regis Canuti, Alwinus Episcopus Emhamensis, [& Episcopum Elmhamensem dimissa Sede ad se recipit.] sed prius Monachus Elyensis, præcepto ipsius Regis in Betrychesword primo Monachorum catervam induxit, anno ab Incarnatione Domini millesimo vigesimo; & secundum Chronica Mariani, quosdam de Holm, quosdam de Ely ibi collocavit; eisque subsidia affluenter contulit, auxilium impendente Turchillo Comite, præfecitque eis Abbatem nomine Winum. Presbyteros quoque qui ibi inordinate vivebant, aut in eodem loco ad religionis culmen erexit, aut datis eis aliis rebus in alia loca mutavit; & post multa beneficia sacris locis collata, demum relicto proprio Episcopatu, ad contemplativam quietem in Elyensi Cænobio reversus, ibi usque ad finem vitæ permansit. Prædictus Abbas Leoffinus, cum multa commoda suæ [ecclesiæ] gessisset, obiit anno secundo Regis Edwardi, & ab Incarnatione Domini millesimo quadragesimo quarto, quindecim annis ecclesiæ præfuit: sepultus est in ecclesia juxta suos prædecessores.

ANNOTATA. D. P.

S. Wendredæ nulla alibibi notitia superest, nedum memoria vitæ vel saltem temporis circa quod vixit & obiit. Puto autem allatum ex Mercia corpus, Middel-anglia postmodum dicta, Elyensi insulæ & Orientali Saxonice proximo regno.

Dignus locus in quo illustrando disquisitores ponderum ac mensurarum se exercent: ego nihil adhuc inveni eo conducens.

Obiit Rex Ethelbertus anno 1016 Londini 12 Maji, prælio victus a Canuto Dano.

Assendunum in Essexia: de pugna autem ibi commissa, & quomodo Edricus, mortuum Edmundum mendaciter clamitans, jam victores Anglos in fugam averterit, lege apud Huntingdonum, vel ex eo apud Alfordum.

Ita etiam Hovedenus, sed quærendum cujus monasterii Abbas hic fuerit.

Jam ille, post oblatum Dano singulare certamen, cum eo partitus regnum pacem habere videbatur; quando, sicut Malmesburiensis ait, in festo S. Andreae, ambiguum quo casu, extinctus est: fama tamen, inquit, Edricum infamat, quod favore alterius (Canuti) mortem ei per ministros porrexit, scilicet duos cubicularios Regis ... ejus consilio ferreum uncum, ad naturæ requisita sedenti, in locis posterioribus adegisse.

Fratrem unum novimus S. Eduardum Confessorem, qui colitur 5 Januarii, ubi Vita data, & filios puerulos duos, Edmundum atque Eduardum, quorum ex Suecia in Hungariam deportatorum fortunam explicavi 10 hujus ante Vitam S. Margaritæ Scotorum Reginae, quæ Eduardi istius filia fuit.

Ita videtur suppleri utcumque posse hians sensus: nec sic tamen clarus satis: cum pueri per ætatem de regno statuere nihil per se potuerint, manserintque in potestate Canuti, qui ablegare eos maluit, quam occidere, saltem in Anglia sub oculis matris, quam uxorem sumpserat.

Vita 2 S. Dunstani num. 48 in die consecrationis ita eum allocutus fertur: Quoniam aspirasti ad regnum per mortem fratris tui, quem occidit ignominiosa mater tua, non deficiet gladius de domo tua, sæviens in te omnibus diebus vitæ tuæ, interficiens de semine tuo, quosque regnum tuum transferatur in regnum alienum, cujus ritum & linguam gens tua ignorat: ubi supponitur alios filios habiturus Ethelbredus, Danico bello immorturos, quorum nulla habetur apud historicos notitia.

Oportet ut hic fuerit annus 1019, siquidem jam legimus Brithnothum occisum 981.

Ergo anno 1020, quo Adelnothum subscribendum habet Alfordus num. 8 & Romam profectum ait, & S. Augustini brachium in Angliam attulisse.

Scilicet Benedicti VIII, qui sedit ab anno 1012 ad 24.

Breve Chronicon, libello de Vita S. Etheldredæ præfixum, in fronte Chronici Abbatialis & Episcopalis, dat Leofwino annos 12 sed male, cum infra dicatur successor ejus ab Alwino Episcopo ordinatus; adeoque antequam hic Episcopatu abiret an. 1028: videtur ergo Leofwinus obiisse an. 1024. Warthonus notat eundem alio nomine Oskitellum dictum, idque constare ex Registro Eliensi; obitum vero in Obituario notari 26 Novembris.

Aldwinus Helmhamensis, qui cum primum sedere cœperit an. 1021, non potuit Leofwinum consecrasse, nisi Roma regressum: est autem Elmham sive Nortelmham

oppidulum Norfolciæ, unde de septimus ab Aldwino Guilielmus Galsagus Thetfordiam Sedem transtulit, & huic successor Heribertus Norwicum, ubi hodiedum manet.

In prædicto brevi Chronico notantur anni 11; sed oportet ut ann. 1030 obierit, qui anno isto jam habebat successorem.

Superale, Superarium & Superaneum, Cangio videntur significare, quod nunc vocamus Superpelliceum, supremum ex sindone linea indumentum Clericale. Cottam Episcopi nuncupant, eamque habent, non laxis, sed clausis manicis.

Firma passim sumitur pro prædio seu villa elocata, ipsiusque elocationis annuo pretio. Hic autem juxta Historiam Abbatum S. Albani Firmam vocant 40 solidos: & sic Santalbanenses dicunt apud Cangium: Habemus de maneriis nostris 53 firmas, quot sunt septimanæ in anno.

Marianus Scotus anno ut ait ipse 1028 natus, mortuus 1086 Chronicam quidem scripsit, sed prout edita habetur, res Anglicanas attingit raro: ad annum vero 1020 nihil simile habet. Eam igitur in Anglia interpolatam habuit & allegat Auctor non genuinam.

Turkillus Danus, cum classe in Angliam venit an. 1009 teste Simeone Dunelmensi; & an. 1013 Londoniam cum Rege Egelredo defendit contra Canutum: qui eum anno 1021 cum uxore Edita ex Anglia expulit.

Est hic S. Edwardus Confessor, de quo supra, coronatus an. 1043, ipso die Paschæ 3 Aprilis.

Ergo ordinatus (ut supra dixi) an. 1030 vel sequenti: & sic erroris convincuntur numeri in Brevis Chronico notati, qui hujus Abbatis mortem differrent.

CAPUT IV.

De aliis tribus Abbatibus Elyensibus.

[26] [Wilfricus Abbas 6] Ipso igitur [Leoffino] defuncto, idem Rex cognatum suum Wilfricum Abbatem, ad jam dictum cœnobium, apud Wintoniam de novo monasterii assumpsit, ibique a Stigando Dorobernensi Archiepiscopo benedici fecit, secundo anno regni sui, ab Incarnatione vero Domini millesimo. quadragesimo quarto. Tempore istius Abbatis, villa de Æstre cuidam ad tempus vitæ tenere conceditur. Idem Abbas emit manerium de Bercham pro viginti quinque marcis auri. [varia prædia contra fas fratri largitur,] Hic habuit Fratrem quemdam nomine Gudmundum quem nimis carnaliter dilexit, cui absque titulo & subscriptionis testimonio subscripta maneria dimisit (& hoc non manifeste ne Monachis innotesceret) partem videlicet de Marham cum cura villæ Livermere, Nachentum a Chalt, Bedensdene, Terboldesham. Hic cum diem clausisset extremum, frater supradictus Gudmundus nequaquam prædictas terras reliquit; sed facta conventionem cum Abbate Turstano qui ei successerat, ut quamdiu viveret teneret. Sed citius Normannis regnum obtinentibus, miles illorum quidam, Hugo de Mustord, easdem terras invasit, & hactenus ecclesiæ detinuit.

[27] Post decessum Abbatis Wilfrici, qui sedit annis viginti duobus; [illi suffectus Thurstanus,] Stigandus Doroberniæ Archiepiscopus Abbatiam de Ely & Episcopatus atque Abbatias plurimas sibi assumpsit, & quibus voluit personis conferebat. Ipso suggerente Rex Haroldus prædictum Turstanum, ab eodem Stigando benedici fecit anno Domini millesimo sexagesimo sexto. [favente Stigando Archiep. erga ecclesia Elyen. munifico,] Prædictus Stigandus fecit unam casulam incæstimabilis facturæ & pretii, quam contulit ecclesiæ Elyensi, qua nullam in regno ditiores atque pretiosiores esse æstimabatur:

quæ postea a Rege Wilielmo est sublata, & in thesauris Wintoniæ est reposita. Hic etiam fecit crucem magnam deargentatam desuper totam, cum imagine Domini nostri Jesu Christi ad magnitudinem formæ illius; atque similis operis imagine sanctæ Dei Genitricis & sancti Joannis Evangelistæ ex ære fabricatas, quas Nigellus Episcopus & plura alia postmodum abstulit ab ecclesia.

[28] Præfatus Abbas Turstanus apud Wychford fuit genitus, & in ecclesia de Ely a pueritia, tam Anglice quam Latine sufficienter edoctus; tempore cujus Rex Haroldus, Godwini Ducis filius, ab exercitu Wilielmi ducis Normanniæ, Edwardi Regis consobrini interficitur; & cum eo Majores Angliæ in festo sancti Calixti Papæ anno Domini millesimo sexagesimo sexto. [hunc fugitivum excipit cum multa nobilitate,] Deinde idem Wilielmus, Dux Normannorum, victor existens, in die Nativitatis Domini scilicet feria secunda, apud Westmonasterium est consecratus in Regem Angliæ, ab Aldredo Eboracensi Archiepiscopo quia Stigandus Cantuariæ Archiepiscopus, ab Alexandro Papa tamquam schismaticus suspensus erat. Unde idem Stigandus a facie Regis Wilielmi fugiens, in Ely devenit: ad cujus mandatum Egfridus, quem prius Abbatem de S. Albano constituerat, cum thesauro illius ecclesiæ & reliquiis ejusdem Sancti in Elyensem insulam pervenit. Item timore prædicti Regis nobiles Angliæ ad Ely confugerunt, inter quos fuit Herewardus vir strenuus, & diu loci firmitate muniti contra Regem rebellaverunt. Unde Rex gravi indignatione commotus, [ideo a Normannis ecclesiæ fundi confiscantur:] cuncta bona ecclesiæ diripere jussit, & consilio Wilielmi Herfordensis Episcopi aliorumque consiliatorum ejus, quæcumque bona a prædicta ecclesia quæ foris erant suis Militibus divisit.

[29] Monachi igitur Elyenses, cognoscentes mala quæ de bonis suis fiebant, [donec an. 1074 Monachi magno pretio libertatem redemerunt.] graviter doluerunt, & habito

consilio Regem adierunt apud Warewik, anno videlicet septimo ex quo seditionem adversus ipsum commoverunt; & ut gratia ejus cum loci sui libertate ac bonorum suorum redintegratione potirentur, mille marcas Regi contulerunt; propter quod totum quod in ecclesia ex auro & argento erat, videlicet Cruces, altaria, scrinia, textus, calices, patenas, pelves, situlas, fisculas, scyphos, scutellas aureas & argenteas, insuper imaginem sanctæ Mariæ cum puero suo sedentem in throno mirabiliter fabricatam, quam Elsinus Abbas fecerat de auro & argento; similiter imagines sanctarum Virginum multo ornatu auri & argenti Monachi spoliaverunt, ad solvendum prædictam summam pecuniæ.

[30] Istis tempore prædicti Abbatis Turstani contingentibus, [Mortuo Thurstano] idem Abbas dies suos complevit, & ad patres suos est positus, anno Domini millesimo septuagesimo primo, & quinto suscepti gradus sui anno; regnante præfato Willielmo. Qui cognito prædicti Abbatis decessu, ad Ely misit: & quidquid optimum in ornamentis & rebus variis ibi fuisse didicerat, in thesaurum suum jussit apportari. Similiter pondus auri & argenti multum, [rursum expilatur a Rege thesaurus.] quod in Wynteworth inventum erat, unde Fratres vasa altaris demolita & damna loci reparare cogitabant; casulam quoque insignem, quam Stigandus Archiepiscopus eis contulerat, sicut dictum est, S. Etheldredæ abstulit & in thesauris suis Wintoniæ posuit, unde ecclesia huc usque caruit.

[31] Deinde idem Rex Willielmus Theodwinum Monachum Gemeticensem Curiis Normanniæ satis cognitum, Ely constituit Abbatem, [Theodwinus Abb. 8 multa restaurat,] qui Abbatiam noluit suscipere, nisi prius Rex ad eam revocaret quidquid inde abstulerat. Restitutis itaque spoliis ecclesiasticis, Elyensem Abbatiam suscepit: qui cappam nivei candoris valde insignem parari fecit, &

unam tabulam ante altare ex auro & argento admirandi operis: in cuius medio thronus cum imagine Domini & per gyrum imagines ex argento penitus deauratæ, atque hinc inde zonæ lapidibus pretiosis exornatæ. Hæc super divitias regionis Angliæ præcipuum æstimabatur, quam Nigellus postea Episcopus comminuit & omne pretiosum de ecclesia [abstulit]. Præfatus Abbas post duos annos & dimidium, [sed necdum consecratus obit] sine Abbatis consecratione defungitur, anno Domini millesimo septuagesimo quarto: & Godfridum Monachum, qui individuus comes ei adhæserat, tamquam Vicarium, loco sui relinquens; qui septem fere annis fidelis Procurator remansit ejusdem ecclesiæ, nihil minus quam si Abbas fuisset ejus inserviens utilitati. Ipse impetravit a Rege quatenus Abbatia totius possessiones novari faceret.

[32] Anno igitur millesimo octuagesimo facta est discussio libertatis Elyensis Abbatia, [relicto Vicario Godefrido,] quæ Regis Willielmi defensione quatuordecim annis fuerat neglecta. Cui discussioni interfuerunt quatuor Abbates, plurimique Vice-comites & Milites probati, Fracigenæ & Angli etiam de quatuor Comitibus, scilicet Essex, Herteford, Huntington & Bedeford. Est autem libertatis hujus veneranda quietatio, [cujus opera restituitur libertas monasterio,] ut sancta Regina integerrime sua possideat ab initio, ut Regum Edgari, Eadelredi, Edwardi comprobatur privilegiis: quia hæc Sanctorum & maxime Ethelwoldi restaurata copioso redempta commercio, & maligne renitentibus conscripta & conclamata damnationis imprecatio. Hanc validissimam discussionem & cautissimam institutionem ne qua posset inquietari calumnia, provida & benevola se Regis accinxit industria, præceptis eam roborans, edictis confirmans, beneficiis augens, chartisque suis muniens. Prædictus Procurator Godefridus quæ in thesauris ecclesiæ suæ repererat, describi fecit. Ipse a Rege Willielmo ad

Malmesburiensis Ecclesiæ regimen est translatus, sine consecratione anno Domini millesimo octuagesimo primo.

ANNOTATA D. P.

Vetus monasterium, expulsis Clericis, ad Monachos transtulerat idem qui Elyense reformavit S. Ethewoldus: novum antea Eduardus Senior Rex condiderat, intra annos 901 & 922 quibus regnavit.

Stigandus S. Edwardi Regis Confessarius, Wintoniensis Episcopus, ejus jussu ordinatus anno 1043 (ut vult Godwinus) anno dumtaxat 1052 translatus fuit ad Archiepiscopatum; ut hic prolepsim agnoscere oporteat.

Anno 1066, cum jam obiisset Abbas: quem statim post alienatas terras mærore confectum notat Whartonus ex Registro Elyensi.

Haroldus, excluso Edgardo defuncti Regis ex fratre nepote, & Guilliemo Normanniæ Duce, cui promissum regnum erat, ipsum obtinet, nonnullo jure subnixus etiam ipse, si matrem habuit Canuti Regis sororem, & si ex filia Etheldredi Regis continua natalium serie descendit.

Utpote alienæ Sedis, pulso Roberto legitimo Archiepiscopo, occupator, & ab Antipapa Benedicto Pallio donatus.

Colitur S. Albanus, Angliæ Protomartyr, die 22, ad cujus Acta Henschenius Analecta addidit, quorum 2 capite refutavit figmenta, quibus Elyensium prætentio nititur, ejus corpus aut partem notabilem sibi asserentium.

Herewardi hujus strenuitatem anno 1070, simul & tempus obsessi monasterii Elyensis indicat Bromptonus, cum ait quod istic interclusus, una Markato (aliis Margaro)

Northumbricæ Comite & Egelwino Dunelmensi Episcopo, his se Regi dedentibus ipse suos eduxit viriliter: sive ut scribit Simeon Dunelmensis, per paludes cum paucis evasit.

Sedit Willielmus, ipso Henrici Conquæstoris initio consecratus, usque ad an. 1186: quem genere Normannum, non est mirum talis consilii auctorem Regi auctor & imitator fuisse. Plus tamen quam hic habeatur pollicetur Auctor in primo operis totius Prologo, num. 2 quasi fuse acturus de obsidione Normannorum, quod hic facere debuisset.

Imo post annum 1070. Hoc enim cum Wilhelmum Rex Præsules & Magnates Anglos captivos abduxit: a qua captivitate regressus Thurstanus synodo apud Windeseram subscripsit in festo Pentecostes uti notat Whartonus, qui & observat eodem modo aberrasse Thomam in notando obitu successoris, quem constat anno 1175 concilio Londinensi subscripsisse.

Septuagesimo scriptum erat, sed octuagesimo reponendum, ubi res ea sic notatur. Anno ab Incarnatione Domini millesimo octogesimo, Indictione undecima, Epacta 26, quarto Nonas Aprilis facta est discussio libertatis Abbatiaë Elyensis, &c. iisdem quibus hic verbis.

Extant in Chartulario Mss. diplomata huc spectantia novem.

Ibidem, post primum Willielmi diploma, legitur, Quæ & quanta Regis Exactores invenerunt in ecclesia, quamvis tantopere depauperata, quidque iis accesserit ex quo Godefridus Abbatiam suscepit in custodiam.

Hic iterum renovabatur supra correctus error, scribebaturque Septuagesimo primo.

CAPUT V.**Ultimorum duorum Abbatum Acta.**

[33] Simeon Prior Wintoniensis, frater Walkelmi a Pontificis ejusdem ecclesiæ, Abbas Elyensis ecclesiæ delegatur: [Simeon Abbas 9] qui contra morem & loci dignitatem atque Regis præceptum, nescientibus Ecclesiæ filiis, benedictionem percepit a Remigio Lincolniensi Episcopo. Statuit eum Rex Edwardus; & Victor Papa confirmavit, Abbates Elyenses, sine subjectionis obedientia, a quocumque mallent Episcopo ordinandos. [novam fundat ecclesiam:] Qua libertate præcedentes Abbates usque ad ejus usi sunt tempora. In sua tamen Ordinatione hanc conditionem obtinuit, ut Episcopis hoc jus contra Abbatem sequentem non vendicaret. Nactus igitur locum officii, præterita studia novis ampliavit operibus: novo scilicet ecclesiam Elyensem suscitans fundamento, reliquasque officinas toto annisu reædificavit.

[34] Tempore suo Scotia tota contra Regem Willielmum rebellavit: propter quod ipse præcepit custodiam quadraginta militum habere in insula: [cogitur Regios milites alere.] unde Abbas conduxit clientes etiam; & ingenuos, qui sibi adhærebant, plures præcinxit armis: habuitque ex consuetudine, secundum jussum Regis prætaxatum militiæ numerum, infra aulam ecclesiæ, victum de manu Cellarii capientem atque stipendia: quod intolerabiliter locum vexavit. Nec diu post Rex in Franciam properavit; ubi oppidum Nathiatum, & omnes in eo ecclesias duosque Reclusos succendit: sed & in ipso reditu obiit, sepultusque est Cadomi. [Willelmo succedens secundus idem onus duplicat.] Præfuit autem genti Anglorum viginti annis & sex mensibus: cui successit Willielmus Rufus filius ejus: qui debitum servitium, quod pater suus imposuerat, ab ecclesiis violenter exegit: Abbatia vero de Ely, absque minoratione, quater viginti

Milites; quadraginta scilicet ex eis quos pater suus in Insulam ob custodiam indixerat teneri, iste nunc ex debito sibi compellit in expeditione parari. Propter quod Abbas ingemiscens, Deumque invocans iudicem pro his quæ sibi egerant, cum septem annos in Abbatia complevisset; factus est impotens sui; nihilque propter languorem per septem annos continuos intendere potuit: mancipia vero ipsius Abbatis, & ceteri in quibus confidebat, capite debilitato recesserunt in locum suum; & relictus est solus languens & tabescens. [Hinc solutam disciplinam restaurare conatur Abbas,] Unus autem illorum, quem de imo extulit Abbas, cernens Dominum suum cunctis oneri esse atque despectui, quamdam ruris partem in victum sibi usurpavit de jure ecclesiæ. Multi etiam alii plura rapuerunt, quorum posterius usque in hunc diem attestantur se tenere de dono Symeonis Abbatis.

[35] Tandem vero Abbas secum excogitat suorum retundere superbiam: convocavit ad se Judices regni, ut ipsi loco suo res ecclesiæ protegerent adversus inimicos. Moxque ingressi thesauros inquirunt, multos contumeliis afficiunt, [auxilio iudicum secularium:] Monachisque annonam licet brevem constituunt; unoquoque scilicet anno dari ad opus Fratrum, ad vestimenta eorum septuaginta libras, ad coquinam eorum sexaginta libras, & ab sagimen ducentos porcos, qui in curia pascuntur, & totum caseum & butyrum; hoc excepto, quod est in firma præpositorum; & unaquaque hebdomada septem trias frumenti, & decem trias brasii, ad luminaria monasterii, præsertim ecclesiæ, cum sepultura villæ; [quorum arbitrio commissa œconomia fuit,] & totum quidquid ad S. Bothulphum [pertinet] cum festivitate; & si tantum fuerit de vino, semper habebunt in duodecim Lectionibus caritatem & in Sabbato; sin autem, medietatem medonis habebunt, sicque externi usque ipsius Abbatis obitum, cuncta monasterii interius & exterius pro velle disponunt.

Angustiis igitur constrictus Abbas Symeon, [cum magno gravamine Monachorum.] centesimum ætatis suæ transiens annum, & sui regiminis anno decimo tertio, ab Incarnatione Domini millesimo nonagesimo tertio, die S. Edmundi migravit ad Dominum; [& monasterium] sui officii, sua & aliorum Abbatum per septem annos viduatum præsentia, post obitum suum dereliquit, & contristavit [usque ad] annum Domini MC.

[36] Deinde Abbatia Elyensis donatur Richardo Monacho Beccensi a Rege Henrico fratre prædicti Regis Willielmi Rufi, [Abbas 10 Richardus, an. 1100 ordinatur,] ei in regnum succedentis, ipse enim anno Domini millesimo centesimo Nonis Augusti die Dominico in Westmonasterio a Mauritio Londonensi Episcopo est consecratus in Regem, & a Thoma Eboracensi coronatur: & eodem die consecrationis suæ Abbatiam S. Edmundi dedit Roberto, filio Hugonis Comitis Cestrensis; & Abbatiam de Ely Richardo filio Gilberti Comitis; cujus uterque parens de regia stirpe descendens, illustrem sobolem sub veste Monachica in Beccensi monasterio dedicarunt. [post aliquam cum Lincolniensi Episcopo contentionem,] Cum igitur successu temporis præfatus Richardus a Rege præfato ad regimen ecclesiæ Elyensis esset promotus, ipsum primo aggreditur Robertus Lincolniensis Episcopus; dicens sui juris esse, ut eum in Abbatem benediceret; cui juri decessorem ejus Symeonem decessori suo Remigio causatus est obedisse. Richardus vero violentiam in Symeonem indebitamque illius benedictionem fuisse protestans, jure suæ ecclesiæ & plurima auctoritate se ab illius benedictione defendit; timens ne maledictionem pro benedictione incurreret, si contra jus suum se benedici pateretur.

[37] [apud Regē accusatur ab æmulis;] Post Episcopalem conflictum, Regalis ira eum infestavit, instinctu æmulorum, ipsum quoad tria accusantium; scilicet quod

nimis pompaticè ad Curiam Regis accessit; quod per omnia præceptis Regis noluit obedire; quod quemdam mimum ejus, sibi convitiantem, turpiter de domo sua ejecit. Propter hæc Rex ex Abbatia sua eum expulit, Baculumque suum sibi reddi jussit, qui Romam appellans, Baculum ad ecclesiam Elyensem per fratrum licentiam recessurus præposuit: sicque a Rege prægravatus Abbas, Romam pergit, & in præsentia Paschalis Papæ causam suæ necessitatis exposuit. A quo in gratiam susceptus, & in magna veneratione habitus, impetrans quod petierat, auctoritate Apostolica ecclesiæ Elyensi est restitutus: ubi ecclesiam suam, a prædecessore suo inceptam ædificavit. [& cedere officio jussus Romam confugit,] In quam quidem ecclesiam corpus S. Etheldredæ transtulit in conspectum, de veteri ecclesia & loco in quo sancta Sexburga eam collocaverat; ubi a S. Ethelwoldo constructam, [indeque causa evicta redux absolvit opus novæ ecclesiæ,] sed postea destructam ecclesiam renovans, eam intemeratam, irremotam & inconspectam, & non sub terra delitescens, sed desuper eminentem, sicut invenit, reliquit Transtulit similiter & corpus S. Witburgæ, quam ab illo die cœpit singulari devotione venerari, thecamque argenteam fecisset si diu vixisset.

[38] [agit de Abbatia in Episcopatum mutanda,] Alicæ namque occupationes variis enim modis ab hoc opere retardabant; & maxime quod Episcoporum Lincolnensium calumnias, de mutando in Episcopatum Elyensi cœnobio, cassare nitebatur. Ipse quidem primus hanc causam occulte penes Regem agebat: cujus favorem consecutus, nuntios ad Apostolicum eodem anno super hoc direxit negotio. Idem Abbas ab Episcopo Ranulpho Dunelmensi villam de Hadeham, quam violenter per Clericos Londonensis ecclesiæ abstulit, juxta diffinitionem coram Rege abegit, sicut Charta Regis ostendit. Ipse anno sui regiminis septimo in lecto decidente, sanctamque Withburgam prope coram se assistere cernente, [sed

immoritur negotio.] obiit; & in crastino in monasterio est sepultus: nuntii autem qui Romam adierunt audita Domini sui morte negotium dimiserunt.

[39] Jam patet quod exordium Elyensis ecclesia habuerit, [Fuerunt ergo sub Abbatibus Elyenses annis 139] a prima fundatione usque ad tempora Episcoporum. A tempore enim quo primo cœpit Monachos habere, hoc est a tempore regni Regis Edgari decimo usque ad annum regni Regis Henrici primi nonum, hoc est centum triginta novem annis, hos ad invicem succedentes sibi Abbates habuit, Brithnodum, Elsinum, Leoswinum, Leoffricum, Leaffinum, Wlfricum, Turstanum, Theodwinum, Simeonem & Richardum; qui domus suæ oppressionem non ferens, calumnias æmulorum justa refellit oratione, Regumque & Apostolicorum fultus auctoritate, viriliter sua ex hostibus abegit; ostendens palam ecclesiam suam, ex quo illic monasterium constructum est, primum a sancto Augustino Anglorum Apostolo, per beatum videlicet Regem Ethelbrithum; deinde sub beatissima Etheldreda & ei succedentibus feminis sacris, & nunc quoque tempore Abbatum libere constitisse nullius præditam jugo subjectionis; [semper liberi a subjectione Episcopi Lincolniensis.] sed quemcumque optabant vel deligebant, Archiepiscopum sive Episcopum, ad sua sacra vocabant: Episcopum vero Lincolniensem nihil juris inde habere aut exigere debere innotuit, pluribus quæ afferuntur privilegiorum testimoniis. Sed quia Ely suæ parochiæ confinis esse cernitur, arbitratus illam, sed falso, sibi [debitam] assiduis molitur actionibus subjicere: unde & post multa contumeliose illata, ductor Gregis Domini Abbas Richardus prudenter secum tractavit, locum ipsum in majorem provehere dignitatem, ac penitus malignantium versutias hominum retundere, & ut in Episcopatum commutaret secreto a Rege obtinuit; tamen non ipse, sed qui ei successerat, negotium peregit.

ANNOTATA D. P.

Aliis Walkelmus, exauctorato Stigando, qui, etiam post occupatam Dorovernensem Metropolim, pergebat Wintoniensem Cathedram tenere, ordinatusque Episcopus an. 1070, juxta Godwinum, sedit usque ad 1097.

Infra num. 36 excusatur non sua sponte, sed violentia inductus ad suscipiendam ab eo ordinationem suam: & hoc est in quo violatam libertatem Auctor queritur.

Sumptus tantæ molitioni necessarios, post thesaurum redimendæ libertati impensum, suppeditasse potuit œconomorum secularium providentia, de quibus infra.

Sequebantur miracula quædam S. Etheldredæ, hujus Abbatis tempore facta, quæ in ordine miraculorum libro sequenti sunt 11, 6, 7, 8, 9 & 10, iisdem fere verbis in compendio servatis, quare ea hic omittere visum est.

Idem antea fecerat sub Turstano Abbate, subactis qui in insula per septem annos se continuerant rebellibus; sed hi primi quadraginta tam modeste in loco sacro vixerunt, eodem utentes triclinio & pariter ad Officia concurrentes ad ecclesiam; ut concessa insulæ libertate, digredientes inde, tamquam fratres suos prosecuti cum lacrymis Monachi, & in refectorio eorum insignia ac nomina, cum nomine unius Monachi, depingi fecerint, istic ubi sedere consueverant, prout in fine Chartularii scriptum pictumque invenimus.

Simeoni Dunelmensi Mathum, Guilielmus Gemmeticensis lib. 7 Hist. Normannorum cap. 44 Medunta, vulgo Mante ad Sequanam inter Parisios & Rotomagum, illis quam huic propius: causa irarum in Francos fuit auxilium Roberto contra patrem rebeli ab iis præstitum: duos autem

reclusos, alii etiam Sanctos Anachoretas nominant: quare corrigo quod hic scribebantur Reclusæ.

Obiit autem Rotomagi an. 1087, 9 Sept.

Treta, mensuræ frumentariæ genus, necdum alibi lectum.

Brasium, est frumentum aqua maceratum, ac dein siccatum, ex quo commolito cerevisia coquitur: unde Brasiare & Brasiator, hodierno usu braxare, braxator; fit autem illa fere ex hordeo, spelta, avena, quamvis & Brasium triticeum inveniatur.

Id est in festis duodecim Lectionum (tot enim numerat Officium Monasticum, cum Ordo Romanus solis novem constet) dabitur duplex vini mensura.

Medo, potus ex aqua & melle confectus, & defectum vini in mensa supplere aptus.

Whartonus ex fide Annalium Wintoniensium censet Symeonem obiisse anno 1094, atque adeo Abbatem creatum 1082.

De Beccensi monasterio illustri in Normannia, pluribus actum ad Vitas SS. Archiepiscoporum Cantuariensium Landfranci & Anselmi, inde assumptorum, datas 28 Martii & 21 Aprilis.

Extant in Chartulario plures Regiæ chartæ, quibus Henricus causam jubet examinari, Richardum a S. Landfranco consecrari, & libertatem S. Etheldredæ servari.

Whartonus notat facile a Rege receptum in gratiam cum is procurrente fama didicisset, quomodo Richardus quem suffragaturum sibi credebat Archiepiscopus pro Rege

agens, omnes ejus calumnias (ita Regii loquebantur) refutasset ut scribit Radulfus de Diceto: depositus autem fuerat ab Anselmo, uti notat Whartonus an. 1102 in Concilio Londinensi, habito circa festum S. Michaëlis.

Hic compendio narrabatur Translatio SS. Etheldredæ, & Witburgæ, de qua mox integrum caput subdo.

Causa novæ institutionis allegabatur, quia Lincolniensis Episcopatus tantæ magnitudinis esset, ut ad peragenda ea quæ Episcopalis sunt officii unus Episcopus nullatenus sufficere posset.

Placet hanc in specimen aliarum transcribere: Henricus Rex Anglorum, Mauritio Londoniensi Episcopo, & Hugoni de Bothel Vice-Comiti de Hereford-Schira, & omnibus fidelibus suis, tam clericis quam laicis, salutem. Sciatis, Richardum Abbatem de Ely, dirationasse adversus Rannulphum, Dunelmensem Episcopum, manerium de Haddam, in curia mea de Rumesy, coram me & Baronibus meis, ad Dominium S. Petri, & B. Virginis Dei Edeldredæ de Ely, & Fratrum Monachorum ibidem Deo famulantium. Volo igitur & præcipio, ut ipsa Abbatia de Ely teneat & habeat in dominio illud prædictum manerium de Haddam, quiete & absque calumnia, amodo & usque in sempiternum: testibus subscriptis Radulpho Episcopo Lincolniensi, & Willelmo Gissardo Episcopo Wintoniensi, & Joanne Episcopo Baduæ, & Radulpho Episcopo Cicestricæ.

Hinc liquido constat Auctorem, si ipsemet Thomas non fuit, tamen adhuc tempore Abbatum vixisse, atque diversum ab eo esse qui Episcoporum Historiam est prosecutus, ex qua dabimus Analecta miraculorum. Nunc accipe Historiam translationis prædictæ ex libro 1 Historiæ Elyensis minus apte subjunctam in Ms.

CAPUT VI.

Translatio sanctarum Etheldredæ, Sexburgæ, Ermenildæ.

[40] [Sub Willelmo I reflorescente ecclesia,] Glorioso & illustri Anglorum Rege Willielmo primo, de genere & de gente Nortmannorum, regnante, & totius regni monarchiam deletis jamdudum a Tetrarchis, singulariter obtinente; post multa bellorum discrimina, in Anglorum finibus pace Ecclesiæ reddita, tamquam post tempestatem serenitate sequente, status Ecclesiæ cœpit de die in diem proficere, & fidelium devotio in cultu religionis semper de bono in melius crescere. Interea Elyense monasterium, quondam habitatio Sanctimonialium, sed barbaris invadentibus pæne penitus eversum; [Elyense cænobium, quod Edgarus Rex & Ædelwoldus Episcopus restaurant,] quod Deo volente & misericorditer providente, gloria nunc & honore, dignitate, libertate ac plurimis rebus insignitur, per B. Ædelwoldum, venerabilem Wintoniæ Episcopum, & per insignis Regis Edgari consilium & auxilium, regali præcedente munificentia, & Pontificali satagente prudentia, effectum jam olim fuerat, habitatio Monachorum; proprio Pastore destitutum, Monachum quemdam Wintoniensem, Symeonem nomine, pro merito vitæ ejusdem Priorem Ecclesiæ, virum quidem religiosum & divinis intentum studiis in Patrem Monasterii suscepit. [Abbatem accepit Simeonem,] Qui decorem domus Dei diligens, & res monasticas & interiores studens magis augere quam minuere, & omnia in usus ecclesiasticos expendere; spiritu consilii & fortitudinis tactus, ad honorem Dei templum Domino & B. Ætheldredæ, tamquam alter Salomon, in pacis tempore devote disposuit ædificare: quoniam profecto vetus oratorium, [qui cœpit ecclesiam ampliorem con aere:] & Fratrum ibidem Deo servientium, & populorum supervenientium frequentiæ & numerositati videbatur exiguum, tamquam

minus capax & incommodum. Vir itaque religiose sollicitus, & prudenter providus, præparatis sumptibus necessariis, quod pie conceperat in cogitatione, effectuosius (ut in effectu claruit) quasi parturire cœpit in operatione.

[41] Prædicto itaque viro venerabili, ecclesiæ ejusdem primo fundatore, viam universæ carnis ingresso (qui tamquam viventem in eodem corpore, etiam mortuus, posteris in exemplum sui reliquit imaginem) successit decedenti in curæ Pastoralis onere, ut semen fratris spiritualiter suscicaret, venerabilis Pater Richardus; genere nobilis, [quam ejus successor Richardus] sed morum generositate nobilior, ab ipso pueritiæ suæ tempore in religioso Beccensium monasterio regulari mancipatus disciplinæ. Hic prædecessoris sui, primi ecclesiæ fundatoris, & locum obtinens & officium, & in ipso imaginans bonæ operationis exemplum, tamquam appositum ad vultum contemplandum aspiraret speculum; incepti operis constructioni insudare cœpit, studium suum adhibuit & ut opus operosissimum citius consummaretur omnem quam potuit & quantum licuit operam dedit. [perficere satagens,] Sed per antiqui hostis invidiam, qui zizania superseminat & concordiam turbat, orta inter eum & Henricum Anglorum Regem controversia, opus aliquamdiu intermissum est, non dimissum. Nam quia nolebat indebita in injustis exactionibus & angariis Cæsari reddere, nisi quæ sunt Cæsaris; ut quæ sunt Dei, redderet Deo; oportuit eundem virum venerabilem, a Rege prægravatum Romam pergere, & in præsentia venerabilis Papæ Paschalis, qui tunc temporis Romanæ præsidebat Ecclesiæ, causam suæ necessitatis insinuare. A quo in gratiam susceptus, & in magna veneratione habitus, impetrans quæ petierat: Apostolicæ auctoritatis, contra infestantium invidiam & malitiam, privilegiis munitus, & in gratiam & benevolentiam Regis susceptus, Elyensi monasterio, cum magna & suscipientium & suscepti jucunditati est restitutus. Qui in suis

necessitatibus **B. Etheldredam misericordissimam expertus, operis sui, [pulcherrimam totius regni fecit,] a prædecessore suo incepti, est minime oblitus; sed ut ad perficiendum idem opus studiosius insisteret, & huic operi solum vacaret, totum studium spiritualiter admovit: tamque decenti forma & quantitate, quantum potuit quoad vixit, ecclesiam a prædecessore suo inceptam ædificavit: & quomodo Abbas in suis votis Dei auxilio sit adjutus, ut, si fama non invideat, & merito veritatis titulo (utpote mendax) veritatem non detrahat, in eodem regno cunctis ecclesiis, vel antiquitus constructis, vel nostro tempore renovatis, jure quodam composita, & subtilis artificii privilegio & gratia ab intuentibus merito videatur præferenda.**

[42] Hic mihi interfari liceat & explicare quomodo etiam tali sub Episcopo non parvum incrementum accessit: [Ejus incrementa varia,] nam Hugo de Nortworde, an. 1229 ordinatus ædificavit novum opus ecclesiæ versus Orientem a fundamentis, quod Presbyterium nuncupatur: quod quidem opus in 17 annis perfecit: circa quod opus expendit quinque millia librarum & 350 libras, 18 solidos, 8 denarios, præter robas. Ipse etiam constituit de novo turrim ligneam versus Galilæam id est porticum, (vulgo Galerie) de qua vide Cangium. Godwinus sumptus prænotatos reducit ad valorem aureorum Gallicorum 16950. [cum nova turri una] Ruit deinde anno 1321 turris supra chorum, de qua ruina agitur infra in Analectis ad miracula num. 172: pro qua cum nova & amplior esset a fundamentis constructa & usque ad superius tabulatum per sex annos Utrumque hic placuit reproducere, una cum indicio adhærentis eidem lateri monasterii; ex cujus parte Aquilonali Simon de Langam, an. 1361 consecratus Episcopus, novam ecclesiam parochialem sanctæ Trinitatis dedicavit; ut hinc intelligas, monasterium stetisse, inter majorem Cathedralem, & minorem Parochialem His interjectis redeo ad historiam veterem,

quæ sic progreditur educta; incepta est, super prædictum opus lapideum, illa artificiosa structura lignea novi campanilis, summo ac mirabili mentis ingenio imaginata, cui per annos viginti dicuntur impensæ 2046 libræ, 6 solidi, 11 denarii. An autem ea igne conflagraverit, vel alio casu defecerit, non comperio; nunc certe sola turri lapidea stat octo maximæ molis columnis innixa, qua in crucem ecclesia se diffundit. Similiter supra aliam majorem turrim quæ post ecclesiæ propylæum ante portam assurgit, majori longe mole sed lignea videtur in altum erecta fuisse, cujus loco, post incendium anni IIII, [alteraque ampliori.] de quo inter Miracula num. 32 posita fuit ea quæ nunc cernitur cuspis. Erat tunc cum prior turris ruit, Episcopus Simon de Monte-acuto, & ipso anno posuerat primum lapidem novæ capellæ S. Mariæ in parte Boreali ipsius ecclesiæ: quod opus quanto labore, sumptu & elegantia per annos 28 & 13 septimanas continuerit simplex quidam Monachus, prolixè describitur in Historia; & repræsentatur in Schematismo lateri Aquilonalis, [Operis totius iconismus.] quod nobis monasticum Anglicanum exhibet, una cum latere Meridionali ne pietas in ecclesiam Eliensem inquit Auctor MDCLV vulgatus, & magnifica ejusdem structura, jamjam propriis sepelienda ruinis non innotesceret posteris.

[43] Summo igitur desiderio desiderans Abbas Richardus, & deliberans suo in tempore corpus sacratissimum sacratissimæ Virginis, de veteri ecclesia in novam, de modica in majorem & pulchriorem transferre; memorans quia & Joseph patris sui corpus, ad majorem reverentiam, de Ægypto in terram Chanaam transtulerat; ne tam præclara lampas & lucerna sub modio lateret, sed quasi super candelabrum posita, sub præsentia testium & frequentia populorum, cunctis innotesceret & luceret; diem statuit, videlicet decimo sexto Kal. Octobris, quo & prima ejus translatio, [deligit 16 Septembris] tamquam una cum nova celebretur. Vir itaque magni & liberalis

animi, ad hanc solennitatem solenni & maxime pontificali auctoritate corroborandam, imprimis virum venerabilem & religiosissimum, Anselmum Cantuariensem Metropolitanum, ea qua debuit & eum decuit reverentia invitavit; [invitato ad id S. Anselmo multisque Prælatiis,] ut, pro sui debito officii, adjunctos sibi ex suis quos religiosiores arbitraretur quotquot vellet suffraganeis, suam ipse præsentiam dignaretur exhibere, invitatis etiam quampluribus Pontificalis dignitatis & Ordinis viris, & Abbatibus, & religiosis Monachis aliisque ecclesiasticis, Pontificibus summis, etsi non dignitate, meritis non immerito cœquandis, ne dicam præferendis. Invitati ab ipso fuerunt & regni Proceres & Optimates, [ac Proceribus.] ut ad tam jucundam festivitatem accederent, & cum gaudentibus & ipsi gauderent. Quibusdam autem vel privatis vel publicis negotiis vel necessitatibus occupatis, quidam a divina providentia destinati, & tali ac tantæ rei perficiendæ idonei ac plurimum necessarii, devotissime confluerunt; inter quos vir laudabilis Herebertus Norwicensis Episcopus, Adelwinus Ramesiensis, Richardus S. Albani Abbas, Guntherus Thorneyensis, Wydo Persoriensis Abbas, Nicolaus Lincolniensis Archidiaconus, Gaufridus Wintoniensis Thesaurarius, & alii innumeri magnæ honestatis & auctoritatis viri. [Hi accedentes ad tumbam] Ordinate igitur ordinata processione, ad sanctæ ac reverendæ Virginis tumulum reverenter accedunt, pario de marmore candidissimum, uti decebat candorem virgineum. In hoc quondam Angelicis obsequiis sibi præparato, & divina gratia quærentibus oblato, beatissima germana ejus Regina Sexburga, [in quam annis 16 a morte incorruptum corpus positum fuerat,] post sexdecim annos sepulturæ, inventum ipsius solidissimam glebam, toto corpore & vestibus lacteam & intemeratam, cum clamosa admiratione & laudisona in cælum benedictione, recondidit: unde nunc id illi ad majorem gloriam accessit, quod nemo ipsius tumbam pandere, nemo inspicere

praesumpsit. Aliquando enim, Paganis irruentibus in hunc locum, foramen intulit unus, qui mox oculis & vita est privatus; postea Presbyter temerarius quasi Praeses monasterii, [quodque impune attigerat nemo;] in illud foramen fissam virgam torquendo impingens in rugam, partem vestis extraxit, majorique vesania abscidit, quam subito intus jacentis manus cum vigili indignatione ad se retraxit. Adhuc tentator affixam virgae candelam immittere addidit, candela autem decidens supra sacrum corpus tota exarsit, & nihil rerum laesit; praesumptor vero cum domo sua periit. Haec quoque cum in miraculis ejusdem Virginis plenius digesta sint, ad narrationem redeamus.

[44] Tandem cum ingenti devotione sacrosanctum corpus Virginis assumunt, [eam de priori loco transferunt] ex vetere ecclesia exportantes de loco, quo eam transtulerat & collocaverat Sexburga beatissima; ubi & Pater Ædelwoldus Venerandus, postea destructam ecclesiam restaurans & renovans, eam certissime intentatam, irremotam, & inconspectam non sub terra delitescentem sed desuper eminentem, sicut invenit, reliquit; unde nunc & in ecclesiam cum laudibus & canticis deferunt. Translata est itaque in novum templum Sponsa Domini Ætheldreda, intentata & inconspecta; & condigna psallentii laude, [ad alium ei Paratum post altare,] post autenticum altare parato thalamo collocata. Habito tandem, ut decebat, ad populum de tanta, & in tanta solemnitate sermone, & a venerabili Episcopo Hereberro, viro eloquentissimo, de vita & obitu & miraculis beatæ Virginis, sacrique corporis admirabili incorruptione, populum exhortante ad summæ jucunditatis & lætitiæ indicium propter ea quæ facta sunt in tabernaculis justorum; nullus erat in tanta multitudine, qui gratia cælesti perfusus, a lacrymis se vellet aut valeret cohibere. Hoc vero solum de pluribus, quæ in translatione contigerunt, ad sacratissimæ Virginis Reginæ

Ætheldredæ, æternam referemus memoriam, quod fidelium innumeri adhuc superstites, & Patres nostri qui viderunt & adfuerunt, narraverunt nobis, quorum relatio & auctoritas vitæ & honestas morum nos instruxit, ut de facto nemo diffidat. [non sine miraculis,] Tunc quippe renovantur antiqua miracula, quæ contigisse leguntur interventione beati corporis Stephani Martyris. Facta sunt enim tonitrua tempestatis, & fulgura talia, ut omnes pæne fenestræ ecclesiæ horridis ictibus frangerentur, & crebri ignes in pavementum coram sanctis corporibus laberentur: eratque mirabile, ignem labi sine effectu naturæ suæ; suamque, inter ligna & stramina ceterasque arentes materias, mutare qualitatem, ut quidquid ejusmodi in ecclesiam cecidit innocuum extiterit. Hoc siquidem magnum miraculum, Sancta illa operante, [& ingenti cæli fragore:] sic contigit; ut juxta quorundam opinionem cælesti terrore ostenderet, sibi displicere tam publice contrectari; & tamen in hac sua indignatione, ut nullus læderetur, ad nutum ejus cæli signa famulari.

[45] Rarus ergo fuit ibi, cujus cogitatio magnum aliquid ista non dictaret protendere, quorum horrorem hinc timebat videre, hinc gaudebat evadere. Anselmus quoque Archiepiscopus, longe in Cantia positus, videns cælum tanto fragore concuti; Scio, inquit, Fratrem nostrum Richardum, [quia Virgini displicuit faciem suam conspici.] Abbatem Elyensem, hodie Sanctas suas transtulisse, & irreverenter tractasse; nec dubito hanc intemperiem dolendi auspicii esse signaculum. Nec eum fefellit sententia; quia rarus eorum, qui tunc aderant & sanctam Etheldredam facie ad faciem adspexerant, integrum annum exierunt. Quapropter Fratres carissimi, a vobis, qui non momentanee sed continue tantæ Virginis memoriam, in conspectu præsentiae sacri corporis, juste & sancte recolitis; & orandum est & attentius exorandum, quatenus superno nos & vos dignetur gratiæ rore perfundere, qui populo sitiendi aquam de petra, Moyse percutiente, in

abundantia fecit emanare, cui sit laus honor & gloria per omnia seculorum secula.

[46] Decenter itaque collocata, tamquam primiceria, Ætheldreda Virgine contra majus altare; dux tanti gregis Richardus cum senioribus communicavit Ecclesiæ, ut eadem die jam secundo, qua primo beatæ Virginis Ætheldrede, facta fuerat translatio Sexburgæ præcedente; [17 Octobris transferuntur ossa] translatio etiam fieret sanctarum ibidem quiscentium. Aperientesque matris & filiæ sepulcra, quæ S. Æthelwoldus plumbo ex utraque parte signaverat, Sexburgæ scilicet Reginae sanctæ, atque laudabilis & celebris Ermenildæ, tot præconiorum prærogativis earum glebas, more conditionis humanæ, [SS. Sexburgæ & Ermenildæ.] reperiunt defluxisse, & terræ genitrici sua persolvisse tributa. Invenientes itaque in sindone munda corpus B. Sexburgæ, seorsim ossa, & seorsim pulverem, utraque pariter in singulis scriniis ex ligno compactis, lapideo in monumento, ut beatus reliquerat Ætelwoldus, Orientem versus ad pedes S. Ætheldredæ solemniter reposuerunt; Reliquias vero sanctissimæ Ermenildæ, in nudo sepulcri pavimento, absque velamine, invenit [Abbas] a B. Æthelwoldo sic repositas: quas etiam colligens in mundissimo panno, & pulverem per se involvens in pristino posuit mausoleo; & ad Austrum, in dextris S. Ætheldredæ, haud dissimili locavit diligentia; & utrumque plumbo iterum resignavit mausoleum.... Translatæ sunt autem Sanctæ anno incarnati Verbi millesimo centesimo sexto, quo quondam B. Ætheldreda translata est die, cum decentissima scilicet ordinatione; ut omnium una esset solennitas, e quibus erat una fides, unus Christus, & una caritas.

Ætheldreda Ducem rogat hic pia Virgo jugalem. [Versus subscripti Vitæ S. Etheldredæ]

**Quo Sponsam Christi sineret se jam vocitari.
 Rex hic Pontifici pro conjugē munera spondet,
 Hanc, sibi conjugio poterit si jungere sacro.
 Præsul Edeldredæ Regis fert jussa beatæ;
 Hæc ait: Ille mihi cedat Christo famulari.
 Hoc Regina Ducem cum Præsule poscit herilem:
 Qui, licet invitus, consentit & his quoque mæstus.
 Regis ut edictum percepit Virgo cupitum,**

**Templum Virgineis petit hoc comitata catervis.
 Hic Regina Deo sacratur Sponsa superno,
 Contemnens vanas regni cum conjugē pompas. [picturis
 expressæ in veteri ecclesia.]
 Virgo beata venit populis comitantibus Elge,
 Abbatissa gregi post hæc sacranda beato.
 Alma sacris pollens meritis & honore perenni,
 Ædeldreda decens hanc templi struxerat arcem.
 Virginis intemerata caro jam visitur almæ,
 Quater quaternos etsi tumulata per annos.
 Miratur Medicus sanatum in gutture vulnus.
 Virginis ad templum fertur venerabile corpus,
 Mauseolum sacri retinent hæc mœnia templi
 Virginis intactæ, cui septem præfuit annis,
 Glorificatque Deum plebs hæc miracula cernens.
 Laus & honor Domino maneat per secula Christo.**